

16' 2023

МАУП

Міжрегіональна
Академія управління
персоналом

УКРАЇНСЬКА МОВА І НАЦІЯ

Випуск 16

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Хмельницький, 2023

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ІНСТИТУТ
імені Блаженнішого Володимира, Митрополита Київського і всієї України
Приватного акціонерного товариства “Вищий навчальний заклад
“Міжрегіональна Академія управління персоналом”

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

УКРАЇНСЬКА МОВА І НАЦІЯ

Випуск 16

Хмельницький – 2023

УДК 81'1, 16.21

ББК 81.2Укр

З 140

**З 140 Українська мова і нація : зб. наук. пр. / гол. ред. Л. Г. Білий.
Хмельницький : Вид-во МАУП, 2023. Вип. 16. 132 с.**

НДДКР УкрІНТЕІ: 0123U104489

У збірнику наукових праць «Українська мова і нація» вміщено тези, статті науковців, в яких розкрито широке коло мовних проблем: цивілізаційно-культурний розвиток України в контексті сучасних глобалізаційних процесів; українська мова в сучасному інформаційному просторі; нормативно-правові документи щодо мовної політики в Україні на сучасному етапі; державна мовна політика в галузі освіти України; мовне середовище учнівської та студентської молоді: виклики сучасності та ін.

Адресовано широкому колу читачів, причетних до вивчення сучасної мовної ситуації в Україні: учням, здобувачам вищої освіти, аспірантам, викладачам, науковцям.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Білий Л. Г., кандидат педагогічних наук, доцент; директор Хмельницького інституту МАУП (головний редактор); **Парандій В. О.**, кандидат історичних наук, доцент; **Блажевич О. І.**, викладач-методист української мови та літератури; **Дика Л. Л.**, кандидат філологічних наук; **Козак Р. В.**, кандидат філологічних наук, доцент; **Кабачинська С. І.**, заслужений журналіст України; **Калинюк Н. В.**, кандидат філологічних наук; **Королевська О. Д.**, викладач-методист української мови та літератури; **Костенко Д. В.**, викладач іноземної мови; кандидат педагогічних наук, доцент; **Матвіюк К. І.**, голова Ради козацьких старійшин Хмельниччини, дисидент; **Мельник Р. М.**, кандидат філологічних наук, доцент; **Никитюк С. І.**, викладач іноземної мови; **Олійник В. В.**, кандидат педагогічних наук, доцент; викладач-методист української мови та літератури (відповідальна за випуск).

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Рева Л. Г., кандидат філологічних наук, член-кореспондент Академії наук вищої освіти України, член Національної Спільноти краєзнавців України.

Петрушенко О. О., кандидат філологічних наук, доцент.

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Хмельницького інституту Міжрегіональної академії управління персоналом
(протокол № 10 від 27 листопада 2023 р.)

© Хмельницький інститут
Міжрегіональної Академії управління персоналом, 2023
© автори статей

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
Білий Л. Г. СУЧАСНІ ПИТАННЯ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ: СТАТУС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЗАХОДИ ЩОДО ЇЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ.....	8
Атаманчук О. І. МОВА. ОСОБИСТІСТЬ. СОЦІУМ. ФІЛОСОФСЬКО-ТЕОРЕТИЧНІ РОЗДУМИ.....	10
Беценко Т. П. КРАСЗНАВЧІ СТУДІЇ У ЗВО ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	14
Беценко Т. П. СЛОВО-ОБРАЗ ВИШИТИЙ (ВИШИВАНИЙ) РУШНИК В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ ЯК ЗАСІБ ЕТИЧНО- ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ.....	17
Дациук О. А. ТВОРЧИСТЬ Г. С. СКОВОРОДИ У СВІТЛІ ПРАВОСЛАВНОГО ВІРОВЧЕННЯ.....	30
Дика Л. Л., Голярдик Н. А., Броварська О. А. МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	39
Коваленко А. В. МОВНЕ ПИТАННЯ В УКРАЇНІ: ВИПРОБОВУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	47

Комарова О. В. ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....	52
Лось В., Кравчук Л. Д. МОВА І НАЦІЯ ЯК ЧИННИКИ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	55
Мельник П. П., Олійник В. В. МОВА І НАЦІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ.....	57
Никитюк С. І. КРИТЕРІЇ ВИЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ПРИНЦИПИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	60
Олійник В. В. УКРАЇНСЬКА МОВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ.....	64
Охман Д., Колендзян О. С. ЖАНРОВА СТИЛІСТИКА «ЗАПИСОК УКРАЇНСЬКОГО САМАШЕДШОГО» ЛІНИ КОСТЕНКО.....	67
Поморова Н. А. ОСОБЛИВОСТІ СЛОВЕСНОГО, ЗОБРАЖАЛЬНО- ВИРАЗНОГО, СИНТАКСИЧНОГО ЛАДУ ТЕКСТУ РЕКЛАМИ.	74
Прончук Р., Кравчук Л. Д. УКРАЇНСЬКА МОВА В МАСОВІЙ МЕДІАКОМУНІКАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	78
Руденко А. В., Олійник В. В. МОВНЕ РІЗНОМАНІТТЯ І КУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ.....	81

Сердуніч Л. А. НАЙМЕННЯ – ІДЕНТИФІКАТОРИ НАЦІЇ.....	84
Сохатюк В., Колендзян Н. ВИРАЗНЕ І ДОСТОВІРНЕ ВІДБИТТЯ ГЕРОЇЗМУ ВИПУСКНИКІВ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО ЛІЦЕЮ З ПОСИЛЕНОЮ ВІЙСЬКОВО-ФІЗИЧНОЮ ПІДГОТОВКОЮ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ В ХОДІ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ЗАСОБАМИ ФОТОГРАФІЇ ЯК ВИДУ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА.....	99
Сохацька М., Колендзян О. С. НЕОЛОГІЧНА CORONA-ЛЕКСИКА В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ....	110
Чернявська В., Кравчук Л. Д. МОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ МОЛОДІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ.....	118
Шаргун Ю. В., Олійник В. В. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МОВЛЕННЯ.....	121
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	126

ПЕРЕДМОВА

*«... І доки бринітиме Рідная Мова
У творчій розвої та в силі,
Ростиме нам доля, трава мов шовкова,
Мов наші пісні орлокрилі!»
(І. Огієнко)*

З мови починається сама держава. У мові – важлива суть існування держави, її сила і могутність.

У системі державних пріоритетів мовна політика посідає чільне місце, оскільки її стратегічним завданням, поряд з гарантуванням мовних прав людини, є утвердження суспільної злагоди і політичної стабільності, забезпечення єдності держави і зміцнення української державності.

Мова – явище суспільне. Для кожного народу рідна мова найдорожча. Творячи свою духовну культуру, він великою мірою самовиражається в мові. Рідна мова допомагає відчутти місце своєї культури в загальнолюдській світовій культурі.

У народі побутує вислів: «Рідна мова – це характер народу». В ній відбито його національні звичаї, побут нахили. Мова – це ще й історія народу. Від найдавніших часів наші предки залишили в мові свої глибокі сліди. У мові відбивається і пам'ять народу, бо майбутнє виростає з минулого. Нам – українцям – потрібно плекати кожне слово рідної мови, передане нам у спадок від наших пращурів. Потрібно вивчати, розвивати, берегти свою мову, бо без неї народ перестає бути самостійним, незалежним і багатим.

Отже, ми повинні відроджувати рідну мову з розумом, повагою, відроджувати українську культуру, не поспіхом та законами, а серцем і бажанням людей.

Вашій увазі пропонуються наукові статті сучасних українських науковців, зокрема істориків, філологів, культурологів, юристів, психологів та ін., в яких розкриваються різні погляди на актуальні мовні проблеми.

Висловлюємо щиро вдячність усім небайдужим українцям, яких турбує доля сучасної української мови, і які прагнуть долучитися до її розвитку і сприяти її поширенню та процвітанню.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Л. Г. Білий,
кандидат педагогічних наук, доцент
(м. Хмельницький)

СУЧАСНІ ПИТАННЯ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ: СТАТУС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЗАХОДИ ЩОДО ЇЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

Україна, як незалежна держава, веде активну політику з питань мовної ідентичності та розвитку української мови. У цьому контексті розглядати сучасні питання мовної політики в країні стає надзвичайно важливою та актуальною темою. Збереження та розвиток української мови визначається рядом чинників, серед яких є конституційна база, лінгвістичні виклики, досвід інших країн, а також активна участь громадян у формуванні мовної політики.

Мова завжди була не лише засобом спілкування, але й ключовим елементом культурної самосвідомості та національної ідентичності. Українська мова, в якості державної, займає особливе місце в серцях українців, виступаючи символом національної гідності та самовизначення.

Національна мова сприяє формуванню національної самосвідомості. Вона є засобом утвердження націй та їхнього права на самовизначення. Мовна ідентичність визначає ознаки, які роблять кожну націю унікальною та відмінною від інших. Повага до власної мови стає проявом гордості за свою культурну спадщину та джерелом національної єдності.

Однією з ключових складових мовної політики в Україні є статус української мови. Згідно з Конституцією України українська мова визначена як державна. Це забезпечує її особливий статус у всіх сферах життя країни, від державних установ до освіти та культури. Однак, не дивлячись на це, існують певні виклики у забезпеченні реального функціонування української мови як державної.

У сучасних умовах розвитку інформаційних технологій і глобалізації особливу увагу слід приділяти мовній політиці в онлайн-просторі. Забезпечення доступу до інтернету та інших медіа українською мовою, розвиток цифрових платформ та ресурсів

українською мовою – це важливі завдання, які допоможуть українцям зберігати свою мовну ідентичність у світі високих технологій.

Крім того, необхідно активно залучати громадян до процесів формування мовної політики через відкритий діалог та консультації. Це може включати участь громадян у прийнятті мовних рішень, а також підтримку громадських ініціатив, спрямованих на збереження та розвиток української мови.

Сучасні питання мовної політики в Україні вимагають комплексного підходу та урахування різноманітних чинників. Забезпечення статусу та розвитку української мови є важливим елементом національної самосвідомості та культурного розвитку країни.

Важливо пам'ятати, що мовна ідентичність є ключовою частиною культурного самовизначення кожної нації. Активна підтримка української мови та розуміння потреб різних мовних спільнот є стратегічно важливими аспектами національної мовної політики, які визначають динаміку та майбутнє суспільства.

При розробці та впровадженні мовної політики важливо також враховувати потреби та думку молодого покоління, яке є ключовим чинником формування мовного простору в майбутньому. Залучення молоді до вивчення та підтримки української мови, а також розробка інноваційних методів її вивчення може стати перспективним напрямком мовної політики.

Українська мова, як невід'ємна частина національного спадку, повинна бути не лише засобом спілкування, але й символом єдності та гордості. Її статус та розвиток визначають майбутнє країни та її місце в світі. Сучасна реалізація мовної політики має бути спрямована на збереження та розвиток української мови як ключового чинника формування культурного обличчя нації в умовах глобальної взаємодії та розмаїття.

Отже, сучасна мовна політика України повинна бути гнучкою, ефективною та орієнтованою на підтримку мовного різноманіття в умовах глобалізації. Забезпечення статусу та розвитку української мови вимагає комплексного підходу, що враховує внутрішні та зовнішні виклики, динаміку сучасного суспільства та активну участь громадян у формуванні мовної політики. Тільки такий підхід може забезпечити не лише збереження, але і активний розвиток української

мови як ключового елемента національної ідентичності та культурного спадку.

О. І. Атаманчук,
викладач
(м. Хмельницький)

МОВА. ОСОБИСТІСТЬ. СОЦІУМ. ФІЛОСОФСЬКО-ТЕОРЕТИЧНІ РОЗДУМИ

Мова – найважливіший засіб спілкування між людьми, вона безпосередньо пов'язана з мисленням. Мислення не може бути без мови і мови не може бути без мислення. Мова і мислення мають глибоко суспільний характер – не лише за своєю природою, але й за своєю функцією в суспільстві. За допомогою мислення пізнається навколишній світ та усвідомлюються закони природи й суспільства. Пізнавальна діяльність особистості, її мислення можливі лише на підґрунті мовного матеріалу, слів та речень. Кожен момент діяльності обумовлюється думкою і її основним носієм – мовою. Завдяки мові все здобуте попередніми поколіннями служить фундаментом для подальшого розвитку особистості і людства в цілому.

Свідомість і самоідентифікація особистості починаються з мови. Мова закладається генетично і є кодом, що зв'язує покоління. Мова визначає національний характер особистості. Самоусвідомлення особистості починається з оволодіння нею рідною мовою. Мислення, а отже і свідомість та самоідентифікація особистості ґрунтуються на основі рідної мови.

Сучасна українська мова є багатовіковим надбанням українського народу, вона створена зусиллями багатьох поколінь. Мова – основний комунікаційний засіб людини, за допомогою мови ми висловлюємо свої думки. Мова, безумовно, здійснює вплив на формування свідомості особистості.

Найхарактернішими рисами, що притаманні людині, є суспільна свідомість, суспільна трудова діяльність і мова. Жодна з цих рис не може існувати без двох інших. Особливо тісний зв'язок між мовою та суспільною свідомістю. Формами, в яких знаходять вираження всі витвори людської свідомості, є мовні знаки слова, словосполучення та речення. Початок формування мови збігається зі становленням людського суспільства, коли виникла потреба щось сказати один одному. Мова виконує три основні функції в людському суспільстві: спілкування, повідомлення та впливу. Щодня ми реалізуємо себе, виявляючи своє ставлення до навколишнього світу, і найповніше, найглибше цей процес виявляється в мовленні під час повсякденного спілкування. Коли особа добре володіє мовою, вона має могутній засіб для впливу на інших членів суспільства. Мова є універсальним засобом вираження внутрішнього світу особистості.

Кожна особистість – це унікальний світ, сфокусований у його свідомості, інтелекті тощо. Чим досконаліше вона володіє мовою, тим виразніше, повніше постає перед іншими членами суспільства як особистість. Мова належить до так званих вторинних систем; вона існує не сама по собі, а в людському суспільстві, похідним від якого вона є. Водночас мова – один із факторів самоорганізації суспільства і невід'ємне ознака таких спільнот як народність, нація. Мова існує у свідомості членів суспільства і реалізується в процесах мовлення.

Мова – це найкращий засіб взаємних стосунків окремих осіб між собою, засіб їх духовного об'єднання і взаємного впливу. Без мови немає народності, рідна мова найкраще відбиває в собі думки й почуття окремої людини, суспільності всього народу. Саме в мові, в її історії, розвитку та становленні позначилися перші ознаки проявів самостійного духовного життя майбутнього окремого народу. Найголовніші індивідуальні ознаки народу – це його мова, література, мистецтво, усна народна творчість тощо.

Мова – це дзеркало навколишнього світу, яке відображає дійсність створює свою картину світу, специфіку й унікальну для кожної мови, і, відповідно, народу, етнічної групи, мовного колективу, що користується цією мовою як засобом спілкування. Подолання мовного бар'єру недостатньо для забезпечення ефективності спілкування між представниками різних культур, для цього потрібно подолати бар'єр культурний. Існують так звані

національно-специфічні компоненти культур, тобто саме те, що і створює проблеми міжкультурної комунікації. У мові зберігаються культурні цінності – у лексиці, в граматиці, в ідіоматиці, у прислів'ях та приказках, у фольклорі, у художній та науковій літературі, у формах письмового й усного мовлення. Саме мова є носієм культури, що передає скарби національної культури. Мова формує особистість людини, носія мови, через нав'язані йому мовою і закладені в мові бачення світу та формування менталітету, ставлення до людей, а саме через культуру народу, що користується цією мовою як засобом спілкування [1, с. 82].

Мова не існує поза культурою як соціально успадкованої сукупності практичних навичок та ідей, що характеризують наш спосіб життя. Мова, як один із видів людської діяльності, є складовою частиною культури, обумовленої як сукупність результатів людської діяльності в різних сферах життя людини: духовної, суспільної, виробничої. Однак як форма існування мислення і, головне, як засіб спілкування мова постає в одному ряді з культурою. Мова як могутнє суспільне знаряддя, формуючи людський потік в етнос, утворює націю через збереження і передачу культури, традиції, суспільної свідомості певного мовного колективу [2, с. 12].

На сьогодні проблема вільного володіння мовою є особливо актуальною і важливою для саморозвитку конкретної особистості, а саме для тих, хто користується словом як основним інструментом своєї професії, чие мовлення не лише головна зброя у професійній діяльності, але й зразок свідомо чи несвідомо засвоєний, що сприймається оточенням. Останнім часом, коли відбулися значні зміни в умовах функціонування мови, стає актуальною проблема мови як засобу спілкування, мови в її реалізації, проблема культури мовлення у саморозвитку особистості. Чим це викликано? Назвемо особливості, характерні для сучасної української мови к. XX – поч. XXI ст.: значно збільшився склад учасників масової комунікації (за віком, освітою, службовим становищем, за політичними, релігійними, партійними і громадськими інтересами); зникла офіційна цензура, через те мовлення стало більш відкритим, довірливим, невимушеним; переважає мовлення спонтанне, заздалегідь не підготовлене. Тому актуальність проблеми мови в саморозвитку особистості є досить високою в наш час [3, с. 56].

Відомий вислів Сократа «Заговори, щоб я тебе побачив» свідчить про те, що високий рівень культури мовлення є яскравим свідченням високої загальної культури особистості. Переконаливе мовлення – важливий засіб багатоманітного та різноспрямованого впливу на слухача. Правильне, унормоване мовлення може забезпечити швидкість взаєморозуміння між учасниками комунікації. Унормоване володіння мовою – це вільне послуговування усім багатством лексичних засобів; дотримання всіх норм спілкування; використання набутих знань на практиці, доречне поєднання вербальних та невербальних засобів спілкування [14, с. 7].

1997 року створено Раду з мовної політики при Президентові України. У підґрунті мовної політики лежить система заходів, спрямованих на регулювання мовних відносин у державі. Мовна політика є складовою національної політики. Національною комісією зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права була розроблена концепція державної мовної політики. Концепція державної мовної політики – це система засадничих нормативних постанов, що базується на компетентному оцінюванні мовної ситуації в державі, регулюючи при цьому суспільні відносини в мовній сфері. У складі Державного комітету України у справах національностей та міграцій створено департамент зі здійснення мовної політики. Це дало позитивний поштовх для формування умов для розвитку української мови як засобу комунікації у країні. Мова є своєрідним живим організмом, який безперервно розвивається.

Мова – це унікальне явище життя і професійної діяльності особистості. Вона чітко визначає її національний характер; інтелектуальні і естетичні інтереси; виявляє ділові якості, свідчить про загальний розвиток особистості.

Отже, знати мову народу, серед якого живеш, – ознака культури та освіченості; знати рідну мову – священний обов'язок; грамотно й етично користуватися мовою фаху – норма професійного буття. Розмовляти нормованою мовою набагато важче ніж спілкуватися сленгом, який ти постійно чуєш у навколишньому лінгвістичному оточенні. Тому вибір мовних засобів насамперед залежить від культури особистості.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Львів. Світ. 1990. 82 с.
2. Ковалевська Т. Ю. Основи ефективної комунікації. Одеса, 2008. 12 с.
3. Куць О. М. Мовна політика в державотворчих працях України: навч. посіб. Харків. ХНУ ім. В. Н. Каразіна. 2004. 56 с.
4. Прадід Ю. Ф. У царині лінгвістики і права. Сімферополь. Еліньо, 2006. 7с.

Т. П. Беценко,
доктор філологічних наук, професор
(м. Суми)

**КРАЄЗНАВЧІ СТУДІЇ У ЗВО ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ
КРЕАТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦЯ
В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ**

Сьогодні не применшують ваги наукові студії, спрямовані на пошуки своїх прародів, вивчення та різнобічне пізнання історії, культури мікрорегіону, його топонімікону. Саме таким напрямом діяльності займається краєзнавство.

Мета розвідки – окреслити в загальних рисах роль краєзнавства як ґрунту для розвитку творчого потенціалу майбутнього фахівця.

Виклад основного матеріалу. Краєзнавство – комплекс наукових дисциплін, різних за змістом та методами дослідження, які в своїй сукупності створюють ґрунт для наукового і всебічного пізнання краю. Предметом краєзнавства є природа, населення та господарство, історичне минуле, мистецтво, культура певного регіону. Краєзнавство безпосередньо пов'язане з розвитком творчого потенціалу особистості. Якнайтісніше краєзнавство інтегрує мову, літературу, історію, географію. Цінними для краєзнавчих дослідів є

факти народної медицини, сільського господарства, економічного укладу регіону тощо, культури та побуту місцевого населення.

За нашими спостереженнями, краєзнавчі студії у ЗВО – це можливість всебічного духовного збагачення особистості на ріднокультурному ґрунті. Вивчення джерельної бази краєзнавчого спрямування (освітньої, медичної, господарської, мовно-літературної, природничо-географічної, культурно-етнографічної тощо) – шлях до різнобічного поглиблення до духовного осердя особистості майбутнього фахівця будь-якої галузі.

Заняття краєзнавством сприяє розвитку творчого потенціалу майбутнього фахівця: рідне середовище виступає якнайкращим взірцем для цього.

Творче мислення, творчий підхід у роботі можливі тоді, коли добре обізнаний з рідним, близьким тобі досвідом.

Крім того, краєзнавчий матеріал, заняття краєзнавчими дослідженнями формують патріотичні настрої, апелюючи до збагачення почуттєвої сфери особистості.

У цілому краєзнавчі пошуки – є надзвичайно потужним знаряддям для того, щоб сформувати цілісну і творчу, активно мислячу особистість фахівця. Відповідно до профілю ЗВО можливі такі загальні напрями краєзнавчих дослідів: «Медичне краєзнавство» (розвиток медичної галузі у регіоні; народна медицина краю; народні цілителі в мікрорегіоні; медичне краєзнавство в персоналіях та ін.); «Педагогічне краєзнавство» (історія розвитку освіти в мікрорегіоні; визначні педагоги краю, їх професійна діяльність та ін.); «Спортивне краєзнавство» (історія розвитку спорту в мікрорегіоні; визначні майстри спорту регіону (спортивне краєзнавство в персоналіях); спортивне краєзнавство в мемуарах, спогадах земляків та ін.); «Мистецьке краєзнавство» (музичне краєзнавство, художнє краєзнавство, хореографічне краєзнавство та ін.).

Окремі галузі краєзнавства розвиваються доволі плідно (скажімо, педагогічне краєзнавство, літературне краєзнавство, музичне краєзнавство). Однак є суттєва необхідність у поглибленні, розширенні краєзнавчих напрямів дослідження.

Треба відзначити, що є потреба у формуванні в майбутнього фахівця загальної краєзнавчої культури. До питань краєзнавчої культури зараховуємо і знання витоків географічних найменувань,

поширених у регіоні. Як правило, мовляни обізнані з народною етимологією (Суми – від того, що на березі знайшли сумки; Ромни (Ромен) – від назви квітки ромен) і майже зовсім не освічені з питань наукового пояснення етимології топонімів.

Краєзнавчі студії у різнопрофільних ЗВО можуть бути реалізовані у різних формах (творчі завдання, статті, курсові роботи, конференції та ін.). Важливо пам'ятати, що є необхідність зібрати, систематизувати і увіковічнити для майбутніх поколінь досвід та надбання з усіх галузей життєдіяльності. Таку роботу варто започатковувати у ЗВО і навчати цьому фахівців.

Список використаних джерел та літератури:

1. Беценко Т. П. Етюди з топонімії Сумщини. Суми, 2000.
2. Дорошенко С. І. Наукові простори: вибрані праці. Х., 2009.
3. Історія педагогіки в персоналіях: У 2-х кн. К., 2005.
4. Коваль А. П. Знайомі незнайомці. Походження назв поселень України. К., 2001.
5. Лінгвокраєзнавство: Програма навчального курсу / Уклад. Т. П. Беценко. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. 12с.
6. Літературне краєзнавство. Суми, 2002.
7. Михно Ю. Топонімічні студії рідного краю // Роменський літературно-історичний альманах. Ромни, 2009, №1. С.65-66.

Т. П. Беценко,
доктор філологічних наук, професор
(м. Суми)

СЛОВО-ОБРАЗ ВИШИТИЙ (ВИШИВАНИЙ) РУШНИК В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ ЯК ЗАСІБ ЕТИЧНО- ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

У кожній культурі є такі предмети побутового вжитку, які засвідчують світогляд, етику повсякдення. В українців це – вишиваний рушник (разом з такими реаліями, як вишиванка, вишите простирadlo (підковдра), вишиті подушки, ткані килими тощо). З рушником як предметом буденного використання пов'язано багато настанов, ритуальних дій тощо. В українців рушник – оберіг, сакральний предмет, обов'язковий атрибут життєво ключових ситуацій.

Мета статті – окреслити семантичний обсяг образу вишитого рушника, засвідченого в сучасній українській поетичній творчості.

Виклад основного матеріалу. Лексема рушник у нашій мові уживана із двома значеннями: «1. Довгастий шматок тканини (бавовняної, лляної, полотняної і т. ін.) для витирання обличчя, тіла, посуду тощо. 2. Шматок декоративної тканини з вишиваним або тканим орнаментом; традиційно використовується для оздоблення житла, в українських народних обрядах і т. ін.» [СУМ т. 8, С. 919].

Про важливість рушника в українському обрядодійстві засвідчують фразеологічні конструкції: брати рушники, заст. – свататися [СУМ т.1, С. 228]; вернутися з рушниками, заст. – засватати [СУМ т.8, С. 919]; готувати рушники, заст. – те саме, що рушники дбати; рушники (скриню) дбати – готуватися заміж. [СУМ т.2, С. 215]; побрати рушники, за кого, у кого і без додатка, заст. – посвататися. [СУМ т.6, с. 624]; подавати (подати) рушники за кого, кому, етн. – давати згоду на одруження з ким-небудь [СУМ т.6, С. 731]; осилати (слати, послати) за рушниками, заст. – те саме, що засилати (заслати) старостів; засилати (заслати) старостів – посилати старостів до дівчини, жінки або її батьків, просячи згоди на шлюб.

[СУМ т.3, С. 305]; ставати (стати) на рушнику (на рушники), заст. – брати шлюб, одружуватися [СУМ т.8, С. 919].

Лексема рушник має синоніми: витиральник (утиральник), витиральничок (утиральничок), набожник, божник, полотенце (полотенечко), рушничок. Відомо, що божник – рушник для оздоблення ікон; кілковий – багато і розкішно вишитий рушник, призначений для вбрання ікон, картин; плечевий – рушник, що пов'язували через плече сватам у шлюбних обрядах; подарковий – дешевий рушник для весільних подарунків; утирач – рушник для витирання рук, те ж саме, що й сучасний побутовий рушник; стірок – рушник для витирання посуду.

З рушником пов'язані народні обряди, як-от: брати рушники (сватати); вернутися з рушниками (т.с.); вишивати рушники (збирати придане); готувати рушники (т.с.); перев'язувати (пов'язувати) рушником; подавати рушники; посилати за рушниками; присилати людей за рушниками; рушники дбати (придане); ставати на рушники; ставати на рушнику; ставати на рушничку.

Вишивати рушники – давній український народний звичай, з яким співвідноситься низка порад, засторог, настанов, застережень тощо. Те, наскільки рушник є улюбленим, шанованим для наших пращурів, свідчить шанобливе, сакраментальне ставлення до рушника за різних умов і ситуацій використання.

Рушник у нашій культурі постає як «символ злагоди, любові; краси; подружньої вірності; щасливої долі; символ працьовитості; чистоти почуттів українців; високих естетичних смаків; лагідності; поетичності душі; гостинності, незрадливості; надії; побажання добра; прощання; захисту від злих сил» [2, С. 707].

Поетична творчість слугує відображенням символічного кодування етнознака рушник, що його фіксує народна свідомість.

Рушник супроводжував людину від народження до останньої дороги: Переплелися чорне і червоне/ Мов радість і журба на рушнику/ З народження і до самого скону/ Ми з рушником ідемо по шляху/ Із хлібом-сіллю всі гостей стрічають./ На рушнику святковий коровай. / В дорогу мами дітям їх вручають/ На щастя і повернення в свій край... (Тетяна Строкач).

З рушником пов'язані такі поняття, як хата, весілля, хліб-сіль, ікона, стіл, рідний дім, мати:

НАША ХАТА

Вся у білих рушниках,
наша хата – ніби птах.
Мчить вона через віки,
диво-крила – рушники.
Вишивала їх бабуса,
вишивала їх матуся...

(Наталка Поклад)

У сучасному поетичному осмисленні рушник постає як мінікартина світу, як закодована у візерунках національна дійсність з етнопоняттями пшениця, заколоситися, жайворонки, вербиця, батьківська хата, доля, діти:

НА ВИШИТОМУ РУШНИКУ

На вишитому рушнику
Розквітли різнобарвні квіти,
Заколосилася пшениця,
Задзвеніла жайворонкова пісня,
До води схилилася вербиця.
На вишитому рушнику
Усміхаються діти,
Які розлетілися, як птахи,
З батьківської хати
Щасливої долі шукати.

(Людмила Кибалка)

У наших предків рушник завше асоціювався з долею, з життям людини, з почуттями, переживаннями, з космосом національного буття, із всесвітом:

Веселкою сплелися кольори
На рушничку твоєму, наче доля.
На нім – тобою прожиті роки,
Усі достоту, з радощами й болем.
Усе на нім: вечірня зоря,
І росами умите раннє сонце,
На нім і сльози, й посмішка твоя,
Хатинка рідна і твоє віконце.

На цьому рушничку – твої безсонні ночі.
Цей вишитий рушник для мене – наче жаль.
Дивлюсь на нього я і бачу твої очі.
Ніколи й нізащо його я не віддам.

(Л. Левицька)

Рушник як етносимвольний знак опoетизований Андрієм Малишком:

Пісня про рушник
Рідна мати моя, ти ночей не доспала,
Ти водила мене у поля край села,
І в дорогу далеку ти мене на зорі проводжала,
І рушник вишиваний на щастя дала.
І в дорогу далеку ти мене на зорі проводжала,
І рушник вишиваний на щастя, на долю дала.
Хай на ньому цвіте росяниста доріжка,
І зелені луги, й солов'їні гаї,
І твоя незрадлива материнська ласкава усмішка,
І засмучені очі хороші твої.
І твоя незрадлива материнська ласкава усмішка,
І засмучені очі хороші, блакитні твої.
Я візьму той рушник, простелю, наче долю,
В тихім шелесті трав, в щебетанні дібров.
І на тім рушничкові оживе все знайоме до болю:
І дитинство, й розлука, і вірна любов.
І на тім рушничкові оживе все знайоме до болю:
І дитинство, й розлука, й твоя материнська любов.

В уяві митця вишиваний рушник – дарунок матері, сакральний оберіг на щастя-долю; знак любові; символ національного укладу життя.

У весільній обрядовості рушник посідає одне з чільних місць: він уособлює щасливе подружнє життя, дівочі мрії, продовження роду, любов і родинну злагоду:

Весільний рушник
Весільний рушник вишивала для доні,
Бо, звісно, – студентка і часу нема.
На тім полотні вишивала я долю,
Хоч доня її вибирала сама.

Рушник – на любов, на нім ружі червоні,
Калинові грона, як символ краси,
Ще вишила двох павичів, щоби доні
У парі довіку життя перейти.
Квітки берегині. В них – мати-природа,
Родина у вишивці тій чарівній,
А маки, пташки – це продовження роду...
Усі візерунки вдавались мені.
Я вишила щастя на тім рушникові,
Початок у ньому з легкої руки.
Щоб кращою доля, щоб мила розмова,
Мир, злагода в домі на довгі роки.

(Марія Яновська)

Вишитий рушник з давніх-давен був не лише предметом побуту та прикрасою житла, а й сакральним, священним оберегом українців. Рушник як оберіг, що його гаптує мати, покликаний дарувати щастя, добро, захищати від біди.

Висновки. Отже, у поетичній творчості рушник постає знаком-символом, що персоніфікує національну дійсність. Рушник як словесно-образна реалія апелює до культурно-естетичних, морально-етичних національних доміант.

Список використаних джерел та літератури:

1. Ворожейкіна О. М. Народні звичаї та обряди. Х. : Вид. група «Основа», 2010. 223, [1] с. (Серія «Позакласна робота»).
2. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В.П. Коцура, О.І. Потапенка, В.В. Куйбіди. 5-те вид. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гаврищенко В.М., 2015. 912 с.
3. Словник української мови: в 11 томах. К., 1975-1985 [СУМ]
4. Українська міфологія / В. М. Войтович. Київ: Либідь, 2002. 662 с.

На Слобожанщині, Гетьманщині збережено величезну кількість вишитих рушників.

Фото 1. Село Божок Кролевецького району Сумської області

Фото 2. Село Сопич Глухівського району Сумської області

Фото 3. Село Чупахівка Охтирського району Сумської області

**Фото 4. Село Біжівка
Буринського району
Сумської області**

**Фото 5. Село Чернеча
Слобода, Буринський район,
Сумська область**

**Фото 6. Село Чернеча
Слобода, Буринський
район, Сумська область**

**Фото 7. Село Чернеча Слобода,
Буринський район, Сумська
область**

**Фото 8. Село Чернеча
Слобода, Буринський район,
Сумська область**

**Село Рогинці
Роменського району
Сумської обл. Святе
джерело Божої Матері**

Рушники в храмах Роменського району Сумської області

О. А. Дацюк,
протоіерей; кандидат богослов'я
(м. Хмельницький)

ТВОРЧИСТЬ Г. С. СКОВОРОДИ У СВІТЛІ ПРАВОСЛАВНОГО ВІРОВЧЕННЯ

Григорій Сковорода – великий український філософ та поет XVIII ст. уособлює давню традицію філософської думки нашого народу та водночас являє собою феномен, який вчені безуспішно намагалися віднести до тієї чи іншої філософської школи. Недаремно він, помираючи, заповів друзям залишити на своїй могилі знаменитий напис: «Світ ловив мене і не впіймав» [8; 13]. Цим написом Сковорода підсумував не лише свій життєвий шлях, але і пророче передбачив майбутнє: не одне століття науковці виявляли у своїх працях здебільше тенденційність, підходячи до вивчення його творчої спадщини зі своїми готовими концепціями, таким чином відриваючи праці філософа від обставин реального життя і конкретної адресації того, чи іншого твору. За думкою одного з дослідників Григорія Сковороди – о. Григорія Удода, «особливо цей хаос помітний в оцінці ставлення Сковороди до Св. Православної Церкви...» [11; 6].

Насправді: дехто вважає Сковороду «поза церковним філософом» – як наш відомий земляк протоіерей Василій Зеньковський [5; 80] у своїй праці «Історія руської філософії»; для інших він був містиком, для когось сектантом, який підриває устої Православ'я, а хтось бачив у його працях відкритий матеріалізм та атеїзм: кожен вбачав у творах філософа щось своє.

Насправді, «...Сковорода, пишучи свої твори і даючи їх своїм приятелям, ніколи не думав їх друкувати, через свою убогість і сувору цензуру, яка б все одно не допустила його творів до друку. І тому, що всі його праці вийшли друком аж понад сто років після його смерті, - він не мав можливості певних приписаних йому тверджень ні заперечити, ні одобрити...» [11; 7]. Це логічно пояснює факт довільної інтерпретації творів філософа.

Іншою причиною, з якої Сковороді приписували антицерковні та атеїстичні погляди, було те, що перша біографія філософа була

написана його учнем Михайлом Ковалінським, який так і не став однодумцем свого учителя і, будучи на державній службі та складаючи оди Катерині II, на догоду владі, вкладав в уста Сковороди вольтеріанські ідеї відносно Церкви та духовенства, викривлюючи духовний образ українського філософа. Навіть український історик Михайло Грушевський визначав Сковороду, як «сподвижника нової релігії в ширшій розумінні слова та моралі, незалежної від офіційного церковного канону...» [3; 114], а його твори характеризував, як «...темні... й досить часто банальні філософські міркування...» [3; 109].

У ролі опозиціонера Церкви бачить Сковороду і Володимир Ерн, називаючи його «...церковним філософом, який знаходиться у постійній опозиції до Церкви...» [4; 325].

Проте, високі, чисті ідеали, проповідником яких був Сковорода, склали великий вплив на творчість таких авторів, як Іван Котляревський, Григорій Квітка-Основ'яненко, Тарас Шевченко та інших представників українського романтизму. Зокрема, Т. Шевченко високо цінував твори Сковороди, неодноразово посилаючись на них у своїй поезії, повістях, епістолярній спадщині.

Не згасає цікавість українців до творчості Сковороди і зараз, коли минає 300-річчя від дня його народження і причиною цьому є глибинність творів українського філософа, яку він виніс з народної душі простих людей – своїх сучасників.

Роблячи спробу переосмислити творчу спадщину Г. Сковороди, слід почати з того, що Україна з середини XVIII сторіччя переживала важку добу своєї історії. Курс Петра I на викорінення самовизначення українського народу завершився поділом українського суспільства на протилежні класи – дворянства, яке прирівнювалося у привілеях з російським і кріпацтва, позбавленого будь-яких прав. Міняючи один одного, царі й цариці російського престолу не змінювали свого ставлення до України. Так, вольтеріанствующа Катерина II ліквідувала гетьманат, знищила Запорізьку Січ, а Православну Церкву намагалася зробити знаряддям русифікації народу. Усі ці дії супроводжувалися з однієї сторони запрошуванням української шляхти та церковних ієрархів на службу до Росії на високі посади, а з іншої – секуляризацією церковних земель та майна і знищенням у казематах останнього кошового Січі,

нині канонізованого у лику святих Української Православної Церкви – Петра Калнишевського. У той час, коли рівень освіти в Україні падає, випускники Києво-Могилянської Академії, яка була перетворена на Духовну, відправляються на служіння на Північ і на Схід.

На тлі такої невтішної дійсності і з'являється Григорій Сковорода, син простого українського козака – представника верстви, якій притаманна свободолюбність і вірність Православній вірі. Дитячі та юнацькі роки майбутнього філософа проходять у рідному селі Чернухи, де він успішно закінчує церковно-парафіяльну школу, після якої вступає до Києво-Могилянської Академії, ставши одним із кращих її студентів. Як відомо, на той час Могилянська Академія була провідним вишем з академічною свободою, великою бібліотекою та високоосвіченими професорами-наставниками. Тут Сковорода здобув філософську та богословську освіту, неухильно примножуючи отримані знання, протягом усього життя.

Проте, чуйну до правди, тонку душу філософа досить важко завжди травмувала жорстка життєва реальність. «Після свого селянського життя, – пише про цей період Л. Толстой, - Сковорода мусив багато надивитися усілякого дива серед придворних...» [10; 40]. А дивуватися було чому. «Любов Єлисавети до вина й забав була такою інтенсивною, що тільки богатирське здоров'я доньки Петра, не підірване при тому хронічною хворобою, як у матері, дозволило їй протриматися на престолі впродовж 20-ти років... Характером життя царський двір нагадував собою більше казарму, або військовий табір...» - пише історик Покровський [11; 17].

У той час (1741–1743 рр.) члени придворної капели, де також тоді співав і Сковорода, набиралися переважно з українців і жили у царських палатах на повному державному забезпеченні, включаючи... алкоголь, як пише історик проф. Іван Власовський «... видавали на всю братію по 15 відер боярської горілки, по півтора відра білого і червоного вина, по 10 відер пива і меду. Не дивно, що після такої кількості випивки, співаків доводилося часто міняти...» [2; 164].

Надивившись вдосталь безчинств у царських палатах, Сковорода залишає капелу з твердим наміром «ніколи не прилучитися до зграї фарисеїв в ризах чи каптанах, які виконують веління і славословлять короновану розпусту і законне людодіство...» [11; 18].

У 1750 році, закінчивши Академію, Сковорода вирушає у ролі дяка та перекладача за кордон у складі місії генерала Вишневського. Це збагачує філософа новим досвідом життя, яке він побачив у інших країнах Європи, але, за думкою дослідників, подорож Європою не вплинула на його, вже на той час стали світоглядну позицію.

Повернувшись з-за кордону, Сковорода влаштовується викладачем Переяславської семінарії, де його систему викладання не прийняли і він був змушений залишити місце і йти у домашні вчителі до діди́ча Тамари с. Кураї біля Переяслава, де працював п'ять років. Саме ці роки слугували впорядкуванню внутрішніх переживань і вражень філософа від Академії, Капели та Європи, результатом чого стала збірка «Сад божественних пісень».

З 1759 року Сковорода стає учителем поезики Харківського колегіуму, а з 1765 року до самої смерті (у 1794 році), він несе служіння незалежного народного учителя.

Про відношення Сковороди до Православної церкви досі диспутують. Більшість науковців погоджуються з істориком І. Власовським, який пише, що «...у викладах філософських думок Сковороди ми не знаходимо жодних, які б суперечили християнській філософії чи розходились би з Православною віронаукою...» [2; 98]. Проте, як було зазначено вище, деякі вчені характеризують позицію філософа інакше.

Справа полягає у тому, що Сковорода, побачивши внутрішнє життя царського двору, критикував «офіційну» Церкву, яка перебувала на той час під цілковитою покорою царській владі, котра тоді активно насаджувала масонство та вольтеріанство, а у повсякденному житті була досить далекою від євангельського ідеалу, створюючи розбрат та безчинства. Ось таку «церковність» і критикував Сковорода, беручи свої аргументи зі Святого Євангелія, творив отців і учителів Церкви та античних філософів, представляючи суспільству усю гостроту протиріч між ідеалом і дійсністю, але робив це філософ у символічній формі, бо таких речей він тоді не міг казати прямо у повний голос. Тому, насправді, у силу символізму та своєрідного викладу, філософію Сковороди неможливо і сьогодні повноцінно сприймати у відриві від контексту історичних реалій тієї доби. Православна Церква на той час була віддана до рук деспотичної царської влади. За свідченням тодішнього офіційного царського

історика Карамзіна, сучасника Сковороди, «...дворянство і саме духовенство заражалось виразкою розбрату від беззаконь царя...» [6; 872]. Так, з втратою політичної незалежності, Україна тоді потрапила і у духовне поневолення через необхідність Церкві коритися царській диктатурі. Ще у першій половині XVIII сторіччя, коли у Синоді переважали ієрархи, які мали українське походження, деякі накази царів дипломатично обходились, але з часів Єлизавети справа різко міняється, оскільки Синод тоді складається здебільше з великоросів. «Вони, як показав досвід, для духу і мети царського режиму показали психологічно найбільш рідними і найбільш толерантними співробітниками царської влади...» – пише дослідник історії Руської Церкви Антон Карташев [7; 424].

Тож, на тлі такої сумної дійсності з вуст Сковороди у 1765-му році з Харківської кафедри, де він викладав, лунають грізні звинувачення, які вартували йому викладацької кар'єри, їх приводить у своїх працях архієпископ Іоанн (Шаховський): «Увесь світ спить, глибоко простягнувшись... А наставники, що пасуть Ізраїля, не лише не будять його, але й ще погладжують: «Спи, не бійся! Місце безпечне, чого боятися?...» [13].

Курс християнської етики Сковороди, що носить назву «Початкові двері до християнського добронравія», став грізним обвинуваченням за поневолення Церкви і народу, продажність ієрархії, фарисейство царів і слуг, які фактично відступили від віри і Церкви. Цей твір справедливо вважають головною філософсько-богословською працею автора та основою усіх його більш пізніх трактатів. «Царство Боже всередині нас, – розмірковує Сковорода, – що було б, якби положив Бог щастя в Америці, на Канарських островах, в азійськiм Єрусалимі, чи в царських палацах?... Чи було б воно всім доступним?... Хочеш бути щасливим – не шукай щастя за морем, не проси його в людей, не подорожуй по планетах, не волочись по царських палацах, не повзай по земній кулі, не блукай по Єрусалимах... щастя туне скрізь і завжди дарується...» [8; 111]. Для дійсного щастя, за переконанням філософа, людині треба пізнати Бога, Якого немає у матерії, котра є слабкою тінню духу. «Світ не розуміє Бога, тому, що він часто, як погани, бачить Його у матеріальних відображеннях» – вважає філософ [8; 111]...

«Кожному народові і кожній людині Бог дав мудрість, яка є відображенням Його образу. І кожна людина, родина, місто, країна живуть, згідно цієї Божої мудрості, там щастя, достаток, спокій. Мудрість Божа, закладена у душах людей, робить нас відмінними від тварин милосердям і справедливістю. Правда Божа постійно перебувала в людях, а останніми часами вона стала тілом і вселилася між нас в образі Сина Божого. Пощо нам копирсатися в деталях як це сталося? Від таких цікавих знати всі тонкощі народились розколи... Вічна Божа Премудрість у всіх віках і народах перебуває... Але ми не хочемо слухати: одні через брак слуху, а більшість по впертості своїй...» [11; 30].

Високу духовність, яку проповідував Сковорода, містять його роздуми над Заповідями Божими, у яких філософ наголошує на наступних акцентах: «Я є Господь Бог твій, нехай не буде в тебе богів інших!...». Дивись, щоб ти не поклав у підвалини свого життя нічого, що суперечить Божому Запові, інакше це буде щастя, що побудоване на вкрадені гроші. «Не сотвори собі кумира» з усього видимого, що є ідолом, а не Богом... Не кланяйся тільки обрядам, але ділом, вірою й страхом Божим прославляй день Воскресіння... «Шануй батька і матір...», які є видимими образами невидимого ества, якому ти всім зобов'язаний. «Не пожадай!». Злі бажання є насінням злих вчинків, а зле серце є невичерпним джерелом поганих бажань... Уся Десятислів'я сила вміщається в одному імені – любов. Вона і є вічним союзом між Богом і людиною...» [8; 117-120].

З особливою ясністю Сковорода наголошує і на різниці між справжнім благочестям і обрядом, що є актуальним і сьогодні. «Коли маска обряду позбавлена своєї сили, то в ній лишається лише лицемірний обман, а людина стає гробом розкрашеним... Забуваючи Закон Божий і змішуючи його з грязюкою воєдино...» [8; 120-121].

Взагалі, немає жодної суспільної проблеми, сучасної Сковороді, яка б оминула його твори. Він не говорив нічого нового, непричетного до життя, відповідаючи на гострі питання повсякдення. Але у своєму вченні філософ звертає основну увагу на «внутрішню людину», яку кожен має знайти у собі і яка є образом і подобою Божими всередині нас, як про те свідчить Святе Письмо [1; 10]. Ревнуючи про чистоту віри і Церкву, Сковорода гостро відчував, що основні християнські чесноти, такі як совість, милосердя і

справедливість були у його час підміненими обрядовістю, за якою лежали користолубство та кар'єризм.

З ревності про Церкву і Закон Божий філософ робить висновки і порівняння, коли пише, що зло, яке раніш згубило Грецію, сьогодні губить суспільство: «Без Бога ні до порога! Коли в Афінах не знайшлося більше провідників істини, тоді джерело, яке орошує сад суспільства було знечищене свинським стадом. Це були зборища мавп філософських, які крім спільної маски нічого з істиною мудрістю не мали... Тоді благочестя перетворилося на отруту, в роздори, в суєвірство й лицемірство, правління в тиранію, судочинство – в крадіж, війнство – в грабіж, а наука в знаряддя злоби...» [11; 36]. Усе це зло, за думкою Сковороди, виникло від того, що в Державі і Церкві різні посади зайняли люди, які до того ніякого покликання не мають, але прагнуть їх виключно заради наживи. Таке порушення Божого Закону, за переконанням філософа, веде до загибелі як особистого щастя, так і загального добра для суспільства.

Виходячи із вказаної логіки, він сам не погоджувався зайняти ієрархічне місце у Церкві, відповівши на запрошення друзів-ченців та ієрархів стати «...стовпом Церкви і прикрасою Печерської обителі» наступне: «Ах, преподобні! Я стовпотворіння примножувати собою не хочу, досить вас, стовпів неотесаних, у храмі Божому... Ризо, ризо! Скількох небагатьох ти опреподобила! Скількох багатьох окаянствувала, очарувала. Світ ловить людей різними сітями, покриваючи багатствами, почестями, славою, друзями, знайомими, покровительством, вигодами, втіхами... Блажен, хто святість серця, тобто своє щастя, не сховав у ризу, але у волю Господню!» ...». [9; 393-394].

Важливим для нас є й те, що досить гостра критика офіційної Церкви та Синоду зі сторони Сковороди жодного разу не викликала офіційного засудження філософа з боку Церкви – це доказ того, що він не був єретиком, але провадив своє служіння у рамках церковного віровчення та сам жив, як належить християнину: тривалий час мешкаючи у монастирях, люблячи та відвідуючи служби, співаючи на хорах, дотримуючись постів, тощо. З багатьма служителями Церкви філософ дружив. А святого Іоасафа Білгородського, за походженням українця, представника відомого козацького роду Горленків, він ставив за приклад для наслідування усім пастирям.

Не засуджуючи формально, все ж знаходилися люди, які зводили наклепи на мислителя: його винували у ересі маніхейства та погордою до подружнього життя, що він переконливо спростував, але його вороги відповіли заборонаю творів філософа. Так, за часів Катерини II, покровительки філософії і великої прихильниці Вольтера, в імперії жодне слово філософа Сковороди не було надрукованим.

Г. Сковорода відійшов у вічність 1794 року, причастившись Святих Таїн, як справжній християнин [11; 41].

Цього року, коли виповнюється 300-річчя від народження великого українського релігійного філософа Григорія Сковороди, ми маємо слушну нагоду ще раз звернутися до переосмислення його творчої спадщини, яка залишається актуальною дотепер та несе духовну науку для всіх нас. За свідченням М. Костомарова, «...мало кого народ так почитає і пам'ятає, як Сковороду. На усьому просторі від Острогозька до Києва у багатьох домах є його портрети, кожний освічений українець знає про нього; його ім'я відоме й багатьом неписьменним людям.... Раніше, у 1831 році, вихованець Харківського колегіуму, сенатор, письменник, містик Федір Луб'яновський на якійсь поштової станції запитав слобідського селянина чи пам'ятають люди про Сковороду. «Сковорода був людиною розумною і доброю, – відповів той, – вчив нас добру, страху Божому і надії на милосердя розп'ятого за гріхи наші Христа...» [12].

Тож, життєвий подвиг і філософія Григорія Сковороди дали сильний поштовх до відродження українського національного життя і просвіти в умовах імперії. З посіяного ним зерна, можна сміливо сказати, що дали свої паростки та добрі плоди такі автори, як Квітка-Основ'яненко, Гребінка, Гулак-Артемівський, Тарас Шевченко та інші. Його справу продовжило Кирило-Мефодієвське братство, вихованці Харківського університету, тощо.

Будучи заснованими на твердому камені Христової науки, твори Григорія Сковороди, який завжди наголошував на необхідності слідувати Євангельським словам: «Шукайте найперше Царства Божого і Правди Його, – а все інше доложиться вам!» (Мф. 6:33) [1; 1074], увійшли у всенародну скарбницю українського духу, з якої досі наш народ черпає мудрість та отримує відповіді на важливі питання, йдучи через спадок філософа до Істини Христової.

Список використаних джерел та літератури:

1. Біблія. Святе Письмо Старого і нового Заповіту. УБО, 2002.
2. Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви. Т. III. К., 1998.
3. Грушевський М. З історії релігійної думки на Україні. Київ: «Либідь», 1994.
4. Ерн В. Г. С. Сковорода. Его жизнь и учение. М., 1912.
5. Зеньковський Василь, прот. История русской философии. Т. I, М.: «Академический проект», 2011.
6. Карамзин Н. М. История Государства Российского. Т. XI. М. «Ексмо», 2007.
7. Карташев А. Очерки по истории Русской Церкви. Т. II. М.: «Наука», 1991.
8. Сковорода Г. С. Твори у двох томах // ФН АН СРСР. «Мысль», 1973. Т.І.
9. Сковорода Г. С. Твори у двох томах // ФН АН СРСР. «Мысль», 1973. Т.ІІ.
10. Толстой Л. Н. Полное собрание сочинений. Т. 39. М.: Художественная литература», 1935.
11. Удод Григорій, священник. Г. С. Сковорода і Православна Церква. Вінніпег, 1971.

Інтернет-ресурси:

1. Ушкалов Леонід. Григорій Сковорода [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://royallib.com/read/ushkalov_leonid/grigoriy_skovoroda.html#0
2. Шаховской Іоанн, архієпископ. Ценность и личность. Ч. 5. Религия и наука [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://azbyka.ru/otechnik/Ioann_Shahovskoj/tsennost-i-lichnost/6

Л. Л. Дика,
кандидат філологічних наук, доцент
Н. А. Голярдик,
кандидат психологічних наук, доцент
О. А. Броварська,
кандидат філологічних наук
(м. Хмельницький)

МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Мовлення є тією невід’ємною частиною суспільства, без якої воно не може існувати. Володіючи будь-якою мовою, людина може висловлювати свої думки та почуття, отримує доступ до певної інформації, і, звичайно, може спілкуватися з іншими людьми. Спілкування є однією з найголовніших, на нашу думку, її функцій, оскільки комунікація – це і біологічна необхідність, і щоденна потреба кожної особи. Саме названа (комунікативна) функція мови є тим важливим засобом, за допомогою якого можна передати все те, що виражається, наприклад, мімікою, жестами чи символами.

Поняття комунікація як науковий термін і галузь дослідження привернуло до себе увагу науковців лише у XX ст. Походить воно від лат. *communicatio* – повідомлення, передача, бесіда, розмова. Однак, дослідження свідчать, що вивчення проблем комунікації започатковано ще за часів Платона [8, с. 26].

Варто зазначити, що в англійській мові немає слова «спілкування», є лише слово «communication», яке розуміється набагато ширше, ніж «комунікація» в нашій літературі. Оксфордський словник англійської мови (The Oxford Russian Dictionary. New York, 1997. – С. 724) подає «communication» як «спілкування», «зв’язок», «повідомлення», «комунікація». У вітчизняній лінгвістичній науці також широко вживаються слова «комунікації», «комунікаційний» та ін., але вони сприймаються більш як технічна сторона взаємодії. Слово «спілкування» має більш широку сферу вживання і застосування [7, с. 18].

Цілком очевидним є той факт, що освітній процес не обходиться без спілкування. Процес здобуття освіти (чи то повної середньої, чи вищої) – явище складне, багатогранне, динамічне. Його специфіка зумовлюється передусім розширеним спілкуванням. Як для педагога, так і для здобувача освіти це не що інше, як професійна необхідність. З його допомогою здійснюється взаємовплив двох рівноправних суб'єктів – педагога й вихованця.

Ефективність цього взаємовпливу буде лише в тому випадку, коли у педагога переважатимуть позитивні естетичні почуття як показник людяності, гуманності, творчості, а відтак – працездатності та її результативності.

Зауважимо, що Державна національна програма «Освіта. Україна ХХІ століття» в якості одного із найважливіших напрямів реформування системи освіти визначає підготовку нового покоління педагогів, які б творчо втілювали в реальну практику принципи гуманізації, гуманітаризації, демократизації, індивідуалізації та етнізації навчання. Вирішення цього завдання під силу лише педагогам, котрі мають високий рівень загальної і педагогічної культури загалом та культури спілкування зокрема [4, с. 84].

Оскільки освітня діяльність пов'язана з культурою мовлення, яка розвивається на основі принципу об'єктивно існуючих зв'язків між мовою і пізнавальними процесами, то важливим є той факт, що основою педагогічної діяльності є правильна організація взаємодії між педагогом і вихованцем. Саме тому однією з найважливіших умов забезпечення ефективності навчально-виховного процесу у навчальному закладі є розвинена мовленнєва культура суб'єктів спілкування.

Культура спілкування (або ж культура мовлення) має глибинні витоки і тісно пов'язана з особистісними рисами особи, а також його мотивами і ціннісними орієнтаціями, самосвідомістю, певними установками тощо. Культура спілкування в освітній установі у першу чергу впливає на результативність навчально-виховного процесу, встановлення і посилення позитивної духовно-моральної та доброзичливої атмосфери учасників взаємодії. Саме тому педагогічна культура – складний соціально-педагогічний феномен, який потрібно розглядати як інтегровану єдність певних структурних компонентів особистості, що гармонійно поєднуються між собою: наукового

світогляду і наукових знань, ерудиції, духовного багатства, особливих особистісних якостей (гуманізму, справедливості, вимогливої доброти, толерантності, тактовності, прагнення до самовдосконалення), культури педагогічного мислення, психолого-педагогічної і методичної підготовки, досконалого володіння технікою мовлення, позитивного іміджу, зовнішньої естетичної привабливості [1, с. 64].

Говорячи про культуру мовлення під час навчально-виховного процесу, не можна оминати увагою такого поняття, як мовленнєвий етикет, який є невід'ємною частиною мови, обслуговує комунікативну функцію. Під мовленнєвим етикетом слід розуміти мікросистему національно специфічних стійких формул спілкування, прийнятих і приписаних суспільством для встановлення контакту співбесідників, підтримання спілкування у певній тональності. Такі стійкі формули спілкування, або стереотипи спілкування є типовими, повторюваними конструкціями, що вживаються у високочастотних побутових ситуаціях. Тобто, набір типізованих частотних ситуацій призводить до появи набору мовленнєвих засобів, що обслуговують такі ситуації. Ступінь стандартизації одиниці знаходиться у прямій залежності від частотності її вживання.

Звичайно, важливим та впливовим елементом у структурі мовленнєвого етикету є слово. У будь-якій сфері практичної діяльності люди повинні вміти користуватися словом цілеспрямовано і вміло, здійснюючи, безумовно, позитивний вплив на слухача [7, с. 50].

Як зазначає відома дослідниця культури мови Н.Д. Бабич, живе життя властиве і слову – такому мовленню, яке не тільки спирається на вивчені мовні норми, а й постійно розвивається, збагачується за рахунок варіантів норм, які можна опанувати лише при наявності відчуття мови: такого рівня комунікації, при якому все, що почуте або прочитане, оцінюється за законами не тільки практичної (комунікативної ефективності), а й мовленнєвої етики акту спілкування [2, с. 7].

Мовленнєвий розвиток повинен забезпечувати досконале, повноцінне культурне спілкування людей за допомогою мови. В його основі має бути повага до співрозмовника. Визначальним елементом вияву поваги до співрозмовника, показником рівня культури мовця, його мовленнєвого розвитку виступає мовленнєвий етикет [2, с. 5].

Вміння дотримуватися етичних норм завжди високо цінувалося в суспільстві. Знання норм етики, застосування їх у поведінці та мовленні належить до гарних манер. У мовленнєвій комунікації під цим розуміють володіння етикетною культурою, вміння контролювати почуття, емоції тощо. Дотримання етикетних норм передбачає вияв таких якостей, як ввічливість, гречність, тактовність, доброзичливість. Вироблення мовленнєвих навичок – тривалий процес. Формування мовленнєвої культури становить складову процесу формування комунікативно компетентної особистості [8, с. 143-144].

Загальновідомим є той факт, що з культурою мови пов'язане вміння правильно говорити й писати, добирати мовно-виражальні засоби відповідно до мети й обставин спілкування. Також культура мови утверджує насамперед такі норми: лексичні, граматичні, стилістичні, орфоепічні, орфографічні.

Окрім цього, культура мови – це ще й загальноприйнятий мовний та мовленнєвий етикет: типові формули вітання, прощання, побажання, запрошення тощо. Мовленнєвий етикет вважається центральною ділянкою усієї мовно-поведінкової сфери людини, він охоплює засоби ввічливості, спрямовані на вираження поваги до співбесідників та дотримання власної гідності [1, с. 59].

Оскільки мові притаманні дві основні особливості (вона є засобом спілкування і одночасно засобом формування та вираження думок), то при використанні мови важливо мати на увазі і правила мовної поведінки, які пов'язані зі встановленими у кожному суспільстві правилами ситуативного використання мовних одиниць. Оскільки правила мовної поведінки пов'язані з мовленнєвим етикетом, то стає очевидним, що етикет є невід'ємною частиною будь-якої мови та мовлення в цілому.

Термін «етикет» означає встановлені правила поведінки, прийняті в суспільстві або його частині. З грецької мови він перекладається звичай; а спільнокореневим з ним є інший термін – етика, що має два значення: 1) філософське вчення про мораль і моральні канони; 2) норми поведіння, сукупність правил, прийнятих серед членів усього суспільства або якої-небудь соціальної чи професійної групи, корпорації і т.п.

Таким чином, етикет становить собою велику і важливу частину загальнонародської культури, яка увібрала в себе уявлення народів про красу, порядок, побутові звичаї [5].

Варто зазначити, що у лінгвістиці існують такі поняття, як «мовний етикет», «мовленнєвий етикет», «спілкувальний етикет», які потрібно розрізняти.

За визначення лінгвістичної енциклопедії, мовний етикет є системою «стійких формул спілкування, рекомендованих суспільством для встановлення мовного контакту співрозмовників, дотримання спілкування у виразній тональності відповідно до їхніх соціальних ролей і рольових позицій відносно один одного в офіційних і неофіційних обставинах» [2, с. 34].

Усебічне, на наш погляд, але занадто довге визначення мовного етикету подає українська дослідниця Н. Плющ: «Спеціальні (лексичні, морфологічні, синтаксичні, просодичні) засоби вираження ввічливості, спеціальні етичні мовні формули, які утворюють у кожній конкретній мові цілу систему. Це насамперед такі усталені мовні формули, що вживаються при зав'язуванні, підтриманні та припиненні контакту між комунікантами. Сам же мовний етикет включає, крім власне етикетних мовних формул, ще й соціально-мовні символи етикетного рівня, форми питань, що використовуються у певних соціально-культурних групах» [5].

Ця ж дослідниця також пов'язує вибір етикетних мовних формул із тональностями спілкування, вказуючи, що вітчизняні засоби ввічливості входять у європейський культурний ареал, в якому виділяють п'ять тональностей спілкування – високу, нейтральну, звичайну, фамільярну, вульгарну.

Хоча мовленнєвий етикет тісно пов'язаний з поняттями «мовний етикет» та «спілкувальний етикет», все ж таки між ними існує певна відмінність. Мовний етикет – ввічливі фрази та правила їх вживання. Мовленнєвий етикет – застосування мовного етикету на практиці, тобто у спілкуванні. А спілкувальний етикет – це поєднання лінгвоетикету (мовного та мовленнєвого етикету) та невербальної комунікації [8, с. 71].

Таким чином, мовний етикет – це система стандартних словесних формул, що вживаються у ситуаціях, безліч повторюваних у повсякденному житті. Мовець не має потреби щоразу створювати

нові формули, він використовує готові словесні штампи, відтворюючи їх у процесі мовлення, що значно полегшує спілкування.

Мовленнєвий етикет являє собою застосування мовного етикету в конкретних актах спілкування. Якщо мовний етикет – це набір засобів вираження, то мовленнєвий етикет – це вибір цих засобів, або засоби в реалізації [8, с. 83].

Мовленнєвий етикет – це складна система мовних знаків, що спирається на моральні правила й вимоги і вказує на ставлення як до інших людей, так і до себе. Культура спілкування – не просто культура вибору ефективних стратегій і тактик, в основі яких лежать гуманістичні комунікативні установки, знання та вміння. Це також результат застосування правил конструювання повідомлень, говоріння та слухання, це активне використання правил і норм гуманістичної етики, постійне дотримання вимог службового етикету.

Для реалізації формул мовленнєвого етикету потрібні певні «координати». Мовленнєва ситуація відбувається за безпосередньої участі мовця – «я» і адресата-співрозмовника – «ти» (чи співрозмовників, їх може бути кілька: етикетна ситуація завжди діалогічна, бо передбачає спілкування, навіть, якщо її учасники (мовці) розділені часом чи простором). Дія здебільшого відбувається «тут» і «тепер» (якщо йдеться про усне спілкування).

Вважається, що мовленнєвий етикет є однією з важливих характеристик поведінки людини. Бо без знання прийнятих у суспільстві форм етикету, без вербальних форм вираження ввічливих стосунків між людьми, індивід не може ефективно, з користю для себе і оточуючих здійснювати процес спілкування. Так, відомий учений М. Г. Стельмахович з цього приводу зауважує: «Не треба забувати, що будь-який, навіть найменший відступ від мовленнєвого етикету псує настрій, вносить непорозуміння в людські стосунки, а інколи, навіть, калічить душу і раниць серце людини» [4, с. 83].

На думку Я. Радевича-Винницького, рівень дотримання мовного етикету, культури спілкування часом впливає на поведінку співрозмовників більшою мірою, ніж предметний зміст мовлення. Етикетність спілкування, вважає учений, полягає не тільки у нормативному застосуванні формул мовного етикету у стандартних етикетних ситуаціях. Вона охоплює комунікативну поведінку людини загалом. Адже і за межами етикетних ситуацій вербальне (і

невербальне) мовлення може мати прикмети, які засвідчують ввічливість, тактовність, доброзичливість мовця у ставленні до комунікативного партнера (партнерів, аудиторії), а може, навпаки, створювати про мовця враження як про людину невиховану, нетактовну, грубу. З іншого боку, формальне дотримання правил мовного етикету не завжди викликає довіру й повагу до мовця [7, с. 6].

Зазначені вище положення про роль та функції мовленнєвого етикету в життєдіяльності особистості загалом дозволяють нам говорити про надвичайно важливе значення названого явища під час навчально-виховного процесу на всіх рівнях здобуття освіти.

Зауважимо, що культура спілкування реалізується в конкретній соціокультурній ситуації і тому мовленнєвий етикет буде залежати від прийнятих у суспільстві культурних і моральних цінностей:

- зовнішніх передумов, зокрема соціокультурного оточення: особливостей етносу, національних традицій, соціокультурних особливостей та специфіки навчального закладу, специфіки і змісту навчально-виховного процесу;

- внутрішніх передумов, тобто суб'єктивних чинників: віку, статі, педагогічних здібностей, індивідуально-психологічних особливостей, освіти, життєвого досвіду здобувачів освіти тощо [1, с. 125].

Продуктивність мовленнєвої культури здобувачів освіти передбачає також розвиток у них низки спеціальних здібностей:

- соціально-перцептивних (розуміти внутрішній стан співрозмовника через сприйняття його зовнішньої поведінки, вигляду);

- здібності до ідентифікації (здатність поставити себе на місце іншої людини й передбачити її можливу реакцію);

- саморегуляції, вольового впливу, навіювання, керування своїм психічним станом у спілкуванні [3, с. 2].

Мовленнєвий етикет під час здобуття освіти покликаний забезпечити:

- а) продуктивне спілкування, взаємодію між педагогом і його вихованцями;

- б) позитивний вплив співрозмовників на свідомість, почуття один одного з метою формування, корекції їхніх переконань, мотивів діяльності;

в) повноцінне сприйняття, усвідомлення і закріплення знань у процесі навчання;

г) раціональну організацію навчальної та практичної діяльності здобувачів освіти [8, с. 97].

Безумовно, теоретичні знання не можуть забезпечити високого рівня мовленнєвого етикету. Для успішного спілкування здобувачі освіти повинні володіти необхідними комунікативними вміннями. Культура спілкування містить у собі завдання і засоби взаємодії один з одним, а також прийоми самоаналізу.

Отже, під мовленнєвим етикетом слід розуміти мікросистему національно специфічних стійких формул спілкування, прийнятих і приписаних суспільством для встановлення контакту співбесідників, підтримання спілкування у певній тональності. Такі стійкі формули спілкування, або стереотипи спілкування є типовими, повторюваними конструкціями, що вживаються у високочастотних побутових ситуаціях. Культура мовлення учасників освітнього процесу визначається рівнем його загальної культури. Постійна робота комунікантів над собою, підвищення рівня загальної культури будуть сприяти і зростанню рівня їх мовленнєвого етикету. Дотримання мовленнєвого етикету обумовлює духовний розвиток особистості, формує її моральний вигляд і є вираженням морального життя особистості і складовою частиною формування загальної культури здобувачів освіти в цілому.

Список використаних джерел та літератури:

1. Арват Ф.С., Коваленко Є.І., Кириленко С.В., Щербань П.М. Культура спілкування: Навч.-метод. посіб. Київ: ІЗМН, 1997. 328 с.
2. Бабиш Н.Д. Основи культури мовлення. Львів: Світ, 1990. 226 с.
3. Донченко Т. Мовленнєвий розвиток як науково-методична проблема. *Дивослово*. 2006. № 5. с. 2-5.
4. Іванчікова Т.В. Мовленнєва компетентність або мовна культура? *Педагогіка*. 2009. №3. С. 83-89.
5. Історія виникнення етикету [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ukped.com/skarbnichka/735.html>. (дата звернення: 10.09.2023).

6. Пономарів О. Культура слова. Мовностилістичні поради. Київ: Либідь, 1999. 232 с.

7. Радевич-Винницький Я.К. Етикет і культура спілкування. Львів: СПОЛОМ, 2001. 207 с

8. Стахів М. Український комунікативний етикет: Навчально-методичний посібник. Київ: Знання, 2008. 245 с.

А. В. Коваленко,
магістрантка
(м. Хмельницький)

МОВНЕ ПИТАННЯ В УКРАЇНІ: ВИПРОБОВУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

На сучасному етапі розвитку України виникла гостра дискусія щодо мовного питання. Серйозність цієї проблеми вимагає аналізу її походження, еволюції та поточного стану. Крім того, згідно з висновками авторів монографії «Гуманітарна політика Української держави в сучасній епохі», визнання важливості мовної політики в сучасній Україні має надзвичайну актуальність, особливо з огляду на послідовно заявлену мету європейської інтеграції [6, с. 38]. З урахуванням повномасштабного вторгнення та значення для українців мови під час війни важко переоцінити...

Впровадження мови як атрибуту національної ідентичності держави має відбуватися природним шляхом – через сімейне виховання, навчання в дитячих садках, загальноосвітніх та вищих навчальних закладах. Засоби масової інформації, наука та освіта повинні сприяти розвитку мови, викладати основи духовної культури українського народу та їх національний світогляд, сприяючи єдності поколінь, передачі і відродженню культурної спадщини нації [2, с. 4].

Українська мова під час війни – символ національної єдності та опір пропаганді. Українська мова грає надзвичайно важливу роль в житті українців, особливо в умовах російсько-української війни. Ця війна, яка розпочалася в 2014 році і триває до сьогодні, вимагає від

українців не лише фізичної витривалості, але й моральної сили та національної єдності [5, с. 75]. У цьому контексті українська мова стала не тільки засобом комунікації, але й символом національного об'єднання та опорою проти російської пропаганди. Під час війни українська мова стала єдиною мовою, яка об'єднує українців у боротьбі за свою незалежність та територіальну цілісність. Військовий конфлікт з Росією спричинив зміцнення патріотизму та національної самосвідомості серед українців, і використання української мови стало символом цієї єдності.

Російська пропаганда намагається вплинути на свідомість та погляди українців через засоби масової інформації. Використання української мови допомагає громадянам розрізняти правду від фальшивих новин та маніпуляцій. Українці, які розуміють українську мову, можуть бути більш критичними до інформації, яку їм надають [4]. Українська мова є важливою для збереження унікальної культурної спадщини українського народу. Вона є мовою творчості, музики, літератури та інших аспектів культури. Під час війни вона допомагає зберегти і передати цю спадщину наступним поколінням.

Використання української мови сприяє відчуттю солідарності серед громадян. Важко переоцінити значення спільної мови для виявлення підтримки та об'єднання серед тих, хто переживає важкості війни.

Українська мова під час російсько-української війни виступає як інструмент національного опору та символ національної ідентичності. Вона є не тільки мовою комунікації, але й мовою солідарності та сили в обличчі викликів, які постала перед Україною. Українці використовують свою мову для захисту своєї країни, культурної спадщини та національної гідності під час цієї війни.

Етногенез українців – це не лише історія формування українського народу, який іноді протиставлявся іншим етнічним спільнотам, що жили в Україні, але був нерозривною частиною українського історичного процесу [1, с. 3]. Багато дослідників розглядають етногенез українців як єдиний процес, не завжди враховуючи характер і специфіку внеску різних етносів у його формування і розвиток. На певних історичних етапах українці мали тісні контакти з іншими етносами, які залишали свій відбиток на традиційну культуру, мову, антропологію та менталітет тощо. Історія

українського народу неодноразово перетиналася з історією інших етнічних груп, таких як поляки, росіяни, євреї, кримські татари, проте вчені досі не мають цілісного уявлення про українське суспільство в історичному контексті. Етногенез має свої духовні аспекти і впливає на етноландшафт оточуючого середовища, створюючи підґрунтя для формування етнічної свідомості, яка, в свою чергу, впливає на національний світогляд і культуру. Останнім десятиліттям українська мова пережила якісний стрибок у розвитку, завдяки політичній демократизації та соціальному піднесенню суспільних настроїв [4]. Проте ця динаміка мовної ситуації неоднакова в різних сферах життя та регіонах країни. Сучасний стан української мови відображається в різних способах і має різний прийом в різних соціальних колах українського суспільства.

Законодавче закріплення української мови як державної мови і розширення її функціонування у різних сферах суспільства, сприяло змінам у мовній ситуації. Особливо це відчутно в сферах влади, діловодства, освіти та медіа [5, с. 76]. Національні та регіональні адміністрації вживають заходів для розширення використання української мови в різних сферах державного життя, таких як адміністрування, освіта та медіа.

Подальші перспективи української мови є важливим аспектом культурного, соціального та політичного розвитку України. Враховуючи сучасні випробовування і потреби суспільства, а також результати реформ, які проводяться в країні [4].

Виділимо деякі ключові напрями для подальшого розвитку української мови:

1. Посилення статусу державної мови: один із найважливіших кроків – це збереження та подальше посилення статусу української мови як державної. Це передбачає використання української мови в усіх сферах державного життя, включаючи владу, освіту, судову систему та інші галузі. Для цього необхідно продовжувати удосконалення законодавства щодо мови та контролювати його дотримання.

2. Забезпечення доступності освіти на українській мові: попередні роки свідчили про поступове переходження до української мови як мови навчання в українських школах. Цей процес повинен продовжуватися з метою забезпечення доступності якісної освіти на

українській мові для всіх громадян України. Освіта в українській мові відіграє важливу роль у зміцненні мовного і культурного ідентитету.

3. Підтримка мови в інформаційному просторі: умови сучасного інформаційного суспільства вимагають підтримки української мови в медіа, Інтернеті та соціальних мережах. Розвиток українського медіапростору, підтримка видань та проєктів українською мовою є важливими завданнями. Це допоможе зберегти мовний плюралізм та забезпечити громадян доступом до об'єктивної інформації.

4. Заохочення досліджень та розвитку української мови: наукові дослідження в галузі мовознавства та літературознавства мають важливе значення для розвитку мови. Підтримка мовних досліджень, створення нових словників, граматик та навчальних посібників сприяє вдосконаленню мови та її використанню в сучасному суспільстві.

5. Зміцнення мовної самосвідомості громадян: освіта та інформаційні кампанії щодо важливості збереження та розвитку української мови мають сприяти підвищенню мовної самосвідомості громадян. Важливо, щоб кожен українець розумів, як важливо берегти та підтримувати свою мову.

6. Подальший розвиток мовних технологій: інформаційна епоха вимагає розвитку мовних технологій, включаючи машинний переклад та мовні програми. Це допоможе спростити комунікацію між мовами та підтримати різні аспекти використання мови.

7. Заохочення мовних ініціатив та проєктів: підтримка мовних ініціатив, проєктів та фестивалів сприяє популяризації української мови серед різних груп населення. Це може включати літературні конкурси, мовні курси та інші заходи [4].

Українська мова має значливе значення для майбутнього України як держави, яка розвивається та зміцнює свою незалежність. У світлі випробовувань та перспектив сучасного суспільства, українська мова зберігає історичний, культурний та ідентичнісний контекст, що допомагає гармонійно інтегрувати різні аспекти життя нації [3]. Для подальшого розвитку української мови важливо зосередити увагу на кількох аспектах. Це включає посилення статусу державної мови, забезпечення доступності освіти на українській мові, підтримку мови в інформаційному просторі, зміцнення мовної

самосвідомості громадян, розвиток мовних технологій та підтримку мовних ініціатив та проєктів.

Отже, подальша підтримка та розвиток української мови є важливим завданням, яке потребує спільних зусиль українського суспільства, влади та науковців. Українська мова є спільним надбанням всіх громадян та важливим ресурсом для побудови сильної та процвітаючої України.

Список використаних джерел та літератури:

1. Баран Н.А. Окремі аспекти викладання української мови як іноземної. Актуальні проблеми викладання української мови як іноземної: Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. 19 квіт., Білоцерківський НАУ, 2019. 6 с.
2. Белей Л. Л. Мовний маркетинг як інструмент мовної політики. Київ: Мовознавство, 2015. 12 с.
3. Гриценко, П. Ю. Звернення до Президента України Володимира Зеленського. Київ: Україна молода. 2022.
4. Залужний, В. Ми кров'ю пишемо слова рідної мови. 9 листопада 2022. Телеграм-канал «Головнокомандувач Збройних Сил України».
5. Ковтюх, С. Л. Соціономастичні аспекти перейменувальних процесів в Україні. [У:] Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Київ: Мовознавство, 2017. 165 с.
6. Кушнір І.М. Сучасна лінгводидактика української мови як іноземної: досягнення, проблеми, перспективи. Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. Харків: Друкарня Мадрид, 2019. 107 с.

О. В. Комарова,
викладач
(м. Хмельницький)

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

З початку повномасштабного вторгнення росії в Україну усвідомлення ролі державної мови у встановленні національної ідентичності набуває неабиякого значення. Опанувати українську мову, використовувати її у повсякденному спілкуванні стало не просто актуально, а й необхідно задля висловлення своєї громадянської позиції та наближення нашої перемоги.

Вторгнення росії в Україну активізувало процес українізації. Українська мова поступово починає домінувати в тих регіонах (Південь та Схід України) і сферах (неформальне спілкування, професійна зайнятість, віртуальний простір), де тривалий час не посідала провідних позицій. Додатковим каталізатором розвитку та зростання престижності української мови є і внутрішня міграція. Цю тенденцію розширення україномовної аудиторії засвідчують дані різних соціологічних досліджень. Так, цікаве опитування «Мова та ідентичність в Україні на кінець 2022-го» провів у грудні минулого року Київський міжнародний інститут соціології. Зафіксовано ряд показових зрушень у мовній ситуації, а саме:

1) збільшення в повсякденному житті частки респондентів, які спілкуються українською мовою, та зменшення частки російськомовних. У грудні 2022 р. 41% опитаних зазначили, що спілкуються винятково українською, ще 17% указали, що переважно комунікують українською. Натомість тих, хто розмовляє тільки російською, виявилося 6%, переважно російською – 9%;

2) у родинному колі тільки або переважно українською спілкуються 52% респондентів, тільки або переважно російською – 16%;

3) на роботі чи в навчанні українською спілкуються навіть трохи більше, ніж вдома: про вживання тільки або переважно української заявили 68% тих, хто працює, а російської – 11% [3].

Ще одне, уже цьогорічне, соціологічне опитування дослідницької агенції Info Sapiens підтвердило зміцнення позицій української мови. Зокрема, за його результатами, упродовж року війни частка україномовних збільшилася на 16% – з 46% у лютому 2022 р. до 62% у січні 2023 р. І навпаки – за цей період частка російськомовних українців зменшилася з 26% до 13% [1]. Цифри відрізняються, але ми бачимо поступове завоювання українською мовою своїх законних, гарантованих державою прав.

Російська збройна агресія призвела до масштабного переміщення населення зі Сходу України в центральні та західні регіони. Переважна більшість внутрішніх переселенців – російськомовні. Отже, склалися сприятливі обставини для опанування ними українською мовою. Проте для переходу на спілкування українською мовою, внутрішньо переміщеним особам не вистачає достатньої практики і знань. Тому з початку повномасштабного вторгнення Уповноважений із захисту державної мови Кремень Т.Д. ініціював створення мережі курсів з безкоштовного опанування української мови. Зараз маємо близько 450 мовних локацій в кожній області, окрім окупованих територій. Вони пропонують усім охочим, зокрема, внутрішньо переміщеним особам, опанувати мову та бути максимально інтегрованими до україномовного середовища. Бо мусимо визнати, що мешканці окремих міст і містечок Півдня та Сходу недостатньо володіли українською, але, опинившись в західних областях, потрапили до україномовного середовища і для кращої адаптації ці курси стали їм у пригоді. Чималу роль у популяризації української мови відіграють волонтерські ініціативи, наприклад, у 2022 р. активно реалізовано безкоштовний мовний курс «Єдині» громадської організації «Навчай українською!» Опісля восьми проведених курсів перейти на українську вдалося майже 50 тисяч людей [2].

Підвищити рівень володіння українською мовою допомагають презентовані курси на освітній платформі Є-мова. Її розробила громадська організація «Український світ», яка прагне створити українькомовний культурний простір. Курс «Українська за 27 уроків» – це елементарний рівень цієї платформи. Але вже він допомагає долати мовний бар'єр та дає навички базового спілкування

в різних життєвих ситуаціях (наприклад, у магазині, транспорті, лікарні).

Для підвищення рівня мовної компетенції внутрішньо переміщеним особам також слід дотримуватись наступних порад: щодня читати українською та слухати аудіокниги, встановити українську мову за замовчуванням у власних гаджетах, читати та писати пости українською у соцмережах, виробити звичку говорити рідною мовою, листуватися в месенджерах українською (зокрема і з російськомовними друзями), переглядати фільми чи серіали в українському дубляжі, споживати український контент, грати в цікаві мовні онлайн-гри.

Дуже мотивує на цьому етапі чужий досвід переходу з російської на українську з конкретними порадами та підказками. За хештегом *обираю українську* знайдете історії і поради кількох десятків тих, хто зміг це зробити. Під час навчання допоміжними стануть такі собі шпаргалки, де зібрані найтиповіші помилки. Наприклад, «Політь бур'ян української: 30 фраз, які ми часто говоримо з помилками» або «15 мовних помилок, яких давно варто позбутися». Слід завантажити безкоштовні застосунки «Mova – ДНК нації», «Давай займемось текстом», «Вивчаю – не чекаю» для підвищення мовної культури і багатства власного словника.

Звісно, всі поради не є взаємовиключними чи вичерпними – їх можна комбінувати чи виконувати по чергові. Найголовніше – почати, а знання та навички прийдуть досить швидко.

Усім відомо, що нація починається з мови, тому кожному громадянину нашої держави, незалежно від віку, статі і професії, варто цінувати, збагачувати, удосконалювати і розвивати рідну мову. Допмагайте та підтримуйте українців, які послуговуються російською мовою, у прагненні переходу на українську. Адже, українська мова – єдина державна, це наш культурний фронт, вона на часі і має значення!

Список використаних джерел та літератури:

1. Зміни в українському суспільстві за рік повномасштабної війни. Info Sapiens. 2023. 23 лют. [Електронний ресурс]. Режим

доступу: <https://www.sapiens.com.ua/ua/socpol-research-single-page?id=259> (дата звернення: 24.09.2023)

2. Катаєва М. У січні стартує дев'ятий безкоштовний онлайн курс вивчення української мови. *Вечірній Київ*. 2022. 26 груд. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/76276/> (дата звернення: 24.09.2023).

3. Кулик. В. Мова та ідентичність в Україні на кінець 2022-го. *Збруч*. 2023. 07 січ. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/114247> (дата звернення: 24.09.2023).

В. Лось,
здобувач освіти
Науковий керівник: Л. Д. Кравчук,
вчитель-методист
(м. Красилів, Хмельницька обл.)

МОВА І НАЦІЯ ЯК ЧИННИКИ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Мова та нація є важливими складовими культурної, ідентичності та соціальної структури суспільства. У контексті безпеки держави ці чинники визначають ключові аспекти її стабільності та здатності ефективно функціонувати в умовах зовнішніх та внутрішніх викликів.

Мова є не лише інструментом передачі знань, а й засобом вираження культурних цінностей, традицій та історії нації. Спільна мова стає основою для розуміння та взаємодії між громадянами, сприяє формуванню єдиної національної свідомості.

У контексті безпеки держави, спільна мова є чинником, що зближує суспільство та сприяє його єднанню. Мова стає засобом комунікації внутрішніх структур – влади, правоохоронних органів, армії. Якщо всі рівні суспільства володіють однією мовою, це полегшує ефективну передачу важливої інформації, дозволяючи уникнути непорозумінь та забезпечити спрощення комунікації в системі влади.

Збереження та підтримка мовної єдності також важлива для внутрішнього спокою та уникнення мовних конфліктів. Коли громадяни розуміють один одного, це сприяє стабільності та зменшує ризик виникнення внутрішніх конфліктів, пов'язаних з мовною диверсифікацією.

Однак національна безпека також пов'язана з ефективністю спілкування на міжнародному рівні. Збереження мовного рівня як засобу зовнішньої комунікації та представлення країни на міжнародних форумах є важливим елементом створення позитивного іміджу держави, її культури та спільної ідентичності.

Нація як суспільно-політична спільнота, об'єднана спільною мовою, має більшу ймовірність відповідного реагування на внутрішні та зовнішні виклики. Спільна мова є чинником, який зміцнює соціальний та політичний консенсус, що в свою чергу сприяє загальній стійкості та безпеці держави.

Отже, мова та нація взаємодіють як важливі компоненти безпеки держави. Спільна мова сприяє її внутрішній стабільності та єднанню громадян, що є ключовими елементами в побудові стійкого суспільства. Збереження і підтримка мовної єдності сприяє ефективному функціонуванню державних інститутів, політичній стабільності та уникненню внутрішніх напруг.

Важливо також визнати роль мови в міжнародних відносинах. Україна, наприклад, здійснює зовнішню комунікацію та дипломатичні відносини, використовуючи українську мову. Це допомагає виробити позитивний імідж країни та зберегти культурну та мовну ідентичність на міжнародному рівні. Мова є засобом вираження національних цінностей, і використання нею в міжнародних відносинах підкреслює самобутність країни та сприяє зміцненню її місця в світовому співтоваристві.

У світі, де глобалізація і швидкі зміни висувають нові виклики перед національними ідентичностями, важливо зберігати і розвивати мовну та культурну специфіку кожної держави. Зміцнення ролі мови та національної ідентичності в суспільстві може сприяти не лише його внутрішній стабільності, але й укріпленню позицій країни на світовій арені.

Отже, мова та нація не лише визначають культурні особливості суспільства, але і впливають на його безпеку та стійкість.

Збереження та підтримка мовної ідентичності є важливим завданням для кожної держави, оскільки вони формують основу національного обличчя і визначають місце країни в сучасному світі.

Список використаних джерел та літератури:

1. «Мова – кордон національної безпеки» // Збірник тез доповідей Міжвузівського наук.-практ. семінару. 19 лют. 2020 року. Львів: ЛДУ БЖД, 2020. 42 с.

2. Мова й нація як важливі чинники безпеки держави [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://veche.kiev.ua/journal/1530>.

П. П. Мельник,
студентка

Науковий керівник: В. В. Олійник,
кандидат педагогічних наук, доцент
(м. Хмельницький)

МОВА І НАЦІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ

У контексті глобалізаційних і трансформаційних змін роль мови та нації визначається новими викликами і можливостями.

Мова, як засіб спілкування, є ключовим елементом формування національної ідентичності в сучасному світі. З одного боку, розмаїття мов у багатьох країнах світу свідчить про культурну різноманітність сучасного суспільства. З іншого боку, важливо пам'ятати про збереження та розвиток мови як важливого чинника утримання національного єднання.

В умовах глобалізації мова стає не лише інструментом спілкування в межах нації, але й засобом взаємодії між різними культурами та національностями. Сучасні технології дозволяють зближувати віддалені частини світу, обмінюватися ідеями та культурним досвідом. Збереження та розвиток мови у цьому контексті

стає завданням, яке вимагає не лише підтримки традиційних мовних форм, але і розгляду нових можливостей для мовного взаєморозуміння у глобальному суспільстві [1].

Розуміння та повага до різних мов та культур сприяють толерантності та гармонійному співіснуванню в сучасному світі. Управління мовним різноманіттям може стати ключовим аспектом розвитку та зміцнення міжетнічної та міжкультурної взаємодії.

Однією з важливих аспектів в контексті сучасності є також виклики, пов'язані з цифровою трансформацією та інформаційними технологіями. Сучасні мови повинні адаптуватися до швидкозмінюваних умов інтернет-середовища, використовуючи технічні засоби для збереження та поширення своєї мовної спадщини.

Важливо розглядати мову і націю в контексті прав людини та мовних прав. Сучасне суспільство визнає важливість гарантування права кожної особи на вільний доступ до власної мовної культури та можливість вибору мови спілкування.

Необхідно також враховувати вплив глобальних медіа та інтернет-платформ на мовний простір. З одного боку, це відкриває можливості для поширення мовної спадщини та культурних цінностей на міжнародному рівні. З іншого боку, цифрова трансформація може призвести до домінування деяких мов та культур, що вимагає ретельного балансу для забезпечення рівноправ'я та представлення різних мовних груп у цифровому просторі [2].

Національна мова визначає ідентичність нації та є не лише засобом спілкування, але й основою для формування культурного обличчя країни. Ця мова стає невід'ємною частиною історії та традицій, віддзеркалюючи унікальний дух нації та її колективний досвід.

Однією з ключових ролей національної мови є об'єднання громадян. Мова стає тим ланцюжком, який з'єднує різні етнічні та соціокультурні групи в межах країни, створюючи спільний зв'язок. Об'єднаність через мову визначає національний розвиток та сприяє взаєморозумінню між громадянами.

Національна мова також виконує ключову роль у збереженні культурної спадщини. Вона є носієм традицій, міфів, легенд і важливих історичних подій. Через мову передаються цінності, звичаї та уявлення, що формують особливий характер кожної нації.

Національна мова, більше того, є інструментом політичної та соціальної взаємодії. Вона стає основою для формування законів, конституцій та інших правових актів. Мова визначає межі спілкування в урядових структурах, управлінських органах та громадському житті. Її статус і використання можуть мати значення для рівноправ'я громадян перед законом.

У сучасному світі, де глобалізація змінює соціальні та культурні простори, національна мова стає не тільки засобом самовизначення нації, але і елементом конкуренції на міжнародній арені. Збереження та розвиток мови стають завданням, що вимагає не лише уваги до внутрішніх аспектів, але і усвідомлення її місця у світовому контексті.

Отже, національна мова є не лише елементом спілкування, але і ключовим чинником формування національної ідентичності та згуртованості. Збереження, розвиток і захист мови має вирішальне значення для культурного, соціального та політичного становлення країни в сучасному світі.

Важливо враховувати, що роль національної мови змінюється в умовах глобалізації та росту культурного різноманіття. Сучасна національна мова має бути гнучкою та відкритою до взаємодії з іншими культурами та мовами. Це стає важливим в контексті міжнаціональних відносин, де співпраця та розуміння між націями визначають успіх сучасного світу.

У розумінні національної мови важливо враховувати не лише лінгвістичні аспекти, але і соціокультурні та етнопсихологічні виміри. Це допомагає формувати мовну політику, яка сприяє інтеграції різних груп населення та збереженню культурного різноманіття.

Важливо розуміти, що національна мова є динамічним явищем, що еволюціонує разом із суспільством. При цьому, зберігання основних характеристик та вартостей мови несе в собі ключ до забезпечення її виживання та розвитку [3].

Національна мова – це не тільки національний скарб, але й обов'язкова складова для утвердження своєї державності та участі в глобальних процесах. Збереження та підтримка національної мови стає завданням суспільства та влади, спрямованим на збереження та розвиток національного культурного доробку в умовах сучасного світу.

Отже, мова і нація в сучасності є комплексними та взаємопов'язаними аспектами. Сприяючи збереженню мовного різноманіття, враховуючи вплив технологій, сучасне суспільство може досягти балансу між глобальною інтеграцією та збереженням мовної та культурної самобутності.

Список використаних джерел та літератури:

1. Воропасва Т. Українська мова як базова основа національної ідентичності [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ukrbulletin.univ.kiev.ua/Visnyk-11/Voropayeva.html>.
2. Макарець Ю. С. Статус і стан української мови в незалежній Україні: соціолінгвістичний вимір. Київ: ЛАТ&К, 2019. 209 с.
3. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія / М. Т. Степико. К. : НІСД, 2011. 336 с.

С. І. Никитюк,
старший викладач
(м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька обл.)

КРИТЕРІЙ ВИЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ПРИНЦИПИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Використання технології поширюється по всьому світу, і це змінило наше життя і форму спілкування з людьми. Ця зміна має впливає на сферу освіти, потреби і можливості навчатися.

Отже, інформаційні технології – це сукупність методів та програмно-технічних засобів, об'єднаних у технологічний ланцюжок, що забезпечує збирання, оброблення, зберігання, поширення та зображення інформації, з метою зменшення трудомісткості процесів використання інформаційного ресурсу, а також підвищення їхньої надійності та оперативності [1, с. 35].

Проаналізувавши праці наших вчених, можна визначити такі властивості інформаційних технологій: предметом обробки є дані; мета процесу – одержання інформації; засіб здійснення інформаційного процесу – програмні чи програмно-апаратні лічильні комплекси; процеси оброблення даних включають окремі операції відповідно до проблемної сфери; критеріями оптимізації процесу є вірогідність, надійність, цілісність, своєчасність інформації [5].

Інформаційні технології створюють нові можливості для розвитку суспільства і мають стратегічне значення для: ефективного використання інформаційних ресурсів; оптимізації та автоматизації інформаційних процесів; розроблення виробничих технологій; застосування в системах електронних телекомунікацій; підвищення інтелектуального потенціалу суспільства; використання методів інформаційного моделювання в науково-дослідницьких роботах, що дає можливість проводити і аналізувати складні випадки; використання методів інформаційного моделювання, глобальних процесів, космічного інформаційного моніторинг [5, с. 75].

Придатність сучасних технічних засобів навчання для використання на заняттях з іноземної мови визначається такими критеріями:

- а) сприяння підвищенню продуктивності праці та ефективності навчального процесу;
- б) забезпечення контролю навчальних дій кожного учня;
- в) підвищення цікавості до вивчення мови;
- г) забезпечення оперативного зворотнього зв'язку та поопераційний контроль дій всіх учнів;
- д) можливість швидкого введення відповідей без тривалого кодування чи шифрування [2].

Конкретизуючи вимоги до навчального процесу, організованого з використанням аудіо- та відеоматеріалів, з них можна виділити основні:

- принцип науковості. До змісту навчання слід включати тільки вірогідні наукові знання у формі, яка відповідає науковій моделі певного рівня адекватності. До змісту освіти, можуть включатись не тільки усталені в науці знання, але й фундаментальні проблеми сучасної науки. Принцип науковості визначає також способи подання навчального матеріалу відповідно до сучасного

рівня наукових знань. У зв'язку з цим передбачається формування в учнів вмінь та навичок наукового пошуку, ознайомлення їх з сучасними методами пізнання;

- принцип наочності. Навчальна діяльність учнів повинна відбуватись за максимально можливої модальності навчального матеріалу. Слід використовувати тільки ті засоби, які максимально сприяють реалізації мети навчання та акцентувати на найважливіших аспектах, абстрагуючись від не суттєвих на даний час;

- принцип систематичності й послідовності. Систематичність подання навчального матеріалу передбачає забезпечення передумов для створення учнем особистісної моделі знань, яка повинна бути внутрішньо несуперечливою системою, відповідати меті навчання, тобто бути максимально адекватною педагогічній моделі знань. У змісті цього принципу доцільно виділяти новий компонент – спосіб реалізації навчальних дій, у ході виконання яких засвоюються знання;

- принцип активного залучення всіх учнів до навчального процесу.

Цей принцип вимагає від учителя не тільки залучення учнів до активної діяльності на уроці. Важливим є усвідомлення ними необхідності власної діяльності, надання їм можливості обрання таких її видів, які найкраще відповідають їхнім здібностям. Відповідну орієнтувальну основу створює вчитель – формулюванням критеріїв добору найбільш раціональних видів діяльності;

- принцип індивідуального підходу у навчанні. Під час створення і добору комп'ютерно-орієнтованих систем навчання, із застосуванням яких реалізується принцип індивідуалізації навчання, повинні враховуватись напрямки та рівні цієї реалізації. Зокрема, під час добору методики подання та перевірки засвоєння предметних знань і вмінь учнів необхідно враховувати мотиваційний аспект, індивідуально-особистісні та психофізіологічні особливості кожного. Важливим є також забезпечення визначення і наступного врахування індивідуального початкового рівня, тобто визначення обсягу та глибини засвоєння опорних знань, сформованості відповідних умінь, стійкості навичок;

- принцип доступності. Принцип доступності пов'язаний з принципами систематичності і послідовності, оскільки тільки ті

знання, які подаються у строгій послідовності, з дотриманням вимог систематичності, є більш доступними для сприйняття і засвоєння [4].

Таким чином, інформаційні системи навчання повинні створюватися цілеспрямовано з урахуванням проблем організації навчальної діяльності і необхідності розвитку всіх її компонентів; інформаційно-комунікаційні технології повинні органічно вписуватись у процес навчання, виступати як засоби колективної і самостійної діяльності учасників цього процесу; комп'ютерно-орієнтовані технології навчання повинні розроблятися і використовуватися з урахуванням вікових особливостей суб'єктів навчання та задовольняти психолого-педагогічні, ергономічні дидактичні вимоги, створюватися на основі сучасних досягнень педагогічної науки; комп'ютерні програмні засоби слід супроводжувати докладним методичним забезпеченням, перед упровадженням в практику використання у навчальному процесі вони повинні пройти відповідні випробовування; комп'ютерні засоби навчання повинні легко адаптуватися до різноманітних конфігурацій обчислювальної техніки, а також відповідати рівню знань, умінь і навичок користувача, меті навчання, віковим особливостям учнів [3, с. 235].

Проаналізувавши критерії інформаційних технологій у навчанні та принципи їх використання, ми з'ясували, що за допомогою цих матеріалів методика викладання іноземних мов зазнала певних змін в організації ефективнішого процесу та методів навчання, його структурі та змісті, сприяючи полегшенню засвоєння цих мов.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бичкова Н. І. Типологія відеофонограм для навчання усного іншомовного спілкування” Методика викладання іноземних мов. К: Освіта, 1992. Вип.21. С. 68-71.
2. Близнюк О.І. Гумористичні оповідання для навчання аудіювання. Іноземні мови. 1995. № 3-4. С. 42-49.
3. Карпенко С. Г., Попов В. В., Тарнавський Ю. А., Шпортюк Г. А. Інформаційні системи і технології. К.: МАУП. 2004. 192 с.

4. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник кол. авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 1999. 320 с.

5. Пушкар О. І. Інформатика. Комп'ютерна техніка. Комп'ютерні технології: Підручник для учнів вищих навчальних закладів. К.: Вид. центр «Академія», 2002. 704 с.

В. В. Олійник,
*кандидат педагогічних наук, доцент;
викладач-методист
(м. Хмельницький)*

УКРАЇНСЬКА МОВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

У сучасному світі, де глобалізація визначає взаємозв'язки та взаємодію між країнами та культурами, українська мова стоїть перед численними викликами та можливостями. Глобалізація призводить до інтенсивного обміну інформацією, технологіями та культурними цінностями, а це впливає на роль та становлення мови в національному та міжнародному контекстах.

Розвиток власних цифрових платформ, веб-ресурсів та соціальних мереж на українській мові стає необхідністю для збереження мовної ідентичності та активної участі у глобальному діалозі.

Глобалізація несе значні можливості для української мови. Зростання міжнародних культурних обмінів, створення партнерств у галузі освіти та науки відкривають нові перспективи для вивчення української мови за кордоном та популяризації української культури. Також, глобальний доступ до інформації дозволяє українській мові більше висвітлювати свої унікальні аспекти та історію, здійснювати культурний обмін та створювати привабливий імідж для іноземців.

Українська мова може використовувати глобалізацію як можливість для розвитку та утвердження. Важливо вдосконалювати

методи вивчення мови, розширювати міжнародні культурні обміни та активно впроваджувати інноваційні підходи до популяризації української мови у світі.

Українська мова, збагачена унікальними відтінками та культурними особливостями, має унікальний шанс знайти своє місце в умовах глобалізації. Правильно спрямовані зусилля у напрямку підтримки, вивчення та розвитку української мови можуть зробити її не лише важливим інструментом внутрішньої ідентичності, але й визнаною складовою глобального культурного спадку.

Збереження та розвиток української мови в умовах глобалізації також передбачає вдосконалення мовної політики на національному рівні. Важливо підтримувати та розвивати ініціативи, спрямовані на збереження мовної різноманітності та підтримку української мови в різних сферах життя. Це може включати в себе стимулювання видавництва, медіа та інших сфер до використання української мови, а також підтримку проєктів, що сприяють вивченню та популяризації мови.

Важливим елементом є розробка та впровадження інноваційних методів викладання української мови як іноземної. Програми обміну для вчителів та студентів, онлайн-курси та інші форми освітніх ініціатив можуть сприяти збільшенню чисельності людей, які вивчають українську мову, та створенню сприятливого мовного середовища.

У контексті глобалізації також важливо активізувати мовні обміни та співпрацю з іншими країнами та культурами. Укладення мовних угод, організація міжнародних фестивалів та подій, спрямованих на популяризацію української мови, може сприяти її розповсюдженню та визнанню на світовому рівні.

Зокрема, важливо створити міжнародні форуми для обміну досвідом у сфері мовного розвитку та заохочувати взаємодію з представниками інших культур. Такі ініціативи можуть збагатити українську мову новими лексичними та культурними елементами, роблячи її більш динамічною та привабливою для міжнародного спілкування.

Українська мова, як важливий культурний ресурс, має потенціал вибудовувати мости між націями та сприяти взаєморозумінню в умовах глобального співтовариства. Виклики

глобалізації можуть бути перетворені у можливості для зміцнення та просування української мови, яка є ключовим елементом національної ідентичності та культурного багатства.

Ще однією важливою аспектом є розвиток технологій та цифрових медіа в українській мові. Розвиток інтерактивних платформ, медіа-просторів та онлайн-освіти на українській мові вирішує проблему доступу до інформації та сприяє виготовленню українською мовою високоякісного контенту.

Крім того, важливо звертати увагу на розвиток української мови в галузі науки та досліджень. Мова є не тільки інструментом спілкування, але й засобом передачі знань та розвитку науки. Підтримка наукових досліджень та публікацій українською мовою сприятиме розширенню та поглибленню лексичного складу мови, роблячи її сучасною та відповідною сучасним науковим стандартам.

Особливу увагу слід приділяти мовній освіті. Забезпечення доступу до освіти на різних рівнях та в різних сферах життя на українській мові сприятиме розвитку мовної компетентності та підтримці її практичного використання.

Українська мова в умовах глобалізації повинна бути не лише об'єктом захисту, але й активним учасником світового культурного обміну. Спільна робота державних інституцій, громадського сектору, освітніх установ, а також індивідуальних громадян є важливою передумовою для збереження та розвитку української мови в глобальному контексті.

Мова та нація – це невід'ємно пов'язані складові, які визначають та формують культурну та ідентичну спадщину будь-якого суспільства. Вони взаємодіють та впливають одне на одне, створюючи унікальний код самосвідомості та культурного спадку нації.

Мова виступає як ключовий інструмент вираження культурних цінностей та ідентичності. Вона не просто передає інформацію, але й вбирає в себе духовність, традиції, менталітет та унікальний світогляд кожного народу. Мова стає вікном у світ національної культури, віддзеркалюючи колорит та ідентичність.

Однак нація також формує мову. Історія, традиції та особливості кожної нації відбиваються в її мові. Через мовну систему

передається не лише лексика та грамати́ка, але й той особливий емоційний спектр, який супроводжує національні події та досягнення.

Таким чином, мова відображає динаміку розвитку нації, її взаємодію з іншими культурами та адаптацію до змін у суспільстві.

Список використаних джерел та літератури:

1. Виклики глобалізації ХХІ ст. та стратегія соціально-економічного відродження України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24 трав. 2016 р.) / відп. ред. А.А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.-екон. у-т, 2016. 224 с.

2. Виклики глобалізації і цивілізаційні цінності / за загальною редакцією д.політ.н., професора Зернецької О.В. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2021. 196 с.

Д. Охман,

здобувач освіти

Науковий керівник: О. С. Колендзян,

учитель-методист

(м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька обл.)

ЖАНРОВА СТИЛІСТИКА «ЗАПИСОК УКРАЇНСЬКОГО САМАШЕДШОГО» ЛІНИ КОСТЕНКО

Літературний жанр (фр. *genre* – рід, вид) – один із головних елементів систематизації літературного матеріалу, літературного твору, класифікує літературні твори за їх типами творів [5].

У статті «Якими бувають жанри літератури» Олександр Ярусевич розглядає літературні жанри за їх розвитком: «Жанр – це елемент систематизації літературного твору. У теорії літератури, що її вперше почав розробляти ще Арістотель, твори поділяються на три роди, які, своєю чергою, поділяються на жанри...» [7]. Автор зазначає, що сучасна література «має спільні характерні особливості, як мультимедійність, інтертекстуальність, полілогічність. Жанрова

система новітньої літератури розширюється та змінюється. Автори експериментують із формами та змістовим наповненням [7].

Перший прозовий роман Ліни Костенко «Записки українського самашедшого» зразу ж став українським бестселером. Саме цим твором талановита і найвизначніша сучасна українська поетеса заявила себе неперевершеним прозаїком.

За словами самої Ліни Костенко, вона протягом десяти років (2001–2010) здійснила величезну роботу щодо прагнення дослідити, як людство, Україна входять у третє тисячоліття. Те, чого вона прагне, здається їй примарним: «Тут самі тільки міражі. Міраж незалежності. Міраж свободи. Міраж майбутнього» (4, с. 256). Ліна Костенко професійно по-особливому реалізовує задуманий сюжет.

В анотації «Записки українського самашедшого» репрезентуються як роман. Однак назва свідчить, що твір має споглядальний характер, а це притаманне жанру нотаток (записок).

Олександр Галич у статті «Записки українського самашедшого» Ліни Костенко як імітація документального твору» роз'яснює, що нотатки – «це мемуарний жанр, що наближається до щоденника і має з ним чимало схожих жанрових ознак. Головна з них – відсутність значної часової дистанції в записах, які переважно робляться по свіжих слідах, одразу після події. Автор, будучи відстороненим від неї, водночас висловлює власне суб'єктивне бачення події, що залежить від його світоглядних позицій, життєвого досвіду, віку, освіти, статі, настрою та інших більш чи менш суттєвих чинників (до речі, у цьому випадку автор передоручає висловлення власної позиції героєві роману» [3]. О. Галич зауважує: «І щоденники, і нотатки не мають спільного сюжету, об'єднавчим їх стрижнем стає постать самого автора. Найсуттєвіша різниця між щоденниками й нотатками полягає в тому, що щоденники ведуться авторами порівняно регулярно, нотатки ж мають тривалу часову дистанцію між записами. До того ж щоденники містять датовані записи, для нотаток ця вимога не обов'язкова [3]. Автор названої статті детально відслідковує жанрові особливості твору, написаного у формі стилізації під документ. В анотації до статті зазначається: роман «засвідчує тенденцію, що дедалі яскравіше виявляє себе в новітній літературі, коли інтерес до документальності бачення людей і подій переростає в потребу імітувати документи й факти. Ключові слова:

документалістика, мемуари, щоденник, нотатки, імітація, глобалізація» [3].

За жанровою стилістикою «Записки українського самашедшого» – насичене поєднання художньої літератури, внутрішніх щоденників, сучасного літописання і публіцистики. Можна знайти ряд елементів, які засвідчать мемуарний жанр твору. Зокрема, уже на початку «Записок українського самашедшого» знаходимо фрагменти, датовані як події, що саме відбулася в конкретний день: «1 грудня, дев'ята річниця референдуму, коли на руїнах імперії постала наша Незалежність» [4, с. 11]. У творі синтезуються ознаки щоденника (програміст фіксує все побачене, передає свої внутрішні почуття); літопису (документально занотовано події II половини ХХ – початку ХХІ ст.); публіцистики (актуалізуються й оцінюються важливі моменти життя суспільства, формується громадська думка); роману (широке охоплення життєвих подій 2000-2004 рр., усебічне розкриття характерів персонажів, опис великої кількості проблем і подій з життя головного героя за значний проміжок часу). Детальний аналіз жанрових особливостей подається в матеріалі Анастасії Берковської «Аналіз «Записок українського самашедшого» Ліни Костенко» [2].

Поєднуючи художню літературу, внутрішні щоденники, сучасне літописання і публіцистику, Ліни Костенко зауважує: «Записки тому й Записки, що їх треба писати, записувати. Переписувати, правити» [4, с. 266]. Автор щоденникових записів висловлює власне суб'єктивне бачення події, що залежить від його світоглядних позицій, життєвого досвіду, віку, освіти, статі, настрою та інших чинників. Варто відзначити, що Ліна Костенко передоручає висловлення власної позиції герою роману.

Як бачимо, за жанровою стилістикою «Записки українського самашедшого» – мікс художньої літератури, внутрішніх щоденників, сучасного літописання і публіцистики.

«Записки українського самашедшого» репрезентується як художній твір, головним героєм якого є програміст – представник нової професії ХХІ століття. В анотації зазначено: «Роман написано від імені 35-річного комп'ютерного програміста, який на тлі особистої драми прискіпливо, глибоко й болісно сканує усі вивихи нашого глобалізованого часу. У світі надмірної (dez)інформації й тотального

відчуження він – заручник світових абсурдів – прагне подолати комунікативну прірву між чоловіком і жінкою, між родиною і професією, між Україною і світом» [4, с. 416]. Головний герой – програміст за освітою, але займається не програмуванням, а обслуговуванням комп'ютерів. Зі своєю дружиною познайомився під час Революції. Його батько – відомий перекладач, шістдесятник, має сина, який фігурує під прізвиськом Тінейджер. Дружина – філолог, дослідниця творчості Гоголя. Син навчається в школі й товаришує з сусідом Борькою, сином «нового українця». Його ім'я у творі не називається. Розповідь ведеться від першої особи, що дає можливість героєві самому характеризувати себе як нормальну людину, у якої під впливом соціально-політичних обставин «крівля поїхала» [4, с. 5]. Він навіть звертався до психіатра, але той не виявив відхилень у психічному стані: «Я завжди був нормальною людиною. Радше меланхоліком, ніж флегматиком ... Спадковість у мене теж добра, психів у роду не було» [4, с. 5].

Майстерно використовуючи ознаки мемуарного жанру щоденника, Ліна Костенко подає коментар до уже згаданого документального факту, записаного в дев'яту річницю референдуму 1 грудня: «Синій птах з перебитими крилами, майже до смерті зацьований двоголовим орлом. Скільки тоді було радості, скільки надій, а тепер що? Мряка, туман, ожеледиця. Настрій на нулі, сезонна депресія» [4, с. 11]. Коментар поволі переходить в експресивне поле, що характерно для щоденника. Авторка висловлює власні емоції, розкривати свій настрій, непомітно пов'язуючи все це з датою, коли ведеться запис: «І це ж треба, саме сьогодні Всесвітній день боротьби зі СНІДом. Ну, світ як світ, у нього свої міжнародні дати. А от чому саме на цей день президент призначив Професійне свято працівників прокуратури, – це вже фрейдистський ляпсус. Бо що ж святкувати? Держава загрузає в корупції, резонансні злочини не розкриті, президент обмотаний «касетним скандалом», а історія з «таращанським тілом» – то взагалі ганьба на весь світ» [4, с. 12]. Крізь абсурд навколишнього світу пробиваються реалії життя. У записах головного персонажа знаходять відображення пропущені через його свідомість реальні події та факти з буття України початку ХХІ століття: «На Майдані клаксонять машини швидкої допомоги. Голодують шахтарі, домагаються своїх прав. Сидять, як африканці,

голі до пояса, гуркають касками по асфальту, калатають пластиковими пляшками з-під мінералки» [4, с. 221]. Інколи подібні нотатки переходять межі української держави і відображають події, що відбувалися в той час у світі: «В Іраку шукають зброю масового знищення. Кораблі коаліції курсують у Перській затоці, – пишуть газети» [4, с. 264]. Ліна Костенко не завжди опирається на конкретні дати щоденникового запису, але наводить такі факти, що читач відразу здогадується, про що йде мова. Зокрема, читач розуміє, що саме 3 грудня 2000 року було записано: «До нової ери 28 днів. В Америці все ніяк не виберуть президента. Голоси розділилися майже порівну» [4, с. 15]. У романі подаються конкретні імена чи прозорі скорочення реальних історичних персонажів, що є ознакою документальності записок: «Генпрокуратура знову взялася за леді Ю» [4, с. 297].

Сам герой твору пояснює, що його записки – це не художній твір, а мемуарний: «Це ж не белетристика, це Записки. Як написалося, так написалося» [4, с. 311]. Записи робляться спонтанно, автор не прагне їх редагувати, а тому можлива невідшліфованість фрази, незавершеність думки, непрямий порядок слів, обрив чи розрив тексту тощо. Це підтверджує головну жанрову рису щоденників і нотаток.

У жанрово своєрідному творі Ліни Костенко очима героя проглядається Україна і світ на початку ХХІ століття. З переліку подій і фактів, занотованих героєм, дізнаємося про ситуацію в державі та світі: «Обростає абсурдом. Ядерну зброю віддали, державу розікрали, чекаємо інвестицій у свою економіку. Танки продаємо в Пакистан, гладильні дошки купуємо в Італії. Проводимо військові навчання, а влучаємо ракетою у власні Бровари. Криза енергетики, над Україною пронеслася стихія, позривало дахи, поломило дерева, дроти обледеніло, стовпи попадали, три тисячі населених пунктів сидять без електрики, а вони під цю лиху годину, проти зими, надумали закривати Чорнобильську атомну станцію» [4, с. 12].

У багатолюдному світі герой роману самотній, самотний. Він іде сам. Це намагається пояснити авторка, тому й назву твору подає червоним кольором, а в слові «самашедшого» чорним виділяє букву «а»: «Записки українського самашедшого».

Специфіка жанру роману Ліни Костенко полягає і в тому, що в його основу покладено повість Миколи Гоголя «Записки божевільного». Паралельно з основною лінією у творі Ліни Костенко розгортається гоголівська сюжетна лінія, засвідчена назвою. У тексті нотаток присутні Гоголівські цитати, співзвучні з часом розгортання подій у романі. Гоголь передбачав гнилість державного устрою, деградацію людської моралі, доведення бюрократичного режиму до божевілья людської психіки. Використовуючи гоголівську іронію і гумор, письменниця викриває вади сучасного їй світу, проводить паралелі з дійсністю, змальованою в «Записках божевільного». Однак варто зауважити, що загальний іронічний, песимістичний, скептичний тон «Записок українського самашедшого» міняється, коли герой переживає емоційно напружені події Помаранчевої революції. Він переконує, що його записки – це не художній твір, а мемуарний: «Це ж не белетристика, це Записки. Як написалося, так написалося» [4, с. 311]. Остання фраза до того ж підтверджує одну із провідних жанрових рис щоденників і нотаток. Записи робляться спонтанно, автор не прагне їх редагувати, а тому можлива невідшліфованість фрази, незавершеність думки, непрямий порядок слів, обрив чи розрив тексту тощо.

Микола Адаменко, опираючись на визначення роману [6] як великого, складного за будовою, епічного прозового (рідше віршованого) твору, у якому широко охоплені життєві події певної епохи, багатогранно і в розвитку змальовані персонажі, твердить, що твір Ліни Костенко є романом: «Отож співставимо це визначення з аналізованим твором. Звичайно ж, твір великий за розміром. Чи складний? На мою думку, так. Має своєрідну композицію. Через свідомість головного персонажа проноситься бурхливий потік інформації, настільки потужний, що органи сприймання аж киплять, часом аж зашкалюються. Події справжні. Місце дії – не лише Україна, а весь світ. Отож є ближній і дальній плани. На дальньому плані події більш сконцентровані і більш вибіркові, як це насправді буває, коли ми дивимося в далечінь: зір охоплює здебільшого загальні обриси, а деталі або зовсім зникають, або невиразно окреслені» [1].

Отже, перший роман видатної української поетеси Ліни Костенко за жанровою стилістикою багатогранний. Написаний у формі стилізації під документ, він засвідчує тенденцію, що все

яскравіше виявляє себе в новітній літературі. Інтерес до документальності бачення людей і подій переростає в потребу імітувати документи і факти, таким чином розширюючи аудиторію потенційних читачів і є одним із виявів глобалізаційних процесів у світовій літературі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Адаменко М. Спроба аналізу книги Ліни Костенко «Записки українського самашедшого» [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://siver.com.ua/publ/sproba_analizu_knigi_l_kostenko_zapiski_ukrajinskogo_samashedshogo/5-1-0-281 (дата звернення 18.09.2023).
2. Берковська А. Г. Аналіз «Записок українського самашедшого» Ліни Костенко [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/analiz-zapisok-ukrainskogo-samasedsogo-lini-kostenko-212619.html> (дата звернення 18.09.2023).
3. Галич О. «Записки українського самашедшого» Ліни Костенко як імітація документального твору» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/145064/12-%D0%9D%D1%83ch.pdf?sequence=1> (дата звернення 18.09.2023).
4. Костенко Л. Записки українського самашедшого / Ліна Костенко. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011. С. 132.
5. Літературні жанри [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D1%96_%D0%B6%D0%B0%D0%BD%D1%80%D0%B8 (дата звернення 18.09.2023).
6. Роман [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD> (дата звернення 18.09.2023).
7. Ярусевич О. Якими бувають жанри літератури [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://buki.com.ua/news/literature-genres/> (дата звернення 18.09.2023).

Н. А. Поморова,
викладач-методист
(м. Хмельницький)

ОСОБЛИВОСТІ СЛОВЕСНОГО, ЗОБРАЖАЛЬНО- ВИРАЗНОГО, СИНТАКСИЧНОГО ЛАДУ ТЕКСТУ РЕКЛАМИ

Останнім часом реклама стала постійним супутником нашого життя. В середньому за день людина має можливість побачити від 1000 до 1500 різних комерційних звернень. Ця цифра може здатися величезною, поки ми не замислимося про те, повз скількох рекламних плакатів ми проходимо, скільки автобусів з рекламою проходять повз нас і як реклама весь час летить з ефіру радіостанцій, телевізорів, вітрин магазинів і зі сторінок газет і журналів.

Реклама як феномен соціокультурного життя людини вже тривалий час перебуває у центрі наукових зацікавлень представників різних наук: культурології, соціології, психології, мистецтвознавства, філософії, економіки та багатьох інших. Не є винятком і лінгвістика. Мовні особливості рекламних текстів були об'єктом дослідження Н. Н. Кохтева, А. В. Литвинової, О. А. Ксензенко, Ю. К. Пирогової, П. Б. Паршина, Н. І. Клушиної, Н. Ф. Непийводи та ін. Однак наукові дослідження мовних аспектів реклами потребують постійного оновлення, адже, прагматична спрямованість реклами зумовлює постійне збагачення і урізноманітнення її мовних засобів, які дозволятимуть здійснювати маніпуляцію свідомістю і поведінкою людини. «Не випадково за силою впливу на масову свідомість рекламу уподібнюють мистецтву і релігії» [2, с. 159]. І це при тому, що реклама як вид інформації не належить в уяві людей до повідомлень, які мають цінність, мало хто вмикає радіо чи телебачення, купує газети заради рекламних оголошень, дуже рідко вони стають об'єктом цілеспрямованого пошуку, найчастіше інформацію рекламного характеру ми отримуємо випадково, що є результатом настійливих і наполегливих дій рекламистів. Як зазначає, Н. Непийвода, «тексти реклами належать нині чи не до найагресивніших видів писемної продукції. І не дивно, адже щоб досягти суто прагматичної мети – забезпечити попит на певні товари,

рекламісти використовують найсучасніші знання з лінгвістики й психології, наполегливо вчаться свідомо користуватися (лексичними, синтаксичними, текстовими) засобами, щоб діяти словом» [3, с. 20]. Таким чином, мовні механізми реклами є яскравим репрезентантом маніпулятивної функції мови.

Звернення до даної теми обумовлено прагненням розглянути особливості словесного, зображально-виразного, синтаксичного ладу тексту реклами, визначити, що робить її по-справжньому яскравою, привабливою і цікавою, а що викликає неприйняття і відторгнення.

Метою нашого дослідження є проаналізувати мовні засоби, які використовуються у газетній рекламі Хмельницького та розкрити їхнє призначення.

Матеріалом нашого дослідження слугували газети «Є», «ВСІМ» – періоду 2015 – 2017 рр.

Специфічною ознакою рекламного тексту є наявність у його структурі двох обов'язкових компонентів. Перший з них повинен містити інформацію про пропонований товар, а другий – впливати на емоційну сферу покупця, реалізуючи таким чином маніпулятивну функцію рекламного тексту. Обираючи ту чи іншу стратегію представлення рекламної інформації, комунікатор ретельно підходить до відбору мовних засобів різних мовних рівнів, які виявляться найбільш ефективними при реалізації продуманої маніпулятивної технології.

Щоб привернути увагу покупців використовується заголовок. Його сенс повинен бити в одну точку, тобто висвітлювати тільки одну сторону рекламованого об'єкта. Алітерація, крилаті фрази, гра слів і красиві фразеологічні звороти можуть мати місце, але цього далеко не достатньо для передачі сенсу того, що намагаються нам сказати. Тому він повинен бути коротким, простим, чітким і зрозумілим. Адже у читачів немає часу (та й схильності), щоб захоплюватися стилем, яким написана реклама. Вони хочуть знати: «Що в цьому є для мене?»

Досліджуваний матеріал засвідчив високу частотність використання метафор у рекламі.

Метафора в рекламі – це не просто мовний виражальний засіб, це механізм маніпулювання, який базується на загальнокультурних знаннях, в результаті якого повстає певна мовна одиниця, що представляє собою інформацію про рекламований об'єкт і повинна

спонукати реципієнта до дії – придбання рекламованого товару. Вдале застосування образного підходу, яке полягає у вираженні відомих фактів несподіваним способом, створенні образу, здатного звичайну інформацію зобразити під несподіваним кутом зору, набагато переконливіше доводить переваги рекламованого об'єкта. Так, для реклами комп'ютерів використовується фраза: «Ноутбуки, планшети – завжди надійні і вірні друзі». У цьому випадку метафоризація в рекламі дозволяє автору створити образ комп'ютера-друга, помічника, для цього комп'ютеру приписуються риси людського характеру, що підвищують емоційно-оцінну насиченість тексту, яка переважає його інформативність.

Створенню відповідної емоційної реакції, окрім метафор, у міській рекламі Хмельницького досить часто використовують також лексичні засоби (переважно прикметники), для яких характерне переважання емоційного значення над предметно-раціональним: незвичайний, фантастичний, оригінальний, високошвидкісний, вражаючий, безпечний і т.д. В основному, як демонструють наведені приклади, для аргументації через апеляцію до почуттів використовується лексика, що виражає позитивну оцінку. Цікавим видається той факт, що подібна лексика не тільки передає позитивну оцінку рекламованого товару, але й дає негативну характеристику іншим схожим товарам. Наприклад: «Металопластикові вікна та двері нашого виробництва найнадійніші та найбезпечніші». Зміст в даному рекламному тексті отримує своє безпосереднє вираження в констатації факту визнання вказаних вікон та дверей найнадійнішими та найбезпечнішими. Основу тексту становить позитивна характеристика безпеки рекламованого товару, що є, мабуть, найважливішим моментом при виборі товару споживачем. Лексема «безпечний» містить в собі сильне емоційне навантаження і несе в собі певний елемент оцінки, що слугує основним стрижнем «прихованого» змісту. Відштовхуючись від подібного прикметника з позитивною характеристикою, реципієнт сприймає пропоновану інформацію з тим відтінком змісту, який «закладений» комунікатором, а саме: інші двері та вікна можуть бути менш надійними і безпечними. Виявлений в результаті протиставлення змісту супутній зміст (новий сенс) являє собою дієвий аргумент та

викликає у реципієнта бажання придбати рекламований товар як найкращий.

Як засвідчили результати нашого дослідження у рекламі також високою частотністю відзначається використання форм імперативу, наприклад для реклами нерухомості: «Лови момент», реклама банківських кредитів: «Бери, скільки забажаєш!». Наказовий спосіб як один із засобів реалізації функції впливу реклами відзначається високою ефективністю через висловлення у прямій формі прохання, наказу, заклику, що певною мірою створює ефект несподіванки для читачів і не дозволяє належно поміркувати покупцю про необхідність придбання рекламованого товару чи рекламованих послуг і, врешті-решт, збільшує ймовірність досягнення рекламними гаслами їхньої мети.

Аналіз газетної реклами м. Хмельницького періоду 2005–2017 рр. виявляє провідні позиції мовних засобів, що апелюють до почуттів людини та спрямовані на створення певного емоційного стану в читачів (метафори, емоційно-оцінні лексеми, форми імперативу), що дозволяє рекламним гаслам швидко та ефективно впливати на масову аудиторію.

Список використаних джерел та літератури:

1. Арутюнова Н. Д. Метафора и дискурс. Вступна стаття / Н. Д. Арутюнова // Теорія метафори. К, : Прогрес, 2014. 512 с.
2. Клушина Н. І. Аргументи в рекламі / Н. І. Клушина // Українська мова в школі. 2011. № 3. С. 55–58.
3. Непийвода Н. Мовна гра та гумор у рекламному тексті / Н. Непийвода // Урок української. 2011. № 10. С. 20–23.

Р. Прончук,
здобувач освіти
Науковий керівник: Л. Д. Кравчук,
вчитель-методист
(м. Красилів, Хмельницька обл.)

УКРАЇНСЬКА МОВА В МАСОВІЙ МЕДІАКОМУНІКАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Масові медіа в сучасному світі відіграють важливу роль у формуванні громадської думки, культурного простору та мовної ідентичності. Українська мова, яка є ключовим елементом національної самосвідомості, знаходиться під впливом численних викликів та можливостей у сфері масової медіакомунікації.

Однією з проблем української мови в масових медіа є конкуренція з іншими мовами. Питання перекладу та адаптації контенту на українську мову стають актуальними в умовах швидкого та глибокого інформаційного обміну.

Ще однією проблемою є використання різноманітних мовних реєстрів та жаргонів у масових медіа, що може створювати бар'єри для розуміння та участі аудиторії. Розмаїття лексики та стилістичних прийомів може збагатити мову, але водночас може викликати певні труднощі для тих, хто не оволодів тим чи іншим мовним кодом [1].

Важливо враховувати питання медійної грамотності, яка охоплює здатність аудиторії аналізувати, критично оцінювати та розуміти медійний контент. Низький рівень медійної грамотності може призводити до неправильного сприйняття та інтерпретації мовної інформації.

Напрямок, що потребує уваги, є також питання представлення різноманітності думок та культур у медіа. Розмаїття культур, етнічних груп та мовних груп у суспільстві повинно знаходити своє відображення в масових медіа, щоб забезпечити всебічне та різноманітне представлення поглядів.

Проте на фоні цих проблем існують перспективи для зміцнення становища української мови в масових медіа. Зокрема, розвиток інтернет-платформ, соціальних мереж створює простір для

незалежного та різноманітного контенту на українській мові. Поява нових медійних ініціатив, які активно використовують українську мову, може сприяти її популяризації серед молоді та широкого загалу.

Збільшення ролі та представлення української мови у масових медіа може бути досягнуте за допомогою сприяння розвитку національних медіаініціатив, створення підтримки для україномовних проєктів та розширення можливостей для творчого вияву національних талантів [2].

Однією з ключових перспектив є інтеграція української мови в сучасний медіапростір, де враховуються різні мовні реалії та культурні контексти. Створення медіа, яке враховує мовні, культурні та етнічні особливості аудиторії, сприятиме позитивному сприйняттю та розвитку української мови.

Українська мова в масовій медіакомунікації може стати не лише інструментом ідентичності, але й ресурсом для взаєморозуміння та зближення різних груп суспільства. Зміцнення позицій української мови в мас-медіа є завданням не тільки для мовної політики, але й для всієї громади, щоб разом працювати над створенням відкритого, багатомовного та культурно насиченого медіапростору.

Для досягнення позитивних зрушень у використанні української мови в масових медіа, необхідно звернути увагу на кілька ключових напрямків. По-перше, сприяти розвитку професійної етики серед журналістів та медійних працівників, закликаючи до відповідального відображення різноманітних аспектів суспільства та різнобарвності мовних груп.

Створення та підтримка медіаініціатив, що активно використовують українську мову та відображають різні культурні шари суспільства, може стати стимулом для аудиторії активно сприймати україномовний контент. Заохочення креативності та творчості в україномовних проєктах може привести до зростання їхньої популярності та конкурентоспроможності [3].

Розвиток інтернет-платформ та соціальних мереж як каналів розповсюдження української мови може відкрити нові можливості для інтерактивної взаємодії аудиторії. Створення цифрових спільнот та форумів для обговорення мовних питань, обміну ідеями та підтримки мовних ініціатив може стати додатковим кроком до зміцнення становища української мови в онлайн-середовищі.

Необхідно також звертати увагу на розширення можливостей для навчання української мови, як в суспільстві, так і в навчальних закладах. Програми підтримки для медійної освіти, вивчення мови та розвитку медійної грамотності можуть визначити важливий напрямок для зміцнення мовної ідентичності.

Отже, українська мова в масових медіа може стати не лише об'єктом уваги, але й інструментом для збереження та розвитку культурної спадщини. Важливо продовжувати діалог між громадськістю, мовними експертами, творцями контенту та медійними представниками, щоб забезпечити взаєморозуміння та спільні зусилля у зміцненні ролі української мови в масових медіа.

Список використаних джерел та літератури:

1. Башманівська Л. А., Башманівський В. І. Актуальні питання мови медіатекстів: методичні рекомендації для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 061 Журналістика. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2023. 52 с.
2. Іващенко В.Л. І-24 Сучасні медіакомунікативні технології: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Вид-во “Розумники”», 2021. 192 с
3. Шендеровський К.С. та інші. Медіакомунікації та соціальні проблеми: Збірка навчально-методичних матеріалів і наукових статей в трьох частинах. Ч. 1 / Упор., ред. К. С. Шендеровського / Київ. нац. ун-т; Ін-т журналістики. К., 2012. 288 с.

А. В. Руденко,
здобувачка вищої освіти
Науковий керівник: В. В. Олійник,
кандидат педагогічних наук, доцент
(м. Хмельницький)

МОВНЕ РІЗНОМАНІТТЯ І КУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ

Мова і культура тісно переплетені, взаємно взаємодіючи та формуючи основу культурної ідентичності кожного суспільства. Мовне різноманіття, що виражається у наявності різних мов, діалектів та мовних способів спілкування, стає важливим аспектом збереження і розкриття культурної ідентичності, адже мова є ключем до культурних скарбів та цінностей, які спадковані від покоління до покоління.

Кожна мова є унікальним виразом культурного багатства та історії народу. Вона вбирає в себе не лише спосіб спілкування, а й усі тонкощі культурного сприйняття, традицій, вірувань та способу життя. Отже, мова – це вікно у світ особливостей та унікальності кожної культури.

Мовне різноманіття розширює можливості взаєморозуміння та спілкування між різними культурами. Кожна мова має свою власну граматичну структуру, лексикон та особливості, що визначають спосіб мислення та вираження думок. Взаємодія різних мов сприяє виробленню толерантного та відкритого світогляду, розширює горизонти та вдосконалює культурну свідомість [1].

Культурна ідентичність, яка визначається системою цінностей, традиціями та соціальними практиками, знаходить своє вираження у мовленні. Мова стає не лише інструментом спілкування, але й способом передачі культурних норм та цінностей. Кожен мовленнєвий акт несе у собі історію, досвід та відчуття народу, що його створив.

Збереження та підтримка мовного різноманіття стає ключовим завданням для збереження культурної ідентичності. У цьому контексті важливо підтримувати мовні політики, спрямовані на розвиток і збереження різних мовних спільнот.

Культурна ідентичність, виражена через мову, має також великий вплив на самосвідомість та психологію індивіда. Мова допомагає людям відчувати себе часткою спільноти, передає їхню історію та сприяє розкриттю світогляду. У контексті глобального світу, де люди з різних культур взаємодіють, збереження мовного різноманіття сприяє різноманітному й високоякісному культурному обміну.

Сприяючи збереженню мовного різноманіття, ми одночасно захищаємо і розкриваємо культурні особливості, історію та цінності різних народів. Взаємодія та повага до різних мов та культур не тільки збагачують наше розуміння світу, але й сприяють будівництву гармонійного та взаємоповажного суспільства. У світі, де глобалізація викликає велику різноманітність, важливо розглядати це як можливість для розширення нашого світогляду та глибшого взаєморозуміння.

Збереження та розвиток мовного різноманіття також передбачає підтримку і поглиблення діалогу між різними мовними спільнотами. Важливо створювати платформи для взаємодії та обміну досвідом між представниками різних культур та мов. Міжнародні фестивалі, конференції та обмінні програми можуть стати ефективними інструментами для створення сприятливого середовища, де різні мови можуть взаємодіяти та взаємно вивчатися [2].

Ініціативи, спрямовані на збереження мовної різноманітності, повинні враховувати потреби всіх мовних спільнот, надаючи їм можливість розвиватися та існувати на рівноправній основі.

Крім того, важливо визнати, що культурна ідентичність не є статичною, вона еволюціонує та адаптується під впливом різноманітних чинників, включаючи глобалізацію, технологічний розвиток та соціальні зміни. У цьому контексті мовна культура має важливе значення. Вона дозволяє виражати та передавати цінності, традиції та ідентичність через мовний код.

Важливо пам'ятати, що культурна ідентичність, зокрема через мову, може містити елементи різних культур. Мовна культура може бути місцем зустрічі та обміну між культурами, сприяючи взаєморозумінню та створенню спільного світогляду.

Отже, збереження мовного різноманіття та підтримка культурної ідентичності є важливим завданням в умовах глобалізації.

Це вимагає спільних зусиль національних та міжнародних громадян, урядів та громадських організацій. Взаєморозуміння, толерантність та взаємовивчення різних мов та культур є ключем до створення гармонійного та різноманітного світу.

Усвідомлення важливості збереження мовного різноманіття та культурної ідентичності може служити стимулом для вдосконалення освітніх програм, які сприяють вивченню і розумінню різних мов та культур. Введення мовних курсів, які охоплюють не лише граматичні аспекти, а й культурні контексти, сприятиме більш глибокому розумінню та цінуванню культурної різноманітності.

Підтримка мовних заходів, таких як фестивалі, конференції та літературні заходи, може сприяти не лише збереженню мов, але й популяризації їхньої унікальності та важливості.

Глобалізація також може бути сприятливим чинником для збереження мовного різноманіття, якщо використовувати її для розвитку та популяризації різних мов через інтернет. Розширення присутності мови в цифровому просторі, створення віртуальних платформ для спілкування та обміну інформацією на різних мовах, може робити вагомим сприяння збереженню та розвитку мовного різноманіття [3].

Крім того, важливо стимулювати та підтримувати мовні дослідження та літературну творчість на різних мовах. Заохочення новаторських виразів та мовної творчості сприяє збереженню життєвої сили мов та відкриває нові можливості для вираження ідентичності.

Усі ці заходи можуть допомогти створити більш динамічне та взаємозв'язане суспільство, в якому різні мови та культури співіснують та взаємодіють на основі взаєморозуміння та поваги. Це визначає не лише збереження історичної спадщини та традицій, але і активну участь у створенні майбутнього світу, в якому різноманіття є джерелом багатства та взаємного збагачення.

Список використаних джерел та літератури:

1. Макарець Ю. Державна мовна політика незалежної України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2019. № 40 Т. 1. С. 53-58.

2. Марусик Т. Державна мовна політика в Україні останнього десятиліття. *Універсум*. 2015. № 3–4 (257–258). URL: <http://languagepolicy.info/2015/05/taras-marusykderzhavna-movna-polityka-v-ukrajini-ostannohodesyatylittya>.

3. Мова та національна ідентичність: монографія. Тернопіль: ФОП Осадця Ю. В., 2019. 203 с.

Л. Сердунич,
*ВТ «Просвіта» імени Т. Шевченка, НСКУ, НСЖУ, НСПУ,
(смт Стара Синава, Хмельниччина)*

НАЙМЕННЯ – ІДЕНТИФІКАТОРИ НАЦІЇ

Сучасні ймення українців, мовленнєві вади у їх написанні, мова наймень. Сучасні наймення українців: імена і прізвища. У цій царині-сфері – немало вад через нав'язане нам чужинство. Тож є потреба не лише висловлення думок, а й серйозного втручання держави у цю сферу задля її українізації.

«Що всі народи індоевропейські жили колись спільно, се видно із їхніх мов, звичаїв та віри». Прикро, але, схоже, «ніхто з цих народів не пам'ятає ні про те спільне життя, ні про те, як вони розійшлися зі свого первісного рідного краю. Учені думають, що, певне, якісь монгольські орди розігнали арійців з їхньої сторони» (анонім, фейсбук). Справді, стільки спільного у народів України, Польщі, Чехії, Словенії, Сербії й інших країн! Спільне тому, що вказані країни – це колись одна Русь, наша Русь, яка роздробилася після нав'язування згубного чужовір'я. Нагадаю: індоевропейці – це населення Європи, Передньої Азії, Індостану, яке послуговується мовами, похідними від спільної прамови. І ця спільна прामова – санскрит, себто давньоукраїнська мова.

А жили українці понад один мільйон років на цій землі. І в різні часи їх (нас) називали по-різному: гіпербореї, анти, скити, словени (слов'яни, склавини), білі хорвати, ла(е)дзяни, сколоти, боруси, вкравенці (окравенці), роси-борусень, сурожці, бористени, лелеги

(пелазги), риб'яни, оси (ости, ороси, роси), карпи, будини, скити, уличі, сармати, саки, хети, венеди, венеди-ведруси, оріяни, гуни, окри-укри, орії, кривичі, оратаї, венети, роксоляни, словіни, руси, русини, саси (бойки), добричі, рутенці, поляни, русколанці, древляни, сіверяни, дуліби, кіморії (кімерійці), волохи, бужани, в'ятичі, радимичі, новгородські слов'яни, волиняни, черкаси, коморі, сківи, тиверці...

Але свої очільники допустили чужовір'я на святую Русь (Україну) – й розсипалася колись єдина, монолітна Русь на Київську, Новгородську, Оравську, Чеську, Польську, Підкарпатську, Угорську, Сурозьку, Чорну, Болохівську, Червону, Білу... І вже керувало не демократичне віче, а візантійці, які знищили все українське, виплекане нашою нацією протягом мільйона років: знищили наших звитяжців, волхвів, колодар, свята, обряди, імена й інші цінності – і насадили свої (чужі нам) свята, обряди, імена, «героїв» тощо...

На першому Нікейському соборі 325 року канонічно визначено, що християнам під час хрещення давати імена християнських святих, які мали чуже походження. До вживання християнських імен східні слов'яни почали масово (бо під тиском) переходити з кінця X ст., тоді як у західних – аж із кінця XVI ст. відповідно до рішень Тридентського собору (1545 – 1563 р.).

Нові імена-антропоніми, як знаки чужих культур, найпотужніше увірвалися в наш простір із сер. XIII віку. Це зауважив І. Франко: *«Грецькі, латинські, а потрохи і жидівські імена власні переняло християнство в свій календар і розширило їх по всьому світі як хресні імена; вони витиснули відповідні індивідуальні поганські (у нас слов'янські) імена і своєю чергою послужили в модифікаціях, відповідних духові кожного язика також для витворення цілого ряду родових прозвищ»*. Ці імена у нас сьогодні називають *«візантійськими християнськими іменами, або іменами християнського календаря»*. Саме тоді християнські імена, найбільше – старожидівського походження, на нашому ґрунті поглиблюють свою специфічну фонетично-морфологічну і словотвірну адаптацію: Ярема, Веремій, Єремія, Ієремія → *Яремик, Яремцьо, Яремійко*; Іоанн → *Іван, Іванко, Івась* та інші.

Але ж імення – це ідентифікатор людини і нації. Назви японця французьким іменням – і його ідентифікувати буде важко: національність уже треба уточнювати. У сучасній українській мові

функціонує близько 600 чоловічих і понад 450 жіночих імен, серед яких 119 старожидівських (див. джерела Трійняк, ВІЛ) на близько 40 мільйонів українців, тоді як у давньому Римі обмежувалися лише 18-ма іменами. Імен же українського походження – понад 6 000, а не 1050! Та 1050 – це, як зауважує Трійняк, усіх разом: чужих і рідних. Тож маємо чим пишатися!). Проте, незважаючи на величезну кількість українських імен, більшість із нас має чужі ймення, а отже, популяризує чужу історію й культуру. А що найпопулярнішими у світі вважають старожидівські імена Іван і Ганна, то, думається: тому й популярні, що їх нав'язували нам тисячу років. Отже, їх популярність – штучна...

Навіть при нав'язаних людству чужих імен усе одно маємо вибір: якщо ти українець, то ти – Іван, Івасик; якщо ти поляк, ти – Ян; якщо ти москвит, то ти – Ваня, а якщо ти француз, то ти – Жан. Усе це – варіанти одного імені: чужого Іоанн. Мусить бути національномовна адаптація антропоніма (тому й маємо українізовані форми чужих імен): це один із засобів ідентифікації народу. Саме так визначаємо людину іншої етнопоналежності. Однак у нас розвелось Вань, Даш, Наташ, Паш, як гриб(к)ів!.. Чим не московщина?! Але ж кожна країна – клумба, на кожному квітнику – свої квіти. Тим і прекрасна наша Земля: різноманітністю й самобутністю націй. А от змішування культур не сприяє розвитку окремої нації і навіть знищує її самобутність. Так само – й з іменами.

Набувати чужих форм імені – це уподібнюватися до чужої нації. Цим переймався й видатний український мовознавець І. Огієнко, давши нам імператив-заповіт-наказ: *«Бережи своє особове ім'я й родове прізвище в повній національній формі й ніколи не змінюй їх на чужі. І найменша тут зміна – крок до винародовлення»*. А в нас майже кожне наймення – спотворене: якщо не ім'я, то прізвище або патронім, та й топоніми, похідні від них, – теж!

Ім'я як універсальний знак – це водночас мовно-національний вивір. І визначальну роль у цьому відіграють суфікси як найкраща візитівка щодо мовної, а тим самим і етногенетичної належності носія власної назви. Саме суфікси – інформаційно-національний код антропоніма. А як манкурти України (Даниленко і Моїсєєв, «95-й квартал»...) насміхалися з них, тим самим вплинувши на несвідомих українців, які стали соромитися своїх прізвищ і всього українського!

Ці завдання від ворога вони виконують успішно, а ми, наче безневинно регочучи, клюємо на їх зомбувальну вудочку і – втрачаємо себе та свою українськість!..

Як зауважує мовознавиця І. Фаріон, мотиви називання (ім'янаречення) – це ірраціональна сфера, та варто пам'ятати саме глибинну і класичну мотивацію, а не ту, яка виникає на гребені модної минущої хвилі чи просто загальної необізнаності суспільства з *ономастикою*, котра в перекладі із грецької означає «*мистецтво давати імена*». На думку Платона, іменувати людей можуть не всі, а лише фахівці. Сама ж майстерність полягає у здатності осягати сутність речей, які й промовляють із імени.

То чим же керуються при виборі імени? До класичних мотивів номінації-називання належать:

- 1) родинна традиція, за якою дитину називають іменням батька, матері, дідуся, бабусі, інших родичів;
- 2) вшанування ім'ям дитини видатних осіб, звиятців боротьби за Україну, літературних та кіногероїв тощо;
- 3) милозвучність імени, легкість і стислість вимови;
- 4) серед національно свідомих родин є мотивація наректи маля так, аби неможливо було змосковщити ім'я, як, напр., імена *Оксана* чи *Тарас*.

Є така думка: ми сильні не тим, що не запозичуємо, а тим, що дуже вправно адаптуємо. Хоча, вважаю, цінніша думка І. Пачича: *«Ми упродовж декількох століть, уживаючи чужі для нас халдейські, жидівські, грецькі, латинські, німецькі імена, які не розуміємо, можемо зіпсувати свою народність... Чому нам не повернутися до своїх давніх імен і не почати називатися ними?»* [1].

Кількісне співвідношення слов'янських (питомих, або автохтонних) імен та імен іншомовної етимології (походження) в сучасних слов'янських народів дуже різне, зазначає український ономаст П. Чучка. У південнослов'янських народів питомі імена сягають понад 70%, у чехів – приблизно 30 – 35%. Натомість в українців питомі імена на зразок Ярослав, Людмила – всього лише 3 – 4%. Отже, Україна найбільше постраждала від лінгвоциду! До речі, П. Чучка у своєму знаменитому словнику відновив понад 6000 тисяч цих питомих українських імен. У поляків, попри могутній вплив католицизму, сума християнських імен відповідає питомим

(автохтонним, рідним); таке ж співвідношення у босняків, чорногорців, далматинців, словаків і лужичан, зауважує І. Фаріон. І лише в українців – найменше рідних імен, хоча маємо їх найбільше, адже саме ми – їх творці.

Збираю свідчення про те, як спотворювалися прізвища. Малописьменний писар облікував новонароджених, як йому дозволяла його освіта, інколи не розуміючи значення слова через своє неукраїнське походження, іноді недочувши або ж, нерідко, на свій копил. Були й зумисні потворення. Ось приклади із джерел:

1. *«Дід Павло Денисович ... розмовляв виключно українською мовою. І це після 25-річної служби в уланівському полку, де він так і не зрусифікувався! Йому навіть прізвисько дали «Улан», а всю його сім'ю по-вуличному називали «Уланенками» [2, с. 22].*

2. Письменник із м. Хмільник (Вінниччина) В. Д. Остапов розповідав про своє укорочене прізвище: *«Мого діда, Василя Остаповича під час його служби в царському війську якийсь москаль записав «Остапов», пояснивши, що, мовляв, «на аднаво хахла будєт мєньше».*

3. *«За 2 тижні до російсько-фінської війни 1939 р. енкаведисти зігнали все доросле населення м. Чудово (південь Інгерманландії) і почали переписувати документи. Родичам моєї дружини пощастило: їхнє прізвище просто переклали. Перлулайнени стали Жемчужиними. Деякі прізвища переписувалися за співзвуччям або й просто бралися зі стелі: Ойкумени, напр., ставали Ойковими».* [3, с. 7].

4. *«Мій прапрадід мав прізвище Фурман. За поміщицьких часів його взяли до війська, а там у списках не було його прізвища, а було Алексєєв, тож його записали Алексєєвим, аби не креслити списку. Так і служив мій прапрадід Алексєєвим, ним повернувся в село, де жив одвіку і Фурманом був зроду. Відтоді Алексєєвими змушені писати і всіх його нащадків», – каже вчитель історії Пилявківської ЗОШ І – ІІ ст. (Старосинявщина Хмельницької області) Петро Алексєєв.*

5. Згадує Савич (Лук'яненко): *«Коли розпусниця Катерина ІІ «доконала вдову сиротину», савинці стали кріпаками. Деякі родини залишились вільними. Так з'явилися Лук'яненки-Кріпаки і Лук'яненки-Козаки» [4].*

6. *«Мій прапрадід Андрощук Степан, щоб не бути покараним «на горло» польською владою, після поразки повстання втік у Росію і змінив прізвище на інше: Кордунов. В архівних документах [...] запис: «Кордунов, он же Андрощук». Подібним чином у селі з'явилися Антонови (колишніс – Левчук), Іванови (Гнат), Маркови (Марценюк), Гаврилови (Гаврилів)», – згадує С. Кордунова з Волині [5, с. 13].*

7. *«У 1920 – 30-их роках влада впливала на долі українців, змушувала нещасних змінювати імена, прізвища, місця проживання. У Куманівцях було кілька сімей із прізвищем Олексієв, і всі вони – родичі. У повоєнні роки в класному шкільному журналі писали «Олексієв». Служба в царській армії і радянській зрусіфікувала прізвища, й Олексієві стали Алексєєви, Чорні – Черніями» [6, с. 49].*

Заплутуючи сліди родоводу, вводячи людей в оману, окупанти домоглися свого: спотворене прізвище уже ні про що не говорило, не нагадувало історії. Тоді як правильно записане прізвище, яке не зазнало втручання-спотворення, могло розповісти багато про рід, родину, власника наймення, його заняття, вдачу тощо. Як бачимо, немало наших наймень зазнали омосковщення.

До сучасного антропонімікону входить величезна кількість прізвищ, утворених від іменників, словотвірна основа яких має московитські суфікси *-ин, -ов (-ев)*: Гетьманов, Чубаров, Приймаков, Шевцов, Запорожцев, Мандрикін тощо. Ці суфікси просто дописували до українських власних назв. Генетично українські антропооснови в них помітні навіть не філологам. Якби ці основи мали московитське походження, то прізвище, Хрущов писали б як Жуков, бо наше *хрущ* московитською – *майській жук*), Алейніков писали б як Маслобойчиков (олія – *масло*), Зозулін – Кукушкін, Кульбабін – Одуванчиков, а Шпаков – Скворцов. Таке додавання не типових для української мови прізвищевих суфіксів до власне українських антропооснов призвело до спотворення наших прізвищ і засвідчило штучне, зумисне омосковщення. А, як відомо, спотворене наймення призводить і до спотворення духу. Отак окупанти спотворювали наші прізвища, знищуючи разом із суфіксами українську лексику, а головне – нашу історію, гідність і волю.

Про правопис московитських прізвищ. У суфіксах *-ик-, -иц-, -ич-, -ицц-* треба писати *и*: Привалов, Новиков, Станюкович, Засу́лич, Раді́щев. Буквою *и* передається й московитська *и* при записі

українською там, де у спорідненому українському слові маємо *и*: Писарев (бо *писар*), Титов (бо *Тит*), Тихомиров (бо *тихий мир*). Із відхиленнями від цих правил пишуться наймення Калінін, Владимир [7, с. 7].

Білоруські та московитські імена за традицією не транслітеруємо, а передаємо українськими відповідниками, цебто «перекладаємо» українськими: *Артем* (а не «Артём»), *Володимир* (а не «Владімір»), *Микола* (а не «Нікалай»), *Олександр* (а не «Александр»), *Віра* (а не «Вера»), *Катерина* (а не «Екатерина»), *Світлана* (а не «Света»)... Винятки становлять лише узвичаєні імена деяких білоруських письменників і діячів культури: Алесь Адамович, Пятрусь Бровка, Ригор Бородулін, інші.

Спотворень зазнали й українські прізвища Андрійчук, Величко, Герасимів, Гордіїв, Гурін, Данилкович, Дорошук, Дубик, Кисилишин, Клименко, Лучицький, Мельник, Олійник, Федорів, Хоменко, Сидорук, інші: Андрейчук, Велічко, Герасімов, Гордєєв, Гурін, Данілкович, Дарашук, Дубік, Кісілішин, Кліменко, Лучіцкый, Мельнік, Олейник, Федоров, Фоменко, Сідорук... Тож пам'ятаймо, що не завжди прізвище на *-ов* – московитське. Яскраве свідчення про причини спотворення у недавній час: свідчення письменника Василя Остапова (див. вище). Тож у цьому випадку потворення прізвища теж штучне, не помилкове, і мало ще й політичну мету: викорінення української нації.

Цей процес відбувався у XIX – XX ст., коли українцеві чи «малоросові», «хохлові» вигідніше було змінити свою національність на «великоросійську», бо залишатися українцем було просто небезпечно (напр., під час голодоморів і репресій). Це робили працівники імперських та радянських органів, паспортних столів, загсів, сільрад, які продовжують курс безграмотності і байдужості до українських наймень, свідомо або й несвідомо колонізуючи українців [8, с. 2].

Це ж роблять і з іменами українців: Ганнуся, Олена, Дарина, Кирило, Наталя, Славко, Данило, Сашко навіть представники інтелігенції пишуть ворожим «їзиком»: Аня, Альона, Даша, Кіріл, Наташа, Славік, Данііл, Саша...

Така іменна і прізвищева трансформація (спотворення!) відіграла роль важливого психологічного чинника у переорієнтації

самосвідомости багатьох українців, у яких зі спотворенням наймення уже й мало що залишилося українського. Додаймо сюди ще питання мовної політизації й відсутність у паспорті громадян України графі «національність» – і маємо вкрай пасивне ставлення цих громадян і до своєї ідентифікації, й до ідентифікації країни, у якій вони мешкають і якою мають пишатися та боронити її й усе українське.

Чимало українців вважає, що як записане ПІБ, то так і правильно. Не забуваймо, що малописьменний дяк і паспортист записували немовля, як їм дозволяла їхня нефахова освіта, інколи не розуміючи значення слова через своє неукраїнське походження, іноді недочувши або, нерідко, на свій копил, не міркуючи. І тому рясніють чоловічі прізвища в іменах жінок на зразок: Олена Дяків, Леся Петришин (-ен), Ганна Попів, Ольга Неприцький, Олена Луців, Дана Петрів... Це цілі прізвищеві парадокси! Себто імення – жіноче, а прізвище – чоловіче! Ці прізвища – прикметникові, тому згідно з нормами української літературної мови жіночі прізвища у формі прикметника завжди треба писати так, як усі прикметники жіночого роду: Ольга *Попова* (а не *Попов*, бо первісно – чия?), Олена *Худа* (а не *Худий*, бо первісно – яка?), Ірина *Захаркова*, Ярослава *Іванишина*... І відмінювати їх треба як прикметники: Олени *Дякової*, Лесі *Петришиній*, Ганну *Попову*, Ярославою *Хитрою*. Натомість читаємо і чуємо їх у такій формі, наче ці прізвища – іншомовного походження і тому начебто у жін. роді їх не можна змінювати за відмінками. Їх досі не виправлено. Й таких граматично спотворених прізвищ, як і ймень, вельми багато. А найгірше – що це нікого не турбує, навіть їхніх носіїв (нас самих)... Це й неповага до жінки і її самої до себе: виглядає так, що іменням вона – жінка, а прізвищем – чоловік... Чому такі форми досі побутують на заході України? Чому на це не звертають увагу й не виборюють наш правопис ні вчителі, ні просвітяни, ані інші громадські діячі?

В українській мові існує давня традиція завжди писати і вимовляти рідною мовою т. зв. «східнослов'янські імена людей», навіть якщо вони іншомовного походження: *Петро, Тетяна, Марія, Павло, Михайло*... Нині, на жаль, досить часто деякі ЗМІ поширюють не властиві українській мові варіанти московитських імен у записі й вимові українською. Напр., у московитській вінегретній (бо зліпленій з мов багатьох загарбаних народів) мові існує правило перекладати

українські імена «їзиком» і вимовляти їх згідно із законами московитської ортоєпії. І тому імена українських письменників та науковців по-московитському там пишуть так: *Міхаїл Кацюбінскій, Павєл Грабовскій, Тарас Шевченка, Владімір Сасюра, Нікалай Зєрофф, Пьотр Магіла...* ☹

Отже, московити потворяють наші імена і прізвища, проте своєї вимови і правопису не калічать, пишучи й вимовляючи українські наймення. А чому ж ми досі нерідко омосковшуємо свою мову, правопис і вимову, пишучи й вимовляючи московитські імена та прізвища за їхньою манерою? Чи не тому, що багатьом бракує елементарних знань, недоотриманих ще у школі й у виші, і що комусь ліньки взятися за книжку, декому просто поміркувати, а більшості – таки не вистачає почуття власної й національної гідності, аби не повторювати за кимось почуте, але неправильно?..

Ще одна авторитетна думка мовознавиці І. Фаріон: «*Мова імен громадян України, відповідно до законів української фонетики та морфології, обов'язково має набувати адаптованих до української мови форм: Міхаїл стає Михайлом, Деніс – Денисом, Дарья – Дарією, хоча б тому, що українська Ірина в Росії буде Іріна, а в Польщі – Ірена*» [9, с. 2].

З українського *Коваля* й *Коваліва* московити зробили *Ковальова*, і тепер українці носять ворожі наймення (прізвища й імена по батькові), яких пребагато. Чи почуватиметься такий українець «українцем»?.. Звісно, ні.

Московити спотворювали наші прізвища навіть наголошуванням, і тому походження багатьох прізвищ важко визначити саме через їх спотворення. Напр., у прізвищі *Снівак* треба зберегти наголошений суфікс *-ак*, а натомість дехто невинувато наголошує корінь, спотворивши прізвище: слова з таким наголосом («співак») в нашій мові нема, як нема й «кóзак», тому прізвище – *Козáк*. Так само з іменами, у яких – славлення тварин, птахів, рослин. Себто треба наголошувати наймення так, як наголошуємо й загальні назви. Напр., *Барáн* (а не *Бáран*), *Осока́* (а не *Осо́ка*) тощо.

Від топоніма *Калінівка* утворено прізвище *Калінівський* зі збереженням наголосу на корені, бо *калі́на*. Нині часто це прізвище звучить із наголошуванням суфікса *-ів*, що неправильно, як і інші подібного творення: *Малінівський* (бо с. *Маліні́вка*), *Гру́шівський* (від

«Гру́шівка»), *Др́оздівський*, бо Др́оздівка. Усім їм треба повернути суфікс *-ів-* (а не *-ов-*) та наголошений корінь, а не суфікс.

Досі користуємося прізвищем *Хмельницький*, яке, за правилом української граматики, в закритому складі треба писати з *і* в корені, бо утворене від *хміль*, точніше – від іменника *х(Х)мільник* або подібного. Цебто досі користуємося кривописом московитським, бо на час творення панувала саме московитська. І таких помилок теж немало.

Українська мова багата на слова зменшувально-пестливої форми, у т. ч. – й в іменах. Багато прізвищ українців – це колишні імена, які мають у собі пестливі суф. *-к, -ик* і свідчать про лагідність нашої мови, про чесноти наших пращурів: *Бабко́, Бутко́, Вели́чко, Журко́, Мудри́к, Світко́, Ско́рик, Чуйко́*... Нерідко їх теж наголошують неправильно, навіть самі українці. Так відбувається тому, що вважаємо ці слова чужими, не знаючи значень, у той час, як вони – наші давні імена. З такої великої кількості імен, які переважно вживали у пестливій формі, можна зробити висновок: якими ж люб'язними, чемними, доброзичливими й лагідними були наші давні і ще не давні пращури!

У давнину теж застосовували різні методи творення, а зачасти – й потворення наймень. Ще Сократ зізнавався: «Щодо імен, то тут перш за все треба мати на увазі, що до того слова, яким ми хочемо щось назвати, ми часто додаємо одні букви, відкидаємо інші, міняємо наголоси» [10, с. 306]. Тому й імена *Олександр, Олекса* приписують грекам, тим часом, як вони – давньоукраїнського походження, стверджує перекладач Велесниги Сергій Піддубний. «Ім'я *Олександр* носив цар скототів (давніх українців) *Колоксай (Олоксай)* задовго до появи греків на мапі світу» [11, с. 312].

На щастя, спотворені імперією прізвища українців тепер можна (і треба!) виправляти. На боці свідомих українців, які вирішили виправити помилку у записі власного наймення або наймення своїх неповнолітніх дітей, стоїть закон. Стаття 32 Закону України «Про мови», п. 2 («Мова імен громадян України») гласить: «Прізвища, імена по батькові громадян України подаються державною мовою відповідно до українського правопису. Кожний громадянин України має право на виправлення помилкового запису

свого прізвища, ім'я по батькові відповідно до законодавства України» [12].

Усі прізвища, спотворені пануванням у нас диктаторської імперської системи, треба не лише реабілітувати, повернувши їм рідне написання, а й відродити їхню справжню природу, так само, як треба відродити нашу націю, повернувши їй власне обличчя. Це одне й те ж. Тому філологи, а надто працівники відділу ономастики Інституту української мови НАН України повинні зупинити ганебний процес омосковщення українців, хоча б у сфері прізвищ, і подбати про відновлення власне українських імен зокрема. Філологам, а найбільше вчителям, і не лише української словесности, усім просвітянкам і просвітянам вкрай необхідно взяти за обов'язок вести просвітницьку місію: сприяти становленню і поверненню співвітчизникам українських прізвищ та імен [13, с. 2].

Прилучімося ж до вивчення наших прізвищ, хоча б власного. Як бачимо, це вельми цікавий процес, позаяк у прізвищах – історія не лише одного роду, а й усієї нації. У них – стан української мови та мовлення наших пращурів, яке без збереження давніх слів, у тому числі й імен і прізвищ, уявити та досліджувати важко.

Вивчаючи прізвища, вражаєшся тим, якою ж багатою була наша мова і мовлення простих людей, адже всі вони, прізвища, кілька віків тому були загальноновживаними словами. Мало того, є багато прізвищ, значень яких ми зараз не можемо з'ясувати, а ще недавно вони були вживані і зрозумілі всіма. Тож робимо й невтішний висновок, який може спонукати нас до кращого вивчення рідної мови і збереження її лексики, а ще (і це – головне!) – до збереження наших прізвищ правильними: з українським правописом і вимовою.

Здавна помічали, що ім'я людини грає важливу роль у становленні її вдачі і навіть впливає на долю. Чуючи чиєсь імення, можна дізнатися багато деталей життя людини: походження, національність, віросповідання. Навіть саме звучання, правильне наголошування наймення дає велику кількість інформації. Воно може чутися благозвучно, ласкаво, піднесено, а може – страхітливо або незрозуміло.

Вибираючи імення для дитини, поцікавмося його походженням та значенням. І, як справжні патріоти всього українського, поширюймо українські імена, рідні нам, не випадкові,

гарні, зрозумілі й доброзвучні. «Свого не цурайтесь!», закликав наш Великий Поет-Пророк. А для цього треба бути українцями в усьому! І духом, і змістом, і правописом, і звучанням, і, звісно, нашими справами, й іменами.

Про імена варто говорити: і щодо їх калькування, й щодо значень, і щодо правопису, й щодо ідентифікації загалом. Пригадую програму на одному з телеканалів: ішлося про дитсадок, де є «Ростік» (замість Ростик), «Славік» (замість Славко, Славчик), «Владік» (замість Владко... «Діма» – це Дмитрик, а якщо дитину з таким ім'ям записали Денисом, то зменшено-пестливі форми – Денисик, Дениско. Олексій – начебто й без помилки, хоча є в нашій мові й українізована форма цього імени: Олекса. Однак мою увагу привернула якраз повна форма ім'я дитини. Наголошую: дитини! Тож саме з огляду на вік хлопчика доречніше сказати Олексик, Олексійко замість Олекса чи Олексій. Бо Олексою він буде все своє доросле життя, а Олексиком, Олексійчиком – коли ж, якщо не в дитинстві й називати хлопчика? Це ж саме можна сказати й щодо дівчинки, про яку титри повідомили, що вона – Софія. А чому б не Софійка? Милозвучно і пестливо, а головне, доречно для дитини 5-річного віку. І про «Данійл». По-перше, це ім'я – чуже за походженням, по-друге, ще й вжите у неукраїнізованій формі, а вона ж існує, і ця форма – Данило. По-третє, чому ж, поки це ще дитина, не вживати відповідний її віку варіант імени, цебто пестливу форму: Данилко, Данилик?... А на завершення телепередачі ложкою... меду (!) в бочці дьогтю було чудове поєднання імени і прізвища: *Ярослав Мудрий!* Як же вдало батьки підібрали ймення дитині, зваживши на гарне прізвище (до того ж – українське ім'я: Ярослав), віддавши, як кажуть, честь і славному князеві-королеві Руси (України) і подбавши, щоб мимоволі або й символічно щодо цього великого українця і син виправдовував своє наймення. Честь і хвала таким батькам! Вони не лише подбали про гарне звучання синовнього імення, а й вдалим підбором імени до даного долею прізвища виховують інтерес дитини до історії рідної країни, бо ж їхній Ярославчик, підростаючи, обов'язково поцікавиться славним тезком і пишатиметься своїм іменням.

Власні ймення українців у побутовій формі теж переважно московитські: Вася, Ваня, Гріша, Діма, Мітя, Міша, Ромка, Даша, Аня, Наташа, Стьопа, Катя, Вадік, Альона, Лена... Куди ділися чудові

українські відповідники *Івасик, Івась, Іванко; Василько, Васько; Владко, Вадимко; Володик, Володько; Григорко, Гринько; Дмитрик, Дмитрунь, Дмитрусь; Микольцо, Миколочко; Михась, Михайлик, Михасьо, Михасик; Петрик, Петрусь, Петрусик; Степанко; Славко, Славчик; Даринка; Галинка, Галюня; Надійка; Марійка, Марічка, Маруся, Марися; Наталя, Наталочка; Славія; Леся, Олесюня; Світланка, Світланонька; Оленка; Ганнуся; Павлик, Павлусь; Ромко, Ромчик?... Яке розмаїття!*

Аби не було такого виправдання у 40 років («А я й не знав»), маємо привчати дитину змалку до краси і милозвучності українських варіантів імен, особливо дитячих. І для цього з дитиною можна повправлятися, напр., у грі «*Утвори лагідне ім'я*» (відповідає дитина, а заодно повправляється і ви): *Оксана – Оксанка, Оксаночка, Поля – Полінка, Гордій – Гордійчик, Гордійко, Андрій – Андрійко, Андрусик, Андрусь, Дмитро – Дмитрик, Дмитрунь, Дмитерко, Люба – Любонька, Любця, Любуся, Марія – Марієчка, Марійка, Дарина – Даруся, Даринця, Софія – Софійка, Софієчка, Ростислав – Ростик, Ростиславо, Ростусь, Ростиславчик, Славко, Славчик...* Ця гра не лише розвиватиме мовлення дитини, а й сприятиме вихованню гарних чеснот, умінню доброї поведінки, чемного та дружелюбного спілкування дитини в колективі. Побутові, зокрема пестливі форми імен – це краса, лагідність, доброзичливість, налаштування на дружелюбність і ввічливість.

Як бачимо, українські імена та прізвища – одне із джерел вивчення історії України, її мови й культури. Ці наймення ще раз підтверджують істину про численні й безмежні таланти української нації, а отже, про давність її перебування на теренах України: близько мільйона років! Адже землі України були заселені ще в епоху раннього палеоліту. У багатьох місцях виявлено найдавніші стоянки людей на теренах України: в селі Королеве на Закарпатті (близько 1 млн років до н. е.), під Кам'янцем-Подільським (400 – 300 тисяч років!), під Києвом Кирилівська стоянка (понад 25 тисяч років), і останки цих людей мають ознаки українців... Ці й інші приклади розвінчують московитську теорію про виникнення України й української мови начебто у XII – XIII століттях.

«Прислухаймося, це ж вона, рідна наша земля українська, черкаська, гукає кожного з нас поіменно: *Завірюха! Завертайло!*

Зайвий! Залізник! Захарченко! Гончар! Гармаш! Борщ! Покотило! Гречкосій! Дудка! Жупаненко! Забара! Гуркало! Жуїборода! Давискиба! Дубовенко! Щербина! Качурець!.. Ці, такі самобутні, неповторні, прізвища наші предки дали нам, щоб ми з ними ніде не затерлись, не розтанули серед чужинців у чужих краях, щоб ми не зникли, «аки обри», з лиця землі. А ми добровільно хочемо розтанути, зникнути на своїй рідній землі, у себе вдома. Запам'ятаймо: оглухнувши до голосу рідної землі, до голосу наших пращурів, ми з вами виродимось як народ і як особистості» [14, с. 1].

І для роздуму перед кожними виборами: «1990-ті роки, засідання Верховної Ради: сварки, суперечки, бардак і балаган... Мама моя мовила: «Не буде ладу в Україні, доки не сформуєте націю відповідними українськими прізвищами», з таким листом зверталась до Верховної Ради... Я зрозуміла аж тепер, що зерно істини було у цій пропозиції, бо багато людей з гордістю повернули б собі пам'ять свого роду і запис у паспорті: «українець»» (Анонім, фейсбук)...

Поет Василь Слапчук зауважує: «*Куди б серце не закинув, по всьому світі – соловейки з прізвищами українськими*». Цим пишатися не надто випадає, що ми розпорошені, та якщо вже так, то хай по всьому світі не зникають українські національні імена й прізвища, а звучать-таки українськими соловейками! Дбаймо разом, аби українські соловейки були українськими й за духом. І щоб вони були соловейками, цебто співучими, красномовними, голосистими та самобутніми, зі власними, не спотвореними, прізвищами й іменами.

Список використаних джерел та літератури:

1. Пачич І., Именословъ или рѣчникъ личны имена разны народа славенски. Будымъ, 1828.
2. Кодлюк Я., Одинцова Г., «120 розповідей про письменників: Довідник для вчителя початкових класів. К.: Наш час, 2006.
3. Запека Є., Хресна дорога інгерманландців // *Поступ.* № 4 (35), трав. 2009.
4. Савич (Лук'яненко): Рідні мої Савинки // *Літ. Україна.* 1997, 4 грудня.
5. Кордунова С., Колиска родинна. Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010.

6. Кравчук Н., Батьківськими стежками, Куманівці. Серія «Моя Вінниччина» журналу «Вінницький край», випуск 14. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017.

7. Ющук І., Уроки української мови // *Слово Просвіти*. Ч. 7. 19 – 25 лют. 2009.

8. Магрицька І., Змінив українське прізвище – і ти вже не українець... // *Слово Просвіти*. № 19 (500), 14 – 20 трав. 2009.

9. Фаріон І., Проект «Закон про мови» – право на деградацію, дегенерацію і яничарство // *Слово Просвіти*, № 39, 30 вер. 6 жовт. 2010.

10. Піддубний С., «Веди України-Руси. 2014». Вид-во «Бедрихів край», 2013.

11. Піддубний С., там само.

12. Закон України «Про мови», ст. 32, п. 2.

13. Магрицька І., там само.

14. Захарченко В., Навіть імені нашого не лишать // *Літературна Україна*. 1996. № 1.

В. Сохатюк,
здобувач освіти
Науковий керівник: Н. Колендзян,
учитель
(м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька обл.)

ВИРАЗНЕ І ДОСТОВІРНЕ ВІДБИТТЯ ГЕРОЇЗМУ ВИПУСКНИКІВ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО ЛІЦЕЮ З ПОСИЛЕНОЮ ВІЙСЬКОВО-ФІЗИЧНОЮ ПІДГОТОВКОЮ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ В ХОДІ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ЗАСОБАМИ ФОТОГРАФІЇ ЯК ВИДУ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

З давніх-давен людина намагалась зобразити якимось чином кращі моменти свого життя. Це намагання привело до того, що на світі з'явилося таке мистецтво, як фотографія [5].

Правдивим буде твердження, що сьогодні немає жодної людини, яка б не тримала у руках фотографію. Для мільйонів фотографія стала улюбленим заняттям або й професією.

У «Короткому енциклопедичному словнику з культури» зазначено: «Фотографія – одержання зображення об'єктів зйомки за допомогою фотографічних матеріалів – однаково належить як до галузі науки, так і техніки та мистецтва [4, с. 349].

У статті «Мистецтво фотографії» висловлюється думка: «Можна з упевненістю сказати, що фотографія – це справжнє мистецтво, яке має свої тонкощі та секрети. Її сміливо можна поставити поряд з такими видами мистецтва, як музика та живопис. Відчуття композиції у фотографа – це як у музиканта слух, він або є, або його доведеться розвинути шляхом невтомної повсякденної праці» [5].

Фотографування – це своєрідне естетичне сприйняття навколишнього світу. «Вміння фотографувати – це в першу чергу творчість, а вже після цього копітка повсякденна робота, без якої ви ніколи не зможете створити справжні шедеври», – зазначається у вище згаданій статті [5]. Американська письменниця Сьюзен Зонтаг переконує в значенні фотографії на сучасному етапі: «Ми занурені в

безперервний потік зображень (телебачення, кіно, відео в Інтернеті), але найміцніше застрягає в голові фотографія. Пам'ять повниться стоп-кадрами; основний її елемент – одиночний образ. В епоху інформаційної надмірності фотографія дозволяє швидко сприйняти предмет або подію і в компактній формі запам'ятати. Фотографія – щось на зразок цитати, афоризму або прислів'я. У кожного з нас зберігаються в пам'яті сотні фотографій, і до будь-якої можна в будь-який момент звернутися» [11].

У передмові до статті «Як війна Росії проти України вплинула на українську фотографію?» йдеться про те, що вторгнення росії в Україну – «найбільш задокументована війна всіх часів. Тисячі фотографій, зроблених міжнародними кореспондентами та українцями, циркулюють у друкованих виданнях та онлайн. Вони показують те, що українці переживають щодня, від окупації до ракетних ударів...» [12].

Сучасна фотографія затребувана в усьому світі. Світлини, які відображають буремні події російсько-української війни, з'являються на шпальтах газет країн Європи, США, на всіх світових континентах. Вони дають можливість побачити ті звірства, які чинить росія з мирними українцями. Фотографія сьогодні стає просвітою для світової спільноти щодо розуміння того, що Україна потребує значної допомоги в подоланні чорної російської навали. Фотографія стає платформою захисту свободи і встановлення миру на Планеті, дає потужний імпульс розуміння тих звірств, які чинить путінських режим на території України.

А. Шаповал справедливо зазначає: «Фіксація історії є важливою функцією фотографії. Саме зі світлинами минулих століть сьогодні працюють історики, досліджуючи важливі історичні моменти, побут та звичаї суспільства. Соціальна документальна фотографія була переосмислена на початку ХХ століття. Фотографи почали використовувати камеру, як інструмент для соціальних змін, прагнули продемонструвати несправедливість, нерівність, висвітлювали людей в умовах військових конфліктів, говорили про екологічну проблематику» [11].

Фотографії, які зафіксували події російсько-української війни, – це неупереджені свідчення, правдива історія з відображенням конкретних подій, людей, фактів. Від 24 лютого 2022 року воєнні

світлини охоплюють зруйновану інфраструктуру, промисловість, освітні і культурні заклади, житлові будинки; вражають кадрами понівеченого суспільства, людського горя і страждання. І головне: на фотографіях відображається людина, яка захищає свою землю від ворожої нечисті; патріот, для якого свобода і незалежність – сенс життя.

«Світ довідується правду про війну росії проти України через документальні фотографії й фільми. У них – справжність, без прикрас з постановками та фільтрами...» – йдеться у статті «Божа осяйність у пеклі війни. Фотографії і фільми документують злочини росії в Україні» [1]. Варто звернути увагу на такі рядки статті: «Нам потрібна правда – як рана, щоб гоїти її. І на ту рану, що кровить, у цій жорстокій війні вказують камери документалістів фотографії й кіно... У них – одна правда: рашисти скоюють злочини проти людяності. І кадри, обпечені війною, є документальними свідченнями про звірства окупантів».

«Майстри документальної фотографії зі всього світу своїм професійним обов'язком вважають бачити війну в Україні власними очима й ділитися візуальними свідченнями про неї. 24 лютого 2022 року фотограф з Нідерландів П'єр Кром відзняв панорамну картину, на якій кияни масово залишають столицю. Евакуація вражає масштабністю» [1].

У фотопроекті «Неочевидна війна» [7] демонструється фотовиставка документальної фотографії шести українських фотографів, яка розповідає про неочевидні сліди російсько-української війни. Свої фотороботи на виставці представили Анастасія Хлебнікова (Одеса-Львів); Олександр Гіманов (Одеса); Олександр Зубко (Київ); Юрій Бершадський (Одеса); Холодний Лука (Одеса); Олександр Воропаєв (Одеса). Головна мета авторів виставки – розповісти глядачеві історію подій, що розвивається в Україні з початку війни, передати свої відчуття того, що відбувається. Неочевидна війна – це зліпок нашого часу та подій, які стрімко розвиваються навколо нас. Більшість експозиції було сфотографовано авторами в період березень – квітень 2022 року. Частина представлених авторами робіт знята на мобільний телефон [7].

Від 24 лютого 2022 року Україна живе в умовах повномасштабної російської збройної агресії з усвідомленням того,

що ціна свободи надто висока. Війна принесла втрати, біль і незламну віру в перемогу – усе відображається у фотографіях. У добірці фотокореспондентів Укрінформу, наприклад, прослідковуються 182 дні боротьби за Незалежність [8].

Фотографія засвідчує єдність, силу духу і вірність своєму обов'язку. У перші дні повномасштабного вторгнення українці довели, що даватимуть відсіч ворогу за будь-яких умов. Відбиваючи збройну агресію ворога, Україна формує армію за міжнародними стандартами, відновлює і перебудовує оборонну промисловість. І все це – на плечах її мужніх воїнів-захисників, увічнених у фотографії.

Перші години і дні були надзвичайно важкими. Переважаючі сили ворога рвалися на столицю маршовими танковими колонами по кілька десятків одиниць, десантні підрозділи намагалися захопити аеродроми у Василькові та Гостомелі (на світлині Гостомельський аеродром у Київській області), а на півдні, не зустрівши серйозного опору, росіяни за кілька годин досягли Херсона.

Але на північно-східному напрямку, завдяки опору ЗСУ та інших збройних формувань, вже в перші дні армія рф зазнала значних втрат у живій силі та техніці. У перші дні війни світові ЗМІ облетіли жакливі фото спаленої російської техніки, загиблих солдат та збитих літаків, відеоматеріали про полонених рашистів.

Попри масовані обстріли Харкова, Чернігова, Сум, Києва та інших прифронтових міст України, бойовий дух українців і національна ідентичність лише зміцнилися на тлі невдач окупантів. Уже на третій день війни російські війська були виснажені запеклим опором ЗСУ. Відступаючи, ворог залишав руїни небаченого масштабу. Російські війська тижнями бомбили Чернігів (*Фото: Віталій Носач / РБК-Україна*).

Опір, який чинили ЗСУ вже з перших днів війни, змусив багатьох змінити своє ставлення до українського війська та України в цілому.

Фотооб'єктиви зафіксували головну подію в контексті допомоги Україні – підписання президентом Байденом Закону про ленд-ліз, за яким Україна буде отримувати стільки допомоги, скільки потрібно для перемоги. *На фото REUTERS/Kevin Lamarque: Джо Байден підписує закон про ленд-ліз, 9 травня 2022 року.*

Україна швидкими темпами почала озброєння за стандартами НАТО, що дає безсумнівну перевагу на полі бою. Численні фотознімки і фоторепортажі засвідчують героїчний патріотизм українців в боротьбі за свою свободу, волю в незалежність. Ніщо і ніхто не зупинить українців у їх поступі до Перемоги.

Як данина тим, хто віддав своє життя за свободу, ведеться важливий реєстр – Книга пам'яті полеглих за Україну, у якій враховані всі бойові та більшість не бойових втрат, що зазнала Україна в зоні проведення АТО/ООС. «Герої не вмирають...» – головне кредо Книги, що допомагає зберегти пам'ять про події російсько-української війни, про тих, хто віддав життя за Україну як вільну і незалежну європейську країну.

Книга пам'яті стала священною у Кам'янець-Подільському ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою Хмельницької області. Її сторінки – це данина випускникам ліцею, відважним українським воїнам, які стали символом гідності, віддавши життя за нову, відроджену Україну.

Кам'янець-Подільський ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою створений 16 вересня 2000 року, головне завдання якого – підготовка юнаків до вступу до ВНЗ МО України, служби в Збройних силах України та інших структурах сектору оборони. У 2010 ліцей отримав міжнародний статус «Школи миру».

Упродовж 23-річного свого існування ліцей випустив 3125 ліцеїстів, більшість з них обрали військові професії. Наші ліцеїсти сьогодні – офіцери ЗСУ, військові медики і психологи, логісти, аналітики, програмісти. З початком військової агресії російської федерації проти України більше тисячі випускників боронять державу від окупантів в лавах ЗСУ на посадах офіцерського та рядового складу.

На превеликий жаль, назавжди в славу історію ліцею станом на 1 вересня 2024 року вписані імена 26 ліцеїстів, які поклали власне життя задля перемоги України (2014-2024). На фотографіях – молоді, дужі, сильні духом юнаки.

Сторінки ліцейної Книги пам'яті фіксують життєвий шлях героя, роки його навчання в ліцеї, у вищих навчальних закладах, шлях боротьби у ході російсько-української війни і неоціненний подвиг в ім'я України. У серпні 2023 року в ліцей прийшли трагічні звістки про загибель трьох випускників. У священній Книзі навечно залишаться їх фотографії і спогади – зліва направо: *Сергій Кириленко, 1016 року випуску; Олександр Боршуляк, 2017 року випуску, Ілля Обозюк, 2017 року випуску.*

Викладачка ліцею Оксана Войтович з боєм пише: «За десять днів три жахливі звістки про наших колишніх учнів. Три болючих втрати: Іллюшка Обозюк 2019 року випуску, Сашко Боршуляк 2017 року випуску, Сергійко Кириленко, 2017 року випуску. Згадую кожного з них за партами! Згадую світлі посмішки та надії на майбутнє, мрії... Дякую Богу, що ніколи не ображала нікого зі своїх учнів, бо зараз не пробачила б собі... Серце розривається від болю!

Спочивайте в Царстві Господньому, наші Ангели, наші герої! Слава Героям навіки!»

Ми всі у вічному боргу перед матерями й батьками за те, що вони виростили мужніх і сміливих патріотів. І схиляємося перед дітьми, які втратили батьків.

Ангеліна Мовчан у траурній статті «Загинув при обороні Ірпеня: у Кам'янці-Подільському провели в останню путь Захара Красного» про випускника ліцею з боєм каже: «Свій шлях у війську він лише розпочинав, але з перших днів пішов захищати Україну».

Фотографія Олексія Разіна доповнює трагічну подію і засвідчує загибель Захара Квасного при обороні міста Ірпінь на Київщині [6].

Окреме слово треба сказати про першого Героя України у російсько-українській війні, справжнього українського патріота з промовистим символічним прізвищем Владислав Українець.

Указом Президента України Про присвоєння звання Герой України від 2 березня 2022 року № 94/2022 [9] дев'яти

військовослужбовцям за особисту мужність і героїзм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі присвоєно звання Героя України з нагородженням орденом «Золота

Зірка» посмертно. Серед них – випускник Кам'янець-Подільського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою Хмельницької області 22-річний піхотинець Владислав Українець (*на світлині*).

Вікіпедія засвідчує героїчний вчинок Владислава Українця у перший день повномасштабного вторгнення росії на територію України, засвідчуючи його особу фотографією: «У перший день повномасштабного наступу Російської Федерації на Україну (24.02.2022) прикривав відхід українського війська від удару ворога, що атакував його позиції. Загинув на Антонівському мосту Херсонської області» [12].

Енциклопедія сучасної України подає біографічні відомості про відважного воїна та його героїчний вчинок в ім'я України. Прочитуємо окремі витяги.

Українець Владислав навчався у Кам'янець-Подільському ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою. Закінчив Національну академію сухопутних військ імені гетьмана П. Сагайдачного у Львові (2020). Від липня того ж року служив командиром 2-го механізованого взводу 10-го окремого мотопіхотного батальйону (смт Тростянець Гайсинського р-ну Вінницької обл.) 59-ї окремої мотопіхотної бригади імені Я. Гандзюка Сухопутних військ Збройних сил України. Брав участь в операції Об'єднаних сил на Сході України. У перший день повномасштабного вторгнення військ РФ в Україну 24 лютого 2022 прикривав відхід українських підрозділів. Загинув під час прориву окупантів на Антонівському мосту, що сполучає Херсон і Антонівку (правий берег Дніпра) з м. Олешки Херсонського р-ну та іншими лівобережними населеними пунктами Херсонської обл. Його прізвище й ім'я занесено до Книги пошани та пам'яті «Гордість Хмільника» (посмертно).

Кореспондент АрміяInform Анастасія Олехнович 11 березня 2022 року цитує слова дружини Владислава Українця Катерини: «В останніх повідомленнях ми обговорювали ім'я первістка...» [3]. І додає: «Катерина Українець добре знає, хто такі сучасні українські Герої. Один із них – її чоловік. Удостоєний орденом «Золотої Зірки», на жаль, помертвно...» [3]. *На світлині Владислав Українець з дружиною Катериною.*

Офіційний веб-сайт 07 серпня 2023 року фотографіями засвідчив вручення Президентом України Володимиром Зеленським ордена «Золота зірка» матері Владислава Українця.

У статті «Воїну Владиславу Українцю з Хмільника посмертно присвоєно «Золоту зірку» [2]. Вміщені світлини, що відбивають присутність родини на церемонії оголошення присвоєння Владиславу Українцю Героя України.

Незважаючи на серйозні виклики сучасності, документальна фотографія в Україні та за кордоном, як і раніше, залишається значущою та важливою у новому медіа-середовищі. Фотографічна форма відтворення боротьби українців при світовій підтримці за волю і незалежність – це данина пам'яті тим, хто ціною власного життя наближав Перемогу в російсько-українській війні.

Світлини в Книзі Пам'яті Кам'янець-Подільського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою Хмельницької області з

коментарями до них – свідки короткого, але героїчного життєвого шляху ліцеїстів, які віддали життя за Україну.

Усі наші думки й увага прикуті до подій на фронті. Там ведуть важкі переможні бої випускники ліцею, виявляючи високий патріотизм, відвагу і силу духу. Втрати на полі бою бодем відбиваються в наших серцях. Ми силою клятви будемо свято берегти пам'ять про Героїв російсько-української війни, бо віримо: герої не вмирають.

Згадуємо добрим і чесним словом, схиляємось перед безсмертним подвигом випускників ліцею, які віддали життя за Україну.

Вони запалюють наші серця вірою в майбутнє і ми не зрадімо їхню пам'ять, як не зрадили вони Україну й український народ.

Список використаних джерел та літератури:

1. Божа осяйність у пеклі війни. Фотографії і фільми документують злочини росії в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://galychyna.if.ua/analytic/bozha-osyaynist-u-pekli-viyni-fotografiyi-i-filmi-dokumentuyut-zlochiny-rosiyyi-v-ukrayini/> (дата звернення 29.07.2023).

2. Воїну Владиславу Українцю з Хмільника посмертно присвоєно «Золоту зірку» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.vin.gov.ua/news/top-novyny/51537-voinu-vladyslavu-ukraintsiu-z-khmilnyka-posmertno-prysvoieno-zolotu-zirku-2> (дата звернення 07.08.2023).

3. Дружина Героя України Владислава Українця: «В останніх повідомленнях ми обговорювали ім'я первістка...» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://armyinform.com.ua/2022/03/11/druzhyna-geroya-ukrayiny-vladyslava-ukrayinczya-v-ostannih-povidomlennyah-my-obgovoryuvaly-imya-pervistka/> (дата звернення 07.08.2023).

4. Корінний М. М., Шевченко В. Ф. Короткий енциклопедичний словник з культури. Київ : Україна, 2003. С. 349.

5. Мистецтво фотографії [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://yaryna.net/art-of-photo> (дата звернення 11.09.2023).

6. Мовчан А. Загинув при обороні Ірпеня: у Кам'янці-Подільському провели в останню путь Захара Квасного [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ye.ua/sypilstvo/58134_Zagynuv_pri_oboroni_irpenya__u_Kam_ynaci_Podilskomu_proveli_v_ostannyi_put_Zahara_Kvasnogo.html (дата звернення 19.09.2023).

7. Неочевидна війна [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://foto-still.com/neochevydna-viyna/> (дата звернення 29.07.2023).

8. Пів року повтомасштабної війни: боротьба України за Незалежність у фото Укрінформу [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3556235-piv-roku-povnomasstabnoi-vijni-borotba-ukraini-za-nezaleznist-u-foto-ukrinformu.html> (дата звернення 01.08. 2023).

9. Указ Президента України Про присвоєння звання Герой України від 2 березня 2022 року № 94/2022 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2022#Text> (дата доступу 07.08.2023).

10. Українець Владислав Петрович [Електронний ресурс]. Режим доступу: (https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B5%D1%86%D1%8C_%D0%92%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2_%D0%9F%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87) (дата звернення 07.08.2023)

11. Шаповал А. Як фотографія стала мистецтвом. Частина 1 – Документальне фото [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://gallery101.com.ua/photo-history1/> (дата звернення 22.07.2023).

12. Як війна Росії проти України вплинула на українську фотографію? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zaborona.com/yak-vijna-rosiyi-proty-ukrayiny-vplynula-na-ukrayinsku-fotografiyu/> (дата звернення 26.07.2023).

М. Сохацька,
здобувачка освіти
Науковий керівник: О. С. Колендзян,
учитель-методист
(м. Кам'янець-Подільський)

НЕОЛОГІЧНА CORONA-ЛЕКСИКА В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Мова – це складна динамічна система. Вона перебуває в постійному русі, безперервно розвивається і вдосконалюється. Мову не можна відділяти від суспільства, адже вони взаємозв'язані. Суспільство без мови існувати не може.

Лексичний склад мови з розвитком суспільства поповнюється новими словами – неологізмами. У перекладі грецької «неологізм» означає «молодий, новий» – це новостворений термін, «що перебуває в процесі входження в загальне використання» і не встиг увійти до активного слововжитку [5]. Неологізми виникають тому, що з'являються нові предмети та поняття. Переважна більшість неологізмів (до 90%) – це терміни, які фіксуються та досліджуються в мові.

Нові вектори розвитку світової спільноти визначила пандемія коронавірусу COVID-19. Не можна назвати жодної сфери суспільного життя, яка б не зазнала впливу коронавірусу. Події, які почалися в кінці 2019 року, увійшли в історію як «пандемія коронавірусної інфекції COVID-19, викликаной коронавірусом SARS-CoV-2» [9]. Вони суттєво вплинули на всі сфери суспільного життя. Збільшилася кількість лексичних інновацій, авторами яких стали представники суспільства різних соціальних груп. Новими словами зарясніли ЗМІ та інтернет.

Починаючи з другої половини 2020 року, учені-мовознавці активно спрямовують свої зусилля на різноаспектне дослідження лексики, пов'язаної з COVID-19. Кандидат філологічних наук, доцент Донбаського державного педагогічного університету Н. Маторіна у статті «Теоретичні й прикладні проблеми «коронавірусної» лексики і фразеології в сучасній українській мові» виокремлює основні причини інноваційних процесів у площині лексики, пов'язаної з

COVID-19 [4]. Всесвітня організація охорони здоров'я назвала спалах небезпечного інфекційного захворювання, спричиненого коронавірусом SARS-CoV-2, пандемією. Захворювання отримало назву аббревіатурою COVID-19: CO – «корона» (corona), VI – «вірус» (virus), D – «хвороба» (disease); 19 – це 2019 рік (перший спалах захворювання зафіксували 31 грудня 2019 року). Мова миттєво зреагувала на зміни в суспільстві, зафіксувала їх словесно.

Перше вживання терміну «коронавірус» в українських мовознавчих джерелах, за даними електронного ресурсу Google, датується 1971 роком і називає сімейство вірусів. Найменування «Covid-19», «ковід-19» і «ковід» виникли під час пандемії коронавірусної інфекції у 2020 році. Термін «коронавірус» перейшов із спеціальних у загальне вживання, зазнаючи низки семантичних змін. Як результат, слово «коронавірус» починає позначати лише той вид коронавірусів, який викликав епідемію [1].

У статті «Корона-словотворчість» мови в умовах пандемії-2020» йдеться про сукупність нової лексики, створеної в епоху поширення коронавірусної інфекції COVID-19. Її називають корономовою, корономовленням, коронасловником, коронолексикою, а самі мовні нововведення – коронословом, короналексикою, коронатерміном тощо. Одними з найбільш продуктивних словотворчих елементів у 2020 році стали корона-, короно-, ковід-, ковідо- [1].

Поповнення новими словами медичної термінології, пов'язаної з COVID-19, стало одним із поширених шляхів розвитку української мови. З виникненням коронавірусу рідковживані мовні одиниці переходять до загальноновживаної лексики. Такі раніше незрозумілі терміни, як ПЛР-тест, сатурація, негативний (позитивний) тест на коронавірус та інші, швидко перетворилися на побутові. Упродовж 2020 року українці активно почали вживати такі слова, як антисептик, вірусна пневмонія, зараження, інкубаційний період, контактні (особи), захисна маска, ШВЛ (штучна вентиляція легень) тощо.

Особливістю розвитку української коронавірусної лексики стала активізація okazionalizmів (авторські неологізми) – мовленнєві одиниці, які утворюються за стандартними та новими словотвірними моделями, з характерним експресивним забарвленням та

індивідуальним характером [6]. Оказіоналізми локдаун, коронавий рік, антиковід, самоізолянти тощо стали засобом інформаційного впливу на емоції людей, їхню психіку, світоглядну та громадську позицію, яка виявлялася у ставленні до певних фактів і подій суспільного життя.

Життя українців в умовах карантину спричинило й утворення нових стійких мовних одиниць (фразеологізмів) з соціальним значенням: адаптивний карантин, вірус бідності – так називали коронавірус через закриття бізнесу на карантин. Громадяни почали дотримуватися етикету кашлю, залишатися вдома, перебувати на карантинних канікулах. В інтернеті з'явилися карантинні лайфхаки (корисні поради), карантинні челенджі (інтернет-ролики) із закликом дотримуватися рекомендацій лікарів щодо профілактики коронавірусу. У соціумі стали зрозумілими поняття китайський грип, уханська недуга, локдаун вихідного дня, м'який карантин, профілактичний карантин, покоління COVID, сувора ізоляція тощо.

Здебільшого коронавірусна лексика в Україні має іншомовне походження і позначається національною специфікою. Онлайнсловник неологізмів та сленгу сучасної української мови на початок пандемії зафіксував 27 короналексем і поступово поповнювався новими словами шляхом запозичення з інших мов [10]. У словнику коронавірус позначений словом 2020 року, а далі подані лексеми, пов'язані з коронавірусом: пандемія, карантин, самоізоляція, вакцина, дистанційний.

Стрімке поширення хвороби спричинило поширення пов'язаних з нею різних назв понять, процесів і явищ: коронавірус, пандемія, корона, ковід, КОВІД-19, COVID-19. Слово «пандемія» набуває значення поширення не в одній країні, а розповсюдження незрозумілої інфекції у світовому вимірі.

Термін «COVID-19» (англ. *coronavirus disease* – «коронавірусне захворювання») з'явився в масових виданнях 11 лютого 2020 року після офіційного присвоєння Всесвітньою організацією охорони здоров'я цієї назви новій коронавірусній інфекції. За даними ресурсу Google News, термін згадувався у цей день в понад 190 повідомленнях українськомовної преси. Адаптація до кириличної графіки відбулася вже через кілька днів. Згодом з'явилися перші письмові фіксації написання «Ковід-19», «КОВІД-

19», а потім – «ковід-19». Також у пресі фіксуються альтернативні варіанти «КоВіД-19» і «КоВіБ-19» (коронавірусна хвороба), які не мають подальшого розвитку. Так, поява іншомовного терміну та його адаптація до системи української мови відбуваються одночасно, а численні графічні варіанти написання існують паралельно [1].

У період пандемії запроваджувалося ряд обмежень, позначених такими лексемами, як локдаун, карантин (адаптивний, вихідного дня), ізоляція, самоізоляція тощо. У новому значенні сприймається слово «маска». Це не виріб зі щілинами для очей, що вдягається на обличчя, як подається у вікіпедії [3], а пов'язка на особу, що закриває ніс і рот з метою затримки крапельки мокроту при видиху. Коронавірусна інфекція обумовила появу нових медичних термінів: ПЛР-тест, експрес-тест, апарат ШВЛ. О. Щепка в статті «Український вокабуляр коронавірусу» зазначає: «Останнім часом у коронааспекті активно вживаними стали слова з коренем «вакцин»: вакцина, антивакцинатор, антивакцинаторський рух, паспорт вакцинації, сертифікат вакцинації, COVID-паспорт» [14]. Автор статті ковідну лексику умовно поділяє окремі групи, зокрема: КОВІД-19 і його назви: коронавірус, корона, пандемія; КОВІД-19 і його час (коронарік, коронований рік, короначас); КОВІД-19 і суспільство: локдаун, карантин; КОВІД-19 і навчання (дистанційне навчання, онлайн-навчання; КОВІД-19 і медицина (ПЛР-тест, експрестест, вакцина) [14].

Українська коронавірусна лексика формується переважно іншомовними словами. У зв'язку з активними контактами українського й англійського суспільств джерелом нових запозичень коронавірусної лексики стала англійська мова (нанесення дезінфікуючого засобу на ділянку за допомогою спрею – *deep cleaning*, *fogging*). Окремі коронавірусні терміни, пов'язані з пандемією, мають французьке походження. Це зазначає Юлія Олешко у статті «Філологія карантину: звідки взяли слова, які у дні коронавірусу вживають всі»: «До української карантин прийшов із французької – від *quarantaine*»; «Слово маска походить від французького *masque*, «предмета для приховування або захисту обличчя» [7]. Крім того, в Україні поширені інтернаціональні терміни грецького й латинського походження: інфодемія (*infodémie*) –

поширення неточної інформації, фейкових новин; твіндемія (*twindémie*) – поєднання двох епідемій.

Кандидат філологічних наук, доцент Н. Маторіна у статті «Теоретичні й прикладні проблеми «коронавірусної» лексики і фразелогії в сучасній українській мові» відстежує активність використання коронавірусної лексики і фразеології і демонструє «формування синонімічних рядів таких мовних одиниць: коронавірус, «корона», COVID-19, коронавірусна інфекція, коронавірусна хвороба, корона вірусне захворювання, уханська недуга, китайський грип, коронавірус з Уханю; соціальна дистанція, соціальне дистанціювання, фізична дистанція, безпечна дистанція, соціальна відстань, безпечна відстань; повний карантин, жорсткий карантин, тотальний карантин, суворий карантин; повний локдаун, жорсткий локдаун, тотальний локдаун; м'який карантин, адаптивний карантин; м'який локдаун, частковий локдаун; епідемія коронавірусу, коронавірусна епідемія; пандемія коронавірусу, коронавірусна пандемія; антимасковий протест, антимасковий рух, антимасковий режим; ізоляція, обсервація, сувора ізоляція тощо» [4].

Більшість слів пандемійного спрямування становлять іменники і похідні прикметники: коронавірус – коронавірусна хвороба (COVID-19). С. Омельчук, Т. Мандич у статті М. «Контекстний аналіз аббревіатури COVID-19 та лексичних варіантів її на перетині лексикології, словотвору й синтаксису» подають варіанти написання аббревіатури COVID-19, які зустрічаються в інтернетних ресурсах чи в періодичній пресі, великими літерами або з великої літери (Covid-19) і пояснюють: «Проте згідно з правописною нормою чинного «Українського правопису» орфографічно правильним оформленням цієї аббревіатури є перший варіант, оскільки «складноскорочені назви, утворені з початкових (ініціальних) букв, пишемо великими буквами» [8]. Водночас у наведеній вище статті зазначено, що «ковід» в українській мові пишеться малими літерами. Англійські літери замінені літерами українського алфавіту (ковід – COVID), слово не підлягає розшифруванню й не вважається повноцінною аббревіатурою.

Медичний термін COVID-19 має ряд адаптованих українськомовних синонімів: ковід, коронавірус, коронавірус COVID-

19, коронавірус, коронавірусна хвороба, коронавірусна хвороба COVID-19, гостра респіраторна хвороба COVID-19 [12, с. 90].

Коронавірусні слова творяться такими способами морфологічного творення, як афіксація (карантин – карантинний, коронавірус – коронавірусний – антикоронавірусний). Аналіз суфіксально-префіксальних похідних засвідчив, що префіксальні новотвори зустрічаються частіше і в більшості запозичені з англійської мови: *self-quarantine* – самокарантин, *selfisolation* – самоізоляція, *self-monitoring* – самомоніторинг, *super-spreader* – інфекційна хвороба, що розповсюджується з високою швидкістю тощо. Існує ряд суфіксальних неологічних одиниць: кронатор – людина, яка одужала після COVID-19; коронік – людина, яка контактувала з хворим на COVID-19. Зустрічаються і суфіксально-префіксальні похідні: оверзумід (*overzoomed*) – слово вживається, коли йдеться про психічне виснаження, пов'язане з постійною участю у відео-конференціях.

В українській лексиці знаходимо короналогізми, утворені основоскладанням: локдаун (*lockdown*) – система обмежувальних заходів з метою стримання поширення захворюваності; словоскладанням: *coronacoma* (*corona* + *coma*) – тривалий сон під час карантину. Відомі також приклади аббревіації: ПЛР – полімеразна ланцюгова реакція, а також скорочення: корона від коронавірус, ізо від ізоляція.

С. Омельчук та Т. Мадич у праці «Контекстний аналіз аббревіатури COVID-19 та лексичних варіантів її на перетині лексикології, словотвору й синтаксису» дослідили словотвірні моделі лексичних новотворів з основною ковід і зробили висновок, що з цією основою є багато похідних, але здебільшого зумовлені розмовним контекстом: ковідист, ковідянин, ковідосептик, ковідострес, ковідозахист, ковідозлочин, аковідний та ряд інших. Це означає, що лексема ковід і похідні від неї поступово втрачають значення медичного терміна [8].

Ще одним шляхом поповнення лексичного складу є калькування – заміна складових частин або цілого короналогізму лексичними відповідниками в українській мові: *coronapocalypse* – коронапокаліпсис, *self-quarantine* – самокарантин, *self-isolation* – самоізоляція, *quarantrolls* – Інтернет-«тролі», *coronaphobia* –

коронавірусна фобія, *quarantini* – «карантинне мартіні», *locktail* – «карантинний коктейль» тощо [11].

Як бачимо, світова пандемія COVID-19, докорінно змінивши суспільне життя людства, спричинила справжній сплеск новоутворень на позначення явищ, що виникли у зв'язку зі світовою пандемією COVID-19. Коронавірусна лексика активно залучена до мовлення споживачів.

Особливістю української неологічної Corona-лексики є наявність семантичних неологізмів, зокрема набуття нових значень галузевими термінами та перехід їх до загальноновживаної лексики. Нова лексика, пов'язана з COVID-19, упродовж 2020-2021 років набули статусу одиниць активного лексикону.

Список використаних джерел та літератури:

1. Косович О.В. «Корона-словотворчість» мови в умовах пандемії-2020 [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/1_2021/part_1/8.pdf (дата звернення 11.09.2023).
2. Левицький А. Е. Актуальні проблеми розвитку неології (На матеріалі сучасної англійської мови [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/2567/1/05layern.pdf> (дата звернення 11.09.2023).
3. Маска [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення 11.09.2023).
4. Маторіна Н. М. Теоретичні і прикладні проблеми «коронавірусної» лексики і фразелогії в сучасній українській мові [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v46/part_2/5.pdf (дата звернення 11.09.2023).
5. Неологізм [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення 11.09.2023).
6. Оказіоналізм_філологія [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення 11.09.2023).
7. Олешко Ю. Філологія карантину: звідки взяли слова, які у дні коронавірусу вживають всі [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<https://platfor.ma/topic/filologiya-karantynu-zvidky-vzyalysya-slova-yaki-u-dni-koronavirusu-vzhyvayut-vsi/> (дата звернення 11.09.2023)

8. Омельчук С. А., Мандич Т. М. «Контекстний аналіз аббревіатури COVID-19 та лексичних варіантів її на перетині лексикології, словотвору й синтаксису» [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/96/2418/5194-1?inline=1> (дата звернення 11.09.2023).

9. Пандемія [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення 11.09.2023).

10. Словник сучасної української мови та сленгу «Мислово» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://detector.media/infospace/article/195383/2022-01-06-slovyk-suchasnoi-ukrainskoi-movy-ta-slengu-myslovo-obrav-slovo-2021-roku/> (дата звернення 11.09.2023).

11. Тараненко Л. І., Лазарева М. О. Феномен пандемічної лексики: особливості творення короналогізмів та їх перекладу на українську мову. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2021. Вип. 12(80). С. 63–66 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://journals.ua.edu.ua/Philology/article/view/3353> (дата звернення 11.09.2023).

12. Український правопис / НАН України. Київ : Наук. думка, 2019. С. 90 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf> (дата звернення 11.09.2023)

13. Хода Л. Д. Мова реклами в часи пандемії коронавірусу COVID-19 (на матеріалі українських та словацьких текстів) / Л. Д. Хода // Південний архів. Філологічні науки. 2020. Вип. 82. С. 130-134 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pafn_2020_82_24. (дата звернення 11.09.2023).

14. Щепка О. Український вокабуляр коронавірусу [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/2_2021/part_1/17pdf (дата звернення 11.09.2023).

В. Чернявська,
здобувачка освіти
Науковий керівник: Л. Д. Кравчук,
вчитель-методист
(м. Краси́лів, Хмельницька обл.)

МОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ МОЛОДІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Мовне середовище молоді визначається комплексом чинників, що включають освіту, медіа, інтернет, соціальні мережі та культурні впливи. Це середовище, в якому формується та розвивається мовна компетенція молодого покоління, визначаючи не лише спосіб сприйняття світу, а й ставлення до власної мови та культурної спадщини.

Розвиток інформаційних технологій відкриває нові можливості для популяризації мови через віртуальні платформи, соціальні мережі та інші онлайн-ресурси. Молодь може використовувати інтернет для створення контенту, спрямованого на підтримку та розвитку української мови, що веде до її активізації у цифровому просторі.

Однією з ключових сфер впливу мовного середовища є освіта. Важливо створити сприятливі умови для вивчення української мови в навчальних закладах, підтримувати мовні програми та заохочувати молодь до активного використання рідної мови в навчальних процесах. Заходи, спрямовані на підвищення престижу української мови, можуть стимулювати молодь до вивчення та використання її в різних сферах життя.

Мовне середовище молоді також визначається медіа-простором. Забезпечення доступу до якісного мовного контенту, який би відповідав цінностям та інтересам молоді, є важливим завданням. Сучасні медіа мають активно використовувати українську мову та сприяти її популяризації через різноманітні формати: відео, аудіо, текстовий контент. Створення мовних різноманітних, цікавих та високоякісних продуктів дозволить залучити молодь до сприйняття та творчого використання української мови у медіапросторі [1].

Сприяючи розвитку мовного середовища молоді, важливо також враховувати культурні аспекти. Формування мовної ідентичності та патріотизму через культурні заходи, мовні фестивалі, літературні вечори сприяє позитивному ставленню молоді до власної мови та спадщини.

Ще однією важливою сферою є використання української мови у виробничому та підприємницькому середовищі. Сприяння впровадженню української мови у бізнес-процеси, в технологічних стартапах та інших інноваційних галузях може сприяти розвитку та відновленню статусу української мови в економічному контексті.

Залучення молоді до активного використання рідної мови також потребує створення позитивного соціокультурного клімату, в якому вони відчують, що використання української мови є модним, зручним та важливим для самовизначення в сучасному суспільстві.

Мовне середовище молоді може бути також об'єктом міжкультурного вивчення та обміну мовними досвідами. Активізація молодіжної обмінної програми, розвиток мовних клубів та інших ініціатив може сприяти збагаченню мовного арсеналу молоді та підтримці різноманітності мовних культур.

Отже, мовне середовище молоді в Україні є складною синергією викликів та можливостей. Розуміння цього контексту дозволяє розробляти ефективні стратегії для підтримки та розвитку української мови серед молодого покоління, забезпечуючи її життєву силу в умовах глобалізації та технологічного розвитку.

Українська мова, як ключовий елемент національної ідентичності, вимагає не лише захисту, але й активної підтримки з боку молодого покоління. Для того щоб забезпечити життєздатність та розкішність мовного середовища молоді, необхідно приділяти увагу не лише питанням вивчення та використання мови, але й створенню сприятливого культурного та освітнього контексту [2].

У сучасному світі, де величезна кількість інформації доступна в Інтернеті, важливо розвивати цифрові мовні компетенції серед молоді. Проєкти та ініціативи, спрямовані на створення освітніх платформ, мобільних додатків чи ігор, які підтримують українську мову, можуть робити вивчення мови цікавим та інтерактивним.

Особливу увагу слід приділяти інноваційним методам викладання української мови, які враховують сучасні технології та

інтереси молоді. Використання мультимедійних засобів, відеоуроків, ігор та інтерактивних платформ може полегшити процес вивчення та створити стимул для активної участі української молоді в збереженні та розвитку мови.

Помітною є також роль культурних інститутів та творчих гуртків у підтримці мовної ідентичності. Організація літературних заходів, театральних вистав, музичних вечорів та інших подій, де використання української мови стає невід'ємною частиною, сприяє виробленню позитивного ставлення до мови та культурної спадщини.

Важливим аспектом є інтернаціоналізація української мови та її адаптація до сучасних реалій. Співпраця з мовними експертами, лінгвістами та мовними інститутами може допомогти адаптувати українську мову до нових тенденцій та забезпечити її зрозумілість та актуальність в сучасному світі.

Активне залучення молоді до розробки та реалізації ініціатив, пов'язаних із розвитком та популяризацією української мови в цифровому просторі, може стати кроком вперед. Розробка мобільних додатків для вивчення мови, онлайн-платформ для обміну мовним досвідом.

Об'єднання молоді в мовні спільноти для спільного навчання, обговорення та культурного обміну може стати справжньою опорою для зміцнення патріотичних та мовних цінностей.

Отже, активна участь молоді у збереженні та розвитку української мови – це не лише питання мовної політики, але і зусилля кожного індивіда для створення мовного середовища, яке буде відзначатися різноманіттям, активністю та відданістю своїй культурній спадщині. Молодь є визначальною силою у цьому процесі, і її залучення може справді змінити обличчя мовного простору України в майбутньому.

Список використаних джерел та літератури:

1. Дженджеро О. Л. Психологічні аспекти мовленнєвого розвитку старшокласників [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3550/1/%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%B>

5%D0%BA%D1%82%D0%B8%20%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%94%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%88%D0%BE%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D1%96%D0%B2.pdf.

2. Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти та виробництва: міжгалузеві диспути [зб. наук. пр.]: матеріали XX міжнародної науковопрактичної інтернет-конференції (м. Київ, 24 вересня 2021 р.). Київ, 2021. 144 с.

Ю.В. Шаргун,
здобувачка вищої освіти
Науковий керівник: В. В. Олійник,
кандидат педагогічних наук, доцент
(м. Хмельницький)

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МОВЛЕННЯ

Мовлення, як ключовий елемент людської комунікації, знаходить своє вираження в розмаїтті психологічних процесів та явищ. Розглядати мовлення в контексті психології дозволяє нам розуміти, які внутрішні механізми і процеси визначають нашу здатність сприймати, розуміти та виражати мову.

Одним із ключових аспектів є когнітивний аспект мовлення, пов'язаний із сприйняттям та обробкою інформації. Людський мозок виражає свою велику потужність у здатності розпізнавати звуки, вивчати лексичні одиниці та виконувати складні граматичні операції. Когнітивні процеси включають в себе роботу пам'яті, уваги, сприймання та мислення, що визначає, наскільки ефективно ми можемо використовувати та розуміти мову.

Психолінгвістичний аспект мовлення розглядає взаємодію мови та психіки. Він досліджує, як мовлення впливає на мислення та як психічні процеси впливають на вибір слів та будову висловлення.

Наприклад, деякі мовні структури можуть формувати спосіб мислення та сприйняття світу [1].

Важливим аспектом психології мовлення є також соціальний контекст. Вивчення комунікативних навичок, включаючи емоційне вираження, адаптацію до аудиторії та сприйняття невербальних сигналів, дозволяє розуміти, як мовлення впливає на соціальні взаємовідносини та сприйняття інших.

Психологія мовлення також займається вивченням мовних порушень та розвитком мовленнєвих навичок у дитинстві. Здатність розвинутого мовлення впливає на процеси навчання, соціальну адаптацію та самосвідомість особистості.

Однією з важливих складових психології мовлення є мовленнєва пам'ять. Вона визначає, наскільки ефективно ми можемо запам'ятовувати та використовувати мову. Взаємодія мовленнєвої пам'яті з іншими психічними процесами допомагає розуміти, як ми формуємо та використовуємо слова та вирази.

Психологічний аспект мовлення є важливим для розуміння того, як мовлення впливає на наше сприйняття світу та взаємодію з іншими. Вивчення цих аспектів дозволяє розкрити глибинні механізми, які лежать в основі нашого мовленнєвого досвіду та сприяти подальшому розвитку мовленнєвої психології.

Вагомим психологічним аспектом мовлення є емоційна сфера. Мовлення є важливим каналом вираження та розуміння емоцій. Із словами пов'язані не лише фактичні значення, але й емоційні відтінки, які можуть викликати різні реакції та відчуття у співрозмовників.

Емоційний аспект мовлення вивчає, як мовлення може виражати радість, сум, захоплення, агресію та інші емоційні стани. Також досліджується, як вираз емоцій через мову впливає на самопочуття та взаємини між людьми.

Особливий інтерес в психології мовлення представляє вивчення мовленнєвого розвитку в різні вікові періоди. Діти навчаються мовленню, взаємодіючи з оточуючими та вивчаючи мовні структури. Розуміння, як відбувається цей процес та як впливають різні чинники на мовленнєвий розвиток, має важливе значення для педагогів, батьків та психологів.

Мовлення також пов'язане із соціальною психологією, адже через мову ми взаємодіємо з іншими членами суспільства. Мовлення визначається соціокультурними нормами, що впливає на наше розуміння та взаємодію в групі.

Крім того, вивчення психології мовлення допомагає визначити особливості сприйняття мови у випадках мовних порушень. Розуміння того, як мозок обробляє мовну інформацію та які порушення можуть виникати, має значення для розробки ефективних методів реабілітації та корекції мовних порушень.

У психології мовлення важливо також враховувати індивідуальні відмінності. Кожна людина має свої унікальні риси мовленнєвого сприйняття та вираження. Вивчення цих індивідуальних особливостей допомагає зрозуміти, як мовлення відображає особистість та її унікальний спосіб сприйняття світу.

Отже, психологічний аспект мовлення є важливим напрямком досліджень, яке допомагає розкрити та зрозуміти глибокі механізми, що лежать в основі нашої здатності висловлювати думки, зрозуміти інших та бути часткою спільноти. Психологічний аналіз мовлення розкриває важливі взаємозв'язки між мовними процесами та різними аспектами людської психіки.

Ще однією ключовою складовою психології мовлення є пізнавальний аспект. Мовлення служить інструментом для висловлення та організації думок, для передачі знань та сприйняття світу навколо. У цьому контексті вивчення того, як люди сприймають нову інформацію, як вони навчаються через мову, є важливим завданням для розвитку ефективних методів навчання та комунікації.

Психологічний аспект мовлення розглядається також у зв'язку з мовною пам'яттю. Здатність запам'ятовувати, відтворювати та використовувати мовні конструкції визначається особливостями пам'яті. Дослідження в цьому напрямку сприяють розумінню того, які механізми відповідають за збереження та викликання мовних образів у свідомості [2].

У контексті психології мовлення важливе місце посідає інтерактивний аспект комунікації. Спілкування через мову передбачає взаємодію, обмін інформацією, вираження думок та емоцій. Дослідження мовлення у соціальному контексті виявляє важливі аспекти, такі як взаєморозуміння, емпатія та взаємодія в групі.

Значним аспектом психології мовлення є також вивчення мовленнєвих порушень та їхніх впливів на психічне здоров'я. Люди, які стикаються з мовними порушеннями, можуть зазнавати значних труднощів у комунікації та соціальній взаємодії. Розуміння та підтримка таких осіб важливі для поліпшення якості їхнього життя.

Загалом, психологія мовлення відкриває широкий спектр питань, пов'язаних із вивченням мовних процесів та їхнього впливу на психічні функції людини. Це не лише дозволяє краще розуміти сам процес мовлення, але й відкриває можливості для застосування отриманих знань у педагогіці, психотерапії, мовленнєвій реабілітації та інших сферах.

Ще однією важливою темою в психології мовлення є вивчення впливу мови на мислення. Різні мовні структури та вирази можуть впливати на спосіб, яким ми формуємо свої думки і розуміємо світ навколо. Це відкриває питання про те, чи може мовлення обмежувати або розширювати наше когнітивне сприйняття.

Культурний аспект мовлення також має важливе значення. Кожна мова вбирає в себе культурні особливості та способи вираження, що визначає індивідуальну та колективну ідентичність спільноти. Вивчення, як мова відображає та формує культурні стереотипи, традиції та цінності, є важливим для розуміння глибинних зв'язків між мовленням та культурою [3].

Зв'язок мовлення та психосоматичних реакцій є предметом іншого аспекту в психології. Емоції, викликані мовним вираженням, можуть мати фізіологічні відгуки, впливаючи на серцево-судинну систему, нервову систему та інші аспекти фізичного здоров'я.

Важливо також враховувати роль мовлення у формуванні та зміні соціальних стереотипів. Мовлення може впливати на уявлення про стать, расу, клас, що має велике значення для розуміння соціокультурних динамік.

У сучасному світі, з розвитком інформаційних технологій, вивчення психології мовлення також охоплює аспекти використання мови в інтернеті, соціальних мережах та взаємодії з іншими через віртуальні платформи.

Усі ці аспекти об'єднуються для того, щоб дати більш глибоке уявлення про те, як мовлення є не лише засобом комунікації, але й

складним психологічним явищем, що взаємодіє з різними аспектами нашого життя та впливає на наше сприйняття світу та себе самих.

Список використаних джерел та літератури:

1. Власенко О. О. Психологічний аспект сприйняття мовлення в професійному спілкуванні [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/5_2022/6.pdf.

2. Новак М. О. Психологічні аспекти писемного мовлення [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://aqce.com.ua/download/publications/382/333.pdf>.

3. Психологія мовлення і психолінгвістика: навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / Калмикова Л.О., Калмиков Г.В., Лапшина І.М., Харченко Н.В.; За заг. ред. Л.О.Калмикової. К.: ПереяславХмельницький педагогічний інститут, в-во “Фенікс”, 2008. 245 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Білий Леонід Григорович – директор Хмельницького інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом, кандидат педагогічних наук, доцент (м. Хмельницький).

Атаманчук Олександр Іванович – викладач історії циклової комісії суспільних дисциплін ВСП ХТЕФК ДТЕУ (м. Хмельницький).

Беценко Тетяна Петрівна – доктор філологічних наук, професор (м. Суми).

Броварська Олена Аркадіївна – кандидат філологічних наук; директор ліцею №5 Хмельницької міської ради (м. Хмельницький).

Голярдик Наталія Анатоліївна – кандидат психологічних наук, доцент; доцент кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін НАДПСУ імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький).

Дацюк Олександр Анатолійович – протоієрей; кандидат богослов'я; завідувач кафедри українського православ'я і теології Хмельницького інституту МАУП (м. Хмельницький).

Дика Любов Леонтіївна – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри правових та інформаційних технологій Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»; вчитель української мови та літератури ліцею №5 Хмельницької міської ради (м. Хмельницький).

Колендзян Наталія – учитель мистецтва Кам'янець-Подільського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою Хмельницької області (м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька обл.).

Колендзян Ольга Степанівна – учитель-методист української мови та літератури; голова предметно-методичної комісії суспільно-гуманітарних дисциплін Кам'янець-Подільського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою Хмельницької області (м. Кам'янець-Подільський).

Коваленко Анастасія Вадимівна – магістрантка спеціальності 053 «Психологія» Хмельницького інституту МАУП; психолог Хмельницького районного відділу філії Державної установи «Центр пробації» у Хмельницькій області (м. Хмельницький).

Комарова Оксана Віталіївна – викладач української мови та літератури ВСП «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ; викладач вищої категорії (м. Хмельницький).

Кравчук Людмила Дмитрівна – вчитель-методист української мови та літератури Красилівського ліцею (м. Красилів, Хмельницька обл.).

Лось Владислав – здобувач освіти 10-А класу Красилівського ліцею (м. Красилів, Хмельницька обл.).

Мельник Поліна Павлівна – студентка Хмельницького економіко-правового фахового коледжу МАУП (м. Хмельницький).

Никитюк Світлана Іванівна – старший викладач кафедри англійської мови, факультет іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька обл.).

Олійник Валентина Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент; завідувач кафедри психології Хмельницького інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом; викладач-методист української мови та літератури (м. Хмельницький).

Охман Денис – здобувач освіти 10 класу Кам'янець-Подільського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою Хмельницької області (м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька обл.).

Поморова Наталія Анатоліївна – викладач вищої категорії; викладач-методист, ВСП «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ (м. Хмельницький).

Прончук Роман – здобувач освіти 10-А класу Красилівського ліцею (м. Красилів, Хмельницька обл.).

Руденко Анастасія Вікторівна – здобувачка вищої освіти спеціальності 053 «Психологія» Хмельницького інституту МАУП (м. Хмельницький).

Сердунич Любов Андріївна – спілчанка НСПУ, НСКУ, НСЖУ, АДГУ, ВТ «Просвіта» (Національної спілки письменників України, Національної спілки краєзнавців України, Національної спілки журналістів України, Асоціації дослідників голодоморів в Україні, Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т. Шевченка (голова РО ВТ) (сmt Стара Синява, Хмельниччина).

Сохатюк Володимир – здобувач освіти 11 класу Кам'янець-Подільського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою Хмельницької області (м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька обл.).

Сохацька Марія – здобувачка освіти Кам'янець-Подільського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою Хмельницької області (м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька обл.).

Чернявська Валентина – здобувачка освіти 10-Є класу Краси́лівського ліцею (м. Краси́лів, Хмельницька обл.).

Шаргун Юлія Володимирівна – здобувачка вищої освіти спеціальності 053 «Психологія» Хмельницького інституту МАУП (м. Хмельницький).

МОЛИТВА ЗА УКРАЇНУ

Україно, молюся за Тебе,
Як за матір духовну святу,
За блакить твого вічного неба
І за ниву твою золоту.

Україно, молюся за славу,
За твою непокору століть,
За столицю твою Златоглаву,
Що по груди в каштанах стоїть.

Україно, молюся за мову,
За Божественну мову твою,
І за вроду, твою калинову,
Від якої добрішим стаю.

Україно, молюся за пам'ять
Убієнних за волю синів
І за тих, що у душах запалять
Пломінь правди, щоб край заяснів.

Україно, лише в милосерді
Час єднання синів настає.
То нічого, що ми не безсмертні,
За безсмертя молюся твоє.

Отче наш,
У Твоїм часоплині
Все минає –
Ридай не ридай.
Прости, Боже, гріхи Україні
І надалі грішити не дай.

Українська мова і нація : зб. наук. пр. / гол. ред. Л. Г. Білий.
Хмельницький : Вид-во МАУП, 2023. Вип. 16. 132 с.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ
НДДКР УкрІНТЕІ: 0123U104489

Українська мова і нація Збірник наукових праць

Випуск 16

З 140 Українська мова і нація : зб. наук. пр. / гол. ред. Л. Г. Білий.
Хмельницький : Вид-во МАУП, 2023. Вип. 16. 126 с.

За достовірність фактів, назв, посилань на літературні джерела, академічну доброчесність відповідальність несуть автори. Редколегія не завжди поділяє їхні погляди.

Приватне акціонерне товариство “Вищий навчальний заклад
“Міжрегіональна Академія управління персоналом”
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб’єктів
видавничої справи ДК №3262 від 26.08.2008 р.

Хмельницький інститут
імені Блаженнішого Володимира, Митрополита Київського і всієї України
29015, м. Хмельницький, Проспект Миру, 101А
Тел.: +38(0382) 63-03-05
Ел. адреса: himaup@ukr.net
www.mau.km.ua

Здано в набір 20 листопада 2023 р. Підписано до друку 27 листопада 2023 р.
Формат 60х84 1/16. Гарн. Times. Ум. друк. арк. 6,4.
Друк офсетний. Папір офсетний. Тираж 200 прим.

*"Мова - це наша національна ознака,
в мові - наша культура,
сутність нашої свідомості"*
(Іван Огієнко)

Хмельницький інститут
Міжрегіональної Академії управління персоналом
e-mail: himaup@ukr.net, офіційний сайт: www.maup.km.ua